

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Miracula, Auctore Bernardo, Andegavensis scholæ magistro, conscripta a.
Ex antiquo Ms. reginæ Sueciæ, signato 744, partim collato cum editione
Labbeana tom. II Novæ Bibliothecæ Mss. a p. 531.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
ANONYMO.

tur. Ceterum de frustra tentata hac integri corporis ejus translatione adi Commentarium a num. 54.

n Consule, quæ de hoc, uti videtur, Miraculorum codice disputavimus in Commentario a num. 88.

o Per Academicum studium intelligit artem recte copioseque disserendi. Forte anonymus noverat illud Ciceronis: Ego autem fateor, me oratorem, si modo sim, aut etiam quicumque sim, non ex Rhetorum officinis, sed ex ACADEMIÆ spatiis exstitisse.

p Vide Annotata pag. 294, lit. h.

p Id est, et Spiritui Sancto honor et gloria.

r Alpha, id est, principium juxta illud Apocalypseo cap. 1, v. 8: Ego sum Alpha et Omega, principium et finis.

f Chere a voce Græca χαιρε pro salve, ave, adhibet anonymus.

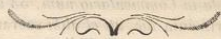
t Quinque versus, qui in apographo nostro subsequuntur, vel anonymi inscitia adeo male tornati et impleti, vel descriptoris vitio adeo luxati ac detorti sunt, ut nulla ratione ad metri syntaxosque leges reduci a me quiverint. Quapropter eos hic ommittendos censui, et vel ideo præsertim, quod nihil notatu dignum indicare videantur.

B

u In fine apographi nostri ponitur oratio, quæ uti arbitror, eadem est, quam Tillemontius tom. IV Monum. eccles. pag. 753 Nota A satis pulcrum vocat. Integram hic subdere visum est, quod non parum ad Posthumam S. Fidis gloriam faciat, et miraculis jam nunc edendis fidem etiam conciliet. His verbis concepta est: Sancta et benedicta Fides, virgo preciosa et martyr gloriosa, honor cæli, decus paradisi, cælestis Hierusalem margarita, Christi sponsa, dulcis ac dilecta Dei amica, quæ, postpositis sæcularium voluptatum illecebris, Christum tantum concupisti, sitisti, desiderasti, nec unquam desiisti, donec per martyrii gratiam ipsum invenisti, nunc habes, nunc tenes, nunc vides, quem desiderasti, visoque sine fastidio satiaris. In illo delectaris, illum amplexaris, sub umbra illius, quem desiderasti, sedes, et fructus ejus dulcis gutturi tuo. Illi vox tua dulcis et facies tua decora. Ipse tibi imperat ut ancillæ, sublimat ut reginam, fovet ut filiam, coronat ut amicam,

C

valida ut mors, vestra fuit dilectio. Et quomodo majorem hac dilectionem haberetis, quam ut pro invicem animas poneretis; et ideo indissolubili modo nexa, totiusque felicitatis plena vestra est caritas, spirans odorem æternæ vitæ. Oramus ergo te, inclita et cælestis femina Fides, quam post incomparabilem et deificam Dei Genitricem Mariam pene omnibus sanctis Virginibus miraculorum præferunt insignia, ut nobis peccatoribus in præsentī vita subvenias, atque apud piissimum Redemptorem tuum, cui in hac vita placere studuisti, et in quem nunc et semper inter angelos cernere cupis, peccatorum nostrorum veniam impetres, et in supremo judicii die venturi Judicis iram tuis sanctis precibus in maximam lenitatem ac bonitatem contra nos miseros convertas. Quatenus ab æternis gehennæ incendiis liberati, et Beatorum consortio conjuncti tecum feliciter æternare mereamur in cælis. Amen.

D

MIRACULA,

Auctore Bernardo, Andegavensis scholæ magistro, conscripta a.

a

Ex antiquo Ms. reginæ Sueviæ, signato 744, partim collato cum editione Labbeana tom. II Novæ Bibliothecæ Mss. a p. 531.

PROLOGUS AUCTORIS b

b

Collatus cum editione Mabilioniana tom. IV Annalium Benedictinorum E pag. 703.

Quæ fuerit sibi data occasio scribendi miracula S. Fidis, c

d

* Mabil. Conchatensis e

* Mabil. omnipotentia Christi

* Mabil. partim quia

* Mabil. Et tum

* an sileri? F

* Mabil. eodem

f

et quo modo eorum veritatem indagavit,

* Mab. Andegavensem g

* Mab. excessi tamen voti

* Mabil. sub spem

* Mabil. presentirem

Sanctissimo atque hominum doctissimo Fulberto e, Carnotano episcopo, Bernardus, scholarum minimus, summæ beatitudinis donum. Cum dudum Carnoti vestra sincera conversatione fruerer, accidebat crebrius, ut vel scribendi causa vel orandi S. Fidis martyris, quæ extra muros ejusdem urbis sita est, ecclesiolam adirem d. Quæ de re memini, nos aliquando inter confabulationis colloquia incidisse in mentionem S. Fidis miraculorumque ejus, quæ in loco Conchacensis * cœnobii, ubi sacrosanctum corpus illius veneranter excolitur e, omnipotentis Christi munere * fiunt assidue. Quæ quia partim vulgari fama celebrari videbantur, partimque * inaudita habebantur, haud aliter, quam inanis fabulæ commenta a fide rejiciebantur. Et tamen * cum, quod verum erat, per voluntatem Dei silere * non poterat, verique opinio pene per universam Europam jam discurreret, paulatim subiti mihi in corde tacita et oblivionis impatiens cogitatio, uti ipsum sanctæ Martyris habitaculum eadem * studio discendi adirem. Postremo adeo res rediit huc, ut voti inde facti tempus diemque, ne daretur oblivioni, in manuali codicello notaverim f.

2 Interea causa exstitit, quæ ad urbem Andegavum * ab ipsius urbis episcopo g exoratus transmigrarem, ubi fere per triennium per inanes nugas, ut verum confitear, tempus studii conterens, excessi terminum voti *; quippe bonam opportunitatem expectabam, quæ, succedentibus multiplicis curæ occupationibus, adeo me falsa expectatione reddidit delusum, veluti piscis intra linea claustra captus, quo magis expediri conabar, eo gravioribus malis implicarer. Tandem vero ne sub specie * adversitatis desidiæ meæ viderer consulere, cum etiam occultos et pene inextricabiles diabolica fraude mihi persentiscerem * parari laqueos, prorsusque arte inimica a cæptis cogitantem de bonis absterri, postpositis repente rebus, ad desideratum glo-

ANNOTATA.

A gloriosæ Martyris mausoleum, Domino ducente, perveni. Hic ergo de virtutibus à S. Fidis priusquam * sollicitè cœpi inquirere, tanta a diversis relatoribus miraculorum affluentia abundavit, ut, nisi audiendi esset ardens animus, nimio tædio afficerent cerebrum. Verum, quia ipsum hominem, cuius oculi violenta avulsione * radicitus abstracti fuerunt *, et postmodum salva naturæ integritate reformati, ipse videre merui, et nunc in hac etiam hora dictandi video, eodemque prædente, universa attestante provincia, novi *i*, primum id, tamquam miraculorum fundamentum cæterorum, lectioni inserendum puto, non solum sensum e sensu, sed etiam verbum e verbo, ut ab ejus ore audio, brevitatibus alienis, longam satis lineam narrationis exordiens. Posthæc vero pro redeundi festinatione perpauca adjicere miracula reliquorum * pulchriora, summa brevitate cursimque notata, et quidem, quæ ætate nostra non sunt antiquiora, quorumque testes in promptu, non fabulosam, sed evidentissimam veritatem elicerunt * *k*, mecum in patriam, Deo duce, ferendum * delibero; quo videlicet diligentiori datus otio abundantiorum lecturis faciam lectionem.

B 3 Hæc ergo, mortalium doctissime, cum acceperis, artis tantum positionem corrige; nam quidquid mihi narratum fuerit, quamvis indoctus et recte dictandi imperitus, non tamen simplex ad audiendum, nec facilis ero ad credendum; aut potius, si fœdum tibi videtur, stilum imparem materiæ materiam polluisse, tute tibi, salva benevolentia mea, quem constat unice in altiore sapientiæ gradum evasisse, tam nobile tamque gloriosum thema nobili gloriosoque stilo decoraturus sume, ne veritas malo stilo corrosa legentibus horreat, ac per hoc res optima vilesceat; nam tantam talemque historiam, tamquam abjectis sapientibus, occupasse, præsumptoris potius erit improbitas, nisi, quia causa in medio prolata me ab hac audaciæ noxa facit immunem; quoniam *, ut manifestius edicam, ius est, celestia miracula, nunc dum sunt meliora * et indubia, a scholastico, quamlibet indocto, salva veritate utrumque tradi litteris, quam ab ignotis mundi partibus oscitantem spe dubia oratorem expectari.

C 4 Ergo non adeo culpandus mihi videor, si divinæ gratiæ munera pro viribus exprompterare * contendo, cum ipsa scriptorum inopia, ut id agam, vehementer expostulat. De cætero, qui hoc lecturi estis, moneo, ne in hujus scripturæ concordia scandalizemini, consequentiam temporum quærentes *l*; non enim permittit me instans redeundi necessitas ad purum investigare, nisi ea, quæ sine detrimento fructus * minime sunt præternittenda. Unde non hic in hac scriptura libri, quem de virtutibus S. Fidis, Deo cooperante, exordior componere, annorum ordo, sed miraculorum concordabit similitudo, quorum inviolabili veritate diligentissime a me exquisita, quia nihil verius, precor, ut fidem relatu pleno corde accomodetis, ne vobis sanctæ Martyri postmodum minus derogasse sit satius, aut potius, si rei prodigiosæ inusitata novitas vos perturbat, id super omnia coram * fraternitate *m* procumbens terratenus peto, uti nostro tempore non tam orationis, quam causa experientia, et vos quoque, me regresso, huc veniatis, ne intempèstive falsum judicetis in experti, cujus veritatem ultro propalabit experti *n*.

a Apographum nostrum antiqui codicis Ms. reginæ Sueviæ hunc præfert titulum: Incipit Liber miraculorum S. Fidis, virginis et martyris, editus a Barnardo, Andegaviæ scholæ magistro. Hunc porro Barnardum, seu Bernardum, non fuisse vulgarem ludæi magistrum, sed episcopalis scholæ præpositum, in Commentario num. 88 et 94 monuimus.

b Idem apographum nostrum sic habet: Incipit epistola ad domnum Fulbertum, Carnotani episcopum. Mabil. vero legis Carnotenum.

c Fulbertus, cui scriptores Historiæ litterariæ Franciæ tom. 7, pag. 261 et sæpe alibi Sancti titulum adscribunt, vario nomine in variis Mss. appellatur; alibi Folbertus, Fulpertus, Ulbertus et Umbertus, alibi, Wlpertus. Wilbertus, imo et Wilbertus dicitur, uti testantur laudati scriptores Historiæ litterariæ pag. 261 Nota 1. Fuit sanctitate non minus, quam doctrina illustris antistes, ut merito clarissimum sui temporis ecclesiæ Gallicanæ lumen passim vocetur, atque in ejus morte studium philosophiæ humanorumque ac divinarum dogmatum in Francia periisse et gloria sacerdotum pene cecidisse dicitur. Etiam tum, cum episcopalem gradum anno Christi 1007 assecutus esset Fulbertus, a docendo non destitit, scholamque habuit discipulorum undequaque confluentium frequentia pernobilem, quos inter fuit Bernardus noster. Qualis in docendo fuerit Fulbertus, ejus discipulus Adelmanus laudatus tom. VII Historiæ litterariæ pag. 14 his versibus indicat:

Heu! quanta dignitate moralis industriæ,
Quanta rerum gravitate, verborum dulcedine
Explicabat altioris arcana scientiæ.
Floruere, te fovente, Galliarum studia;
Tu divina, tu humana excolebas dogmata.
Nusquam passus obscurari virtutem desidia.
Præter dicta tom. I Aprilis in Prætermisiss pag. 856, insignia hujus viri elogium vide tom. VIII Galliæ Christianæ auctæ a col. 1113 et laudato tom. VII Historiæ litterariæ a pag. 261; ex quibus etiam facile judicium feras de discipuli ejus Bernardi meritis ac doctrina, qui tali tantoque præsulii familiaris præ cæteris fuit.

d Habes hic, quam studio nominatim non recensui num. 71 Commentarii, aliam S. Fidi erectam in Galliis ecclesiam.

e Vide dicta in Commentario a num. 53.

f Non tantum quasi voto, ut innuunt scriptores Historiæ litterariæ Franciæ tom VII, pag. 308, sed voto stricte dicto sese Bernardum ad id obstrinxisse, ipsa ejus in annotando emissi voti tempore dieque summa diligentia satis denotat.

g Laudati scriptores Historiæ litterariæ Franciæ ibidem censent, Bernardum ab Andegavensi episcopo evocatum fuisse, ut Andegavensi scholæ episcopali præesset, eumque fere per triennium hoc munere fuisse functum; quæ quidem ipsius Bernardi dictis consona sunt; verum quod addunt, Andegavensem præsullem illum fuisse Hubertum Vindocinensem, qui nempe, ut Sammarthani fratres tom. II Galliæ Christianæ pag. 123 scribunt, anno 1010 Andegavensi ecclesiæ præfectus fuit, id mihi quidem omnino certum non videtur, nisi vel citius, quam anno 1010, Hubertus ille Andegavensem sedem tenuerit; vel serius, quam anno 1010, imo et 1012, manum Operi admovisse Bernardus statuatur; quandoquidem triennium fere

AUCTORE
BERNARDO.

fere Andegavi exegerat, priusquam se Conchas hic scriptor contulerit.

h Id est, de miraculis S. Fidis, de quibus priori num. locutus erat.

i Non vulgi rumoribus motum, non credulum levemque hominem fuisse, at contra viri gravis, cauti, prudentisque partes omnes hic explevisse Bernardum, ex his satis superque liquet.

k Et hæc rursus aliaque, quæ subduntur, ejusmodi sunt, ut iis, quæ auctor ille refert, merito habeamus fidem.

l Ordinem chronologicum, seu, ut subdit, annorum, quibus miracula illa facta sunt, ordinem non observavit Bernardus, sed miraculorum similitudinem, quorum certa explorataque esset veritas.

m Fraternalitas est titulus honorarius, quo reges, cum ad invicem scribebant, antiquitus etiam utebantur, uti et episcopi cum ad episcopos, et clerici cum ad clericos litteras dabant. At titulum illum episcopo a simplice sacerdote attributum etiam quandoque fuisse, vel hinc manifestum fit.

n In apographo nostro additur: Explicit epistola; ac dein subditur: Incipiunt capitula libri sequentis, de quo vide a nobis dicta in Comment. numm. 90 et 94. Porro ita se capitulorum elenchus in nostro apographo habet:

CAP. 1. De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

CAP. 2. De Gerberto simile miraculum.

CAP. 3. De eo, qui irruens in monachum S. Fidis, occubuit præcipitio.

CAP. 4. De ea quæ sacræ imagini assurgere contempsit.

CAP. 5. De filia viduæ cæca.

CAP. 6. De muliere, quæ usurpavit annum, quem altera moriens S. Fidei reliquerat.

CAP. 7. De improbo mercatore.

CAP. 8. De puero, in quo quadripartitum gestum est miraculum.

CAP. 9. Item de cæco et claudo.

CAP. 10. De eo, qui a suspendio furcarum S. Fidis auxilio liberatus est.

CAP. 11. De eo, cui ad conterendos ferreos compedes S. Fides martellum attulit.

CAP. 12. De eo, qui præmonitus a S. Fide per fenestram turris saltu evasit, et de mirabili asino.

CAP. 13. Iterum de Gerberto miraculum.

CAP. 14. De peregrino captivo et vinculato subitoque S. Fidis auxilio liberato.

CAP. 15. Reversio tertia Barnardi ad S. Fidem et quod Witbertus illuminatus jam obiisset.

CAP. 16. De eo, quem S. Fides gladio percussum mirabiliter sanavit.

CAP. 17. De quodam Bernardo de morte suscitato, et de mirabilibus ipsi ad S. Fidem venientibus in via ostensis.

CAP. 18. De mulo a morte resuscitato.

CAP. 19. De reperto accipitre.

CAP. 20. De puella contracta.

CAP. 21. De contracto directo.

CAP. 22. De rustico a dæmonio liberato.

CAP. 23. De quadam puella simile miraculum.

CAP. 24. De milite sagitta vulnerato et per S. Fidem sanato.

MIRACULORUM

LIBER I

CAPUT I.

De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

Igitur adhuc in pago Rotenico a, ubi et beatissima virgo requiescit Fides, in vicinia vici Conchacensis presbyter quidem *, Geraldus nomine, susperstes habitat, qui habuit consanguineum ac in Pontificali Confirmatione b filium, nomine Witbertum, suæ domus vernaculum, rerumque suarum procuratorem strenuum. Hic aliquando Witbertus festivitatis gratia ad Conchas * perrexit, completaque de more solenni lucubratione vigiliæ c, in crastino, id est, in ipso solemnitate die, recidivo redibat tramite, cum offendit sinistra fortuna præfatum dominum suum, occulto zeli odio adversus se commotum. Hunc presbyter cum peregrino habitu cominus cerneret, et * verbis pacificis in primo aggressu ita affatus est: Ecce, Witberte, Romeus d, ut video, effectus es; (sic enim in eadem patria Sanctorum peregrini appellantur; et respondit: Etiam, domine, a festivitate S. Fidis revertens. Tum vero de cæteris quasi amabiliter exquisito dat licentiam abeundi. At cum paululum sese præterirent, respiciens post tergum Judaicæ conditionis sacerdos *, (si tamen sacerdotem, qui sacrilegio sacerdotium contaminat, vocari fas est) jubet homini, ut paulisper opperiat se; quem consecutus mox a suis utrobique vallatum teneri præcepit.

6 Quod cum ille vidisset nimio metu intremiscens, summam cujus criminis arguatur, percontari cepit. Cui vir perfidus hujuscemodi * dedit responsum: Malum mihi fecisti et pejus factum ire paras, et ideo non aliter, quam ipsis tuis oculis satisfaciens mihi supplicium dabis. Nec tamen apertius, quasi præ pudore, designavit modum culpæ; namque est sacerdotibus inhonestum de zelotipio e suo agere judicium; siquidem hujus mali causa de suspitione stuprandæ mulieris erat exorta. Ille vero, ut erat rei ignarus, omnigenæ culpæ purgationem satis confidenter profert. Ecce, inquit, domine, omne nefas, quo tibi suspectus habeor, si est, ut palam detegas, legaliter refellere paratus, non æstimo inveniri posse, quo pacto iram tuam tuorumque fidelium incurrere debeam. Ad quem ille: Cessent, inquit, cessent superflua excusationis ambages; jam enim dudum conclamatum est, data sententia, ut oculis careas. At ille gladiatorio sibi animo illum * insistere, irremparabilemque suæ destructionis horam imminere, nec ullum precii locum fore ulterius cernens, adhuc tamen, quamvis de præsentis diffidens salute, hujusmodi clamorem addidit: Domine,

D

CAP. I.

A suscepta ad S. Fidem peregrinatione revertenti

a

* an quidam?

b

* Lab. Concham

c

* Lab. omittit et

d

* Lab. male sacerdotes

e

* Lab. summa

* Lab. addit minaciter

* Lab. omittit illum

f

* Lab. omittit illum

g

* Lab. omittit illum

h

* Lab. omittit illum

i

* Lab. omittit illum

j

* Lab. omittit illum

k

* Lab. omittit illum

l

* Lab. omittit illum

m

* Lab. omittit illum

n

* Lab. omittit illum

o

AUCTORE
BERNARDO.

A mine, indulge, quæso, veniam, et si non propter innocentiam meam, saltem pro amore Dei et S. Fidis, cujus amore in præsentiarum gesto sacrum peregrini habitum.

ambo oculo
radicitus
evelluntur,

7 Ad hæc torva bellua nec Deum, nec Sanctam ejus magni pendens, effero furoris rugitu frendens, diu conceptum blasphemiam venenum, ita verbis evomit sacrilegis: Nec Deus, nec S. Fides hodie, inquit, te liberabit, neque eos invocando proficies, ut a manibus meis impunitus abeas, neque eo confugies, ut ob peregrini habitus reverentiam, cum sis mihi iniquissime injurius, te in contemptibilem inviolabilemque habeam personam. His dictis, jubet hominem dari præcipitem, oculosque innocentis violenter eripi. Sed cum nullum suorum (qui tres tantum erant, quorumque nomina propter barbarismi præmittimus horrorem) ad tantum facinus impellere potuisset, illum ab eisdem saltem gravari impetrans, repente idem elapsus ab equo, digitis, quibus sacrosanctum Christi corpus contrectare consueverat, sui filii oculos violenter abstraxit, humique negligenter projecit. Non sine supremæ virtutis præsentia, quæ non sinit homines divinæ curæ exortes, et semper adest prope invocantibus se in veritate, facitque judicium injuriam patientibus.

* Lab. quorum

* Lab. contractare

B 8 Nam, qui tum ibidem affuere, cernere continuo niveam meruere columbam; aut certe, ut ipse adhuc patror sceleris solet asserere, pica extitit, quæ pica, id est, columba, ocellos miseri, recenti cruore illitos, in ipsa hora suscepit ab humo, supraque montuosæ telluris altitudine elevata, ad Conchas deferre visa est f. Nec mirum, si Deus aliti picæ oculos ad tempus servandos credidit, qui per corvos olim victum Helia in deserto præbuit; vel forte, ut Divinitas voluit, ales dubia venit, quæ nec bene pica, nec bene columba, animadverti potuit, verum inter utriusque avis qualitatem non ambigua fuit discretio, cum hi quidem candidatam columbam, ille vero non aliud se vidisse perhibet, quam picam nigro distinctam et albo.

quos avis
Conchas deferre
visa est.

* Lab. vel

f

Sed quia Deus impiis terribilis, mitis vero apparebit justis, fieri potuit, ut insontibus quidem ac pro viso scelere tacita conscientia ingemiscuntibus candida species visa fuerit, scelerato vero confusa. Quod tamen idem cum vidisset sacrilegus, pœnitentia ductus, lacrimari cepit profusus. Cui ab uno sociorum ejus idem facere incassum tardeque, dictum est. Indeque abiens sacram Missæ celebrationem postea, aut propter perpetratum scelus non præsumpsit, aut (quod verius videtur) propter rem sæcularem omnino neglexit.

C 9 At vero mater hujus Geraldii, læsæ innocentia vehementi affectu compassa, prædictum Witbertum domi recepit, cunctaque sibi necessaria, donec sanus factus est, benignissime suppeditavit. Cum qua etiam eadem tempestate obversatus fuerat, non tam ex præcepto sui senioris g, quam declinando atrocitatem ipsius, quam in illum idem senior, sævior solito exercuisset, ex quo falsi zeli vulnus in corde percussisset. Isdemque sanus effectus, eodem anno arte joculari h publicum quæritavit victum, indeque quæstum occæpit; adeo ut (sicut modo assolet referre) oculos ultra habere non curaret, tanta eum et lucrû cupiditas, et commodi jocunditas delectabat.

Curatis vulnibus ei
S. Fides

g

* Lab. Is denique

h

* Lab. accepit

post annum
apparet;

10 Evoluta itaque anno, impendente solemnitatis die, dum pridie ante vigiliam membra

sopori dedisset, adstitisse sibi inenarrabilis elegantia visa est puella, aspectu angelico atque serenissimo, facie candida, roseoque rubore guttatim respersa, quæ inestimabili vultus vigore omnem humanum superexcellerat decorem. Quantitas vero non alia erat, quam ea, quæ passionis tempore fuisse legitur, id est, statura puellaris, necdum provectæ ætatis i; vestes erant amplissimæ, auroque per totum intextæ mundissimo ac subtili picturæ varietate circumdata. Manicarum vero quantitas ad vestigia usque dependens, in minutissimas rugas præ sui magnitudine subtiliter contracta; sed et ligatura capitis in orbem complicata bis binis perspicui candoris emicabat margaritis. Verum pusilli corporis habitudo nihil aliud mihi significare videtur, quam quod passionis tempore (sicut diximus) juvenis legitur fuisse k.

mirabili forma,
cujus expositio datur;

k

11 Oris autem qualitas, quantum fas fuit huic, cui hæc visio apparuit, discernere, sive mirabilis habitus, non, ut reor, sine causa exstiterunt; nam præclarum in se hæc eodem gerunt portentum; siquidem vestes mensuram personæ excedentes, armaturam, sive protectionem exuberantis fidei possumus accipere, quarum aureus fulgor spiritualis gratia illuminationem aperte figurat. Quid subtilitas picturæ, manicarumve rugositas, nisi divinæ sapientiæ indaginem præfert? Et merito in principali corporis parte, id est capite, sunt visæ quatuor gemmæ, per quas liquido principalium virtutum, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis ac temperantiæ, possumus advertere quadrivium l.

E

Quarum S. Fides, quia notitiam perfectionemque habuit, ac penitus Sancto afflata Spiritu, cæteras quoque, ab his derivatas, intra viscera amoris perfectissime coluit, omnimodis Altissimo placuit; ac proinde non ignara summi boni, sacro martyrio immolandam semet ultroneam, curamque Christo obtulit haulocastam m. Restat faciei qualitas, quam licet primam, ut a relatore didicimus, præmissemus, ultimam tamen in expositione nostra ponemus; quia in eadem, quæ est totius vitæ summa finis, caritatem significare sentimus, per candorem videlicet faciei; bene etenim per candorem, qui nitore sui alios colores vincit, caritas intelligitur, virtutum perfectissima, quem nos ante ruborem, qui martyrium insinuat, non absurde, ut a nostro relatore accepimus, præmisimus, quia ad martyrii gratiam absque charitatis eminentia nequaquam pervenitur. Hanc itaque virtutem Deo gratissima carissimaque Fides inviciabiliter n servavit, quando pro illius amore intempestivam mortis acerbitatem inhianter expetiit.

l

m

F

12 Mox vero, ut ad incepta redeam, eadem Beatissima, fulcro cubilis innixa, supra dextram dormientis malam leniter suaviterque manu admota, sic inquit: Dormisne Witberte? Cui ille ait: Quis es, qui me vocas? At illa respondit: Ego sum S. Fides. Ad quam ille: Quid causæ accidit, Hera o, ut ad me venires? At illa respondit: Nihil aliud, nisi ut te visam. Witberto vero gratias agente, ipsum rursus S. Fides interrogat: Cognoscisne me? At ille eam, ac si jam dudum visam, recognoscens, sic visus est respondere: Etiam bene te video, Hera, et optime agnosco: Dic etiam mihi, quomodo te habeas, inquit? quamque prospere tua res agatur? Ille respondit: Optime, Hera, rebus meis succedit fortuna, cunctaque Dei gratia sunt erga me

spondetque,
eum oculos
sub certa conditione recepturum,

o

* suppl. et illa

AUCTORE

BERNARDO.

* Lab. omittit
de se

me prospera. Cui illa: Et quomodo, ait, prospera, quia lumen cœli non vides? Ille enim; ut fit in somnis, aliter de se*, quam res erat, videre putaverat. Qui mox ad hunc finem interrogationum, oculorum reminiscitur amissorum, et quomodo, inquit, videre possim, qui anno præterito a tua festivitate remeans, injusti domini violentia oculos miser perdidit? Et illa: Nimium, inquit, Deum offendit, graviterque summi Artificis iram irritavit, qui te immeritum corporis detrimento damnavit; verum si crastina luce, quæ erit martyrii mei vigilia, Conchas perrexeris, emptasque duas candelas unam quidem ante aram S. Salvatoris, alteram vero ante aram, ubi gleba corporis mei condita est *p*, apposueris, oculorum de integro reformatorem decore mereberis gaudere, si quidem pro illata tibi injuria celestis Judicis pietatem ingenti clamore ad misericordiam promovi, Deumque pro salute tua sedulæ precis instantia tandiu fatigavi, quamdiu ipse impetratæ optionis effectum facilem exorabilemque redderet.

quam cum
implevisset,* Lab. præ-
sens*q*
*r** Lab. per
ordinem

13 Hæc ubi dicta dedit, cœpit iterum atque iterum abitu instare, et, ut celerrime pergeret, obnixius monere, imo de pretio emendæ ceræ hasitanti, ita consulere: Mille homines, quos numquam vidisti, inquit, tibi sunt daturi; præter hæc tamen, ut tuum negotium facilius peragas, pergo festinus præsentem* diluculo ad ecclesiam hujus parochiæ (sane hæc erat, apud quam oculos amiserat, quæ ab antiquo SPARIACUS *q* vocabatur) ibique Missam audiens sex denariorum *r* reperies datorem. At ipso pro consolationis beneficio condignas grates rependente, virtus cœlestis rediit. Continuo ergo expectatus, præfatam petiit ecclesiam, ubi cum universis omnem hanc visionem exposuisset ordine*, omnes pro deliramento reputarunt. Nec tamen cœptis desistens, cum singulos singillatim supplicando circumfusam rogaret multitudinem, querens duodecim oppignerare denarios, e cæteris tandem quidam Hugo se proferens huic aperta crumena gratis sex nummos cum obolo porrexit, qui tantum, quem in visione acceperat, excessit numerum; tunc ille, non immemor visionis divinæ, fit certior de futura promissione. Quid verbis opus est? Adit locum, visionem prodit senioribus, emit cereos, apponit altaribus, excubat coram aurea sacratissimæ Martyris imagine *f*.

*s*singulari pro-
digio oculos

recuperat,

* Lab. male
aut* Lab. peni-
tusque

14 Circa autem medium noctis videtur videre in oculorum sibi excisorum locellos, geminas fulgoris quasi baccas *t* haud* plus quam lauri arboris magnas, desursum immitti, penitus* infigi; qua statim reverberatione confusus cerebrum, versusque in stuporem, obdormivit. Cum autem matutinæ laudes agerentur, propter concentum et vociferationem psallentium expectatus, videtur sibi fulgentium luminarium, hominumque sese motantium quasi umbram conspici. Verum pro interno cerebelli dolore, stupor desineret, cœpit jam apertius rerum formas discernere, atque in se vix reversus, recollit visionem, manibusque appositis contrectat redvivæ lucis fenestras, carnes* integerrime pupillis in fronte reformatas. Ac* continuo, adhibitis testibus, immensam Christi magnificentiam immensis prædicavit laudibus. Fuit igitur

* Lab. carnis

* Lab. At

ineffabile gaudium, inaudita lætitia, incredibilis stupor, dubium pene discrimen, utrum somni imaginatione, an rei veritate tam inauditum miraculum cernerent, præcipue his, qui prius eum noverant.

15 Inter hæc res ridicula plausuque dignissima accidit. Nam, ut erat homo purissimæ simplicitatis, irrepsit eum* corde superflua timoris trepidatio; forte illum Geraldum, qui sibi dudum oculos evulserat, ad publicam, ut fit, solemnitatem adventasse, sibi que denuo si casu obvium haberet, fretum majore manu, renovatum oculorum decus excisum ire. Idcirco ergo inter confusum promiscuæ turbæ strepitum, quo potuit, occultius elabatur, nondum tamen ad unum* de recuperati luminis dono erat certus; tantus eum rei stupor invaserat, cum forte inter angustias turbarum, ad ecclesiam concurrentium, jam claro die asinum offendit oppositum; quem cum fuisset intuitus, virili severitate increpitans sic inquit: Heus tu, homo, quisquis es inepte, abige asinum tuum, ne fiat viatoribus offendiculum. Hic primum de veritate facti actus certissimus, secessit præpete fuga ad quemdam notum sibi militem *u*, cujus municipium in eminenti rupe situm, ita natura rerum undique muniverat, ut omnimodis machinis inaccessibile videretur, non a Conchis longius quam sexdecim millibus. Ad id ergo propter inexpugnabilem valli tuitionem confugiens, vix aliquando a monachis multa prece exoratus, multa que securitate donatus rediit. Quod cum plerique omnes, tam ex longinquis, quam proximis regionibus, confluentes, pro inaudito miraculo* eum certatim videre festinant, nonnulla ei beneficia indulgisse abeuntes gratulantur *x*. Et hoc est, quod sibi in visu S. Fides, ut diximus, dixerat: Mille homines, quos numquam vidisti, tibi sunt daturi, finitum numerum, ut mos est in Scripturis, pro infinito ponens.

et sibi ab hero
suo rursus
mal: metuens
mox aufugit,
* Lab. ei in
corde* Lab. ad
plenum

E

*u** forte suppl.
haberet*x*

16 Porro denique, ut fiat notior locoque stabilior, dudum bonæ memoriæ Arlaldus *y* abbas defunctus, concorsque fratrum sententia distrahendæ ceræ, quæ ibidem copiosiore Dei manu superabundat, eundem præficiunt. Unde cum multiplicem quæstum coegisset, cœpit, ut est humanum ingenium, insolescere, nactusque sui animi incestam mulierem, continuo facti in se miraculi dignitatem oblivioni dedit: sed et, ne id inultum auferret, repente sanctæ Virginis ultrix affuit damnatio, quæ uno oculorum hominem cecato, non tamen penitus eradicated, ad penitentiam reduxit remedium, lumen de integro restituens. Mox vero idem, ubi iterum atque iterum in consuetum relaberetur volutabrum, divino ultimine* consecuto, unius oculi lumen amittebat, penitensque recuperabat, quod quoties jam evenerit, totidem miraculorum capitula, nisi fuisset nobis studium vitandæ nimietatis, prænotare potuissemus. Ad postremum vero, cum in ipsam sine intermissione incidisset, utriusque oculi officio caruit. Quocirca ut perfectius delicta pœniteret *z*, attonsa barba, coronato capite, clericatus se mancipavit ordini *aa*; quam rem licet idiota et illiteratus fecisset, tamen id ita divinæ pietati sedit, ut oculorum visum resumere meruisset. Idem tamen, post tot castigationum flagella impatiens libidinis, in idem cœnum corruisse dicitur nulla tamen corporali succedente vindicta. Is igitur jam senex, ob turpis actionis facta ad summam vilitatem inopiamque redactus, nunc fratrum

at Conchas,
dein reduci-
tur, ubi varia
in eo sunt
miracula.*y*

F

* i. e. divina
ultione*z**aa*

A trum publica alitur alimonia, contentusque modico et plerumque vespertino salario, gaudet famis tantum refocillatione, totius levitatis molestia securus.

Nihil in hac narratione a se confictum, at multis gentibus comperita

bb cc dd

17 Testor itaque divinæ providentiæ veritatem, absque ullo mendacii furo, ut in hac continetur scriptura, ab ipsius Wiltberti ore accepisse, neque me decoris causa plus æquo addidisse, neque reor insuper, me inultum posse abire, si ipsum Dei dilectam et perpetuam amicum S. Fidem mendacis favore stili gaudere puto, quam constat pro veritate, quæ Christus est, funestam martyrii subiisse sententiam. Denique cum constat, nonnullos, quorum auctoritas satis recipitur idonea, res prodigiosas, quamvis sua ætate multo antiquiores, unius tantum relatoris, qui rei gestæ tamen non interfuerit, ore contentos solertissima descripsisse cura, cur ergo rem, mea ætate actam, quam et ipse oculis vidi, cuique Arvernia *bb*, Rotenica *cc*, Tolosanaque *dd* patria cæterique id locorum populi testimonium præbent invincibile, quantum ad nostræ professionis officium a perpetua memoria vacare patiar? præsertim cum ipsa, ut dudum præmissimus, scriptorum negligentia, ut tantillus homunculus tam periculosam tamque arduam præsumat materiam, pene violenter cogat.

se scripsisse, protestatur Bernardus.

18 Nam sicubi in hac patria vel rarus divulgaretur grammaticus, nescio, pigritiæ ignavia, an dictandi ignorantia (si quidem artis professione permulti gloriantur, qui se tales ipso effectu minime produunt) tale quid describere vel sponte neglexit, vel ignorat omnino sui ingenii ingratus. Idcirco ego decrevi potius insimulari audaciæ, quam negligentia incurrere noxam, dum id modo recenti veritate studeo annotare litteris, quod nullatenus potuisset, si scribendum posteritati servaretur, absque calumnia dubietatis vel damno veritatis haberi: quæ res ut ex omni parte dubietate careret, non statim, ubi sæpe dictus Wiltbertus oculis privatus extitit, illum divina miseratio sanavit, verum, ut supradictum est, toto anno a salute suspendit, arteque etiam scurrilitatis compluribus suis provincialibus oculis captum notavit, notatumque cunctis ad ultimum sanavit; in quo nihil eo inferius gestum est miraculum, quod in Evangelio de cæco nato legitur, et etiam multo mirabilius; siquidem ipsa Veritas sequaces suos majora utique, quam se, facturos esse, promiserit, inquiens: « Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado *ee*. »

ANNONATA.

a Pagus Ruthenicus, seu, uti Bernardus scribit, Rotenicus, teste Valesio in *Notitia Galliarum pag. 492*, nunc duas dioceses continet, Segodunensem veterem ac Vabrensem recentiorum; et in Superiorem Inferioremque dividitur, sive in montanum ac planum. Superior vocatur LE HAUT ROUERGE; Inferior LE BAS ROUERGE. Porro Conchensem locum in Ruthenica, ut vocant, Marchia Inferiori situm esse, scribit in suo *Lexico Geographico Bruzen la Martiniere tom. VII, pag. 223*.

b Sacramentum Confirmationis indicat Bernardus. Fuit itaque Geraldus ille Wiltberti sui consanguinei in Confirmationis Sacramento pa-

trinus, unde et infra Wiltbertus illius filiolus, Gallice fillieul, nuncupatur.

AUCTORE
BERNARDO.

c Vigilia, inquit apud Cangium Joannes de Janua, dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vacamus; imo tota etiam nocte populum in solemnioribus vigiliis vigilare in Dei laudibus soluisse, ibidem tradit Honorius Augustodunensis. Addit vero Bernardus de lucubratione, ut significet, non sine luminum splendore S. Fidis, uti et aliorum Sanctorum, vigiliis celebratas fuisse.

d Non tantum ii, qui ad sanctum Petrum pie peregrinationis causa Romam tendebant, sed quibus peregrini, olim hac voce designabantur. Ita etiam Vasconum lingua Romini vocatur, qui Gallice pelerin: et Rominage eodem idiomate pro pelerinage adhibetur. Plura de hac re vide apud Cangium verbo Romeus.

e Vide Calmeti *Dictionarium Biblicum* verbo Zelotypia et verbo Adulterium.

f In editione Labbeana desunt sequentes 14 lineæ ad usque Quod tamen.

g Id est, heri seu domini sui Geraldus. Frequenter autem a mediæ ævi scriptoribus heros seu dominos seniorum nomine designatos fuisse, ex *Lexico Cangii*, verbo senior, satis superque liquet.

h De arte joculari seu potius de jocularibus qui mimi seu histriones erant, vide Cangium hoc verbo ejusque *Supplementum a Carpenterio editum*. Porro cum Wiltbertus ille tum oculis careret, haud facile alias, quam cantoris partes, inter hujusmodi homines agere potuit. Quam vero quæstuosum olim hoc fuerit officium, ex *Lexico Cangii*, verbo Ministellus col. 771 facile conjicias.

i De juniore nostræ Martyris ætate agunt antiqua ejus Acta pag. 288, et rursus hic infra de ea sermo est, uti et cap. seq., ubi S. Fides sub forma decennis puellæ apparuisse narratur.

k Sequens numerus totus abest a Labbeana editione, fortassis studio prætermisus quod nihil historici contineat. Ceterum videtur Bernardus S. Gregorium Magnum imitatus hic fuisse, qui simili fere modo in *Homilia xxxi in Evangelia de angelo, stola candida cooperto et in dextris ad sepulcrum Domini sedente, ratiocinatur*.

l Quadrivium seu Quadrivium eodem omnino sensu adhibet S. Hieronymus *Epistola 25, cap. 1*.

m Legendum puto; puramque Christo obtulit holocaustam hostiam, vel purumque Christo obtulit holocaustum.

n Id est, sine vitio, sine defectu; nisi forte legendum sit inviolabiliter.

o Usitatissimum Gallis fuit, ut Sanctas dominæ aut heræ nomine, Sanctos vero Domini titulo compellarent; idemque mos necdum ubique exolevit.

p Mirificæ machinæ theca, de qua in *Commentario num. 37* egimus, fortasse pro altaris tabula tunc fuit, in qua sacerdos celebrabat.

q Parochiam seu vicum nomine Spariacum, Conchensi cænobio sat vicinum, neque apud Hadrianum Valesium in *Notitia Gallie*, neque in *Indicibus geographicis Bouqueti* aliorumque, neque in *geographicis Tabulis*, quas habemus, invenire potui.

r Denarium et nummum promiscue quandoque sumi, recte Cangium in *Lexico*, verbo Denarius, animadvertit, confirmaturque Bernardi nostri testimonio, quo mox subdit, prolatos sex nummos cum obolo eum, quem in visione Wiltbertus

AUCTORE
BERNARDO.

tus acceperat, denariorum numerum uno obolo superasse. Plura de Denariis obolisque vide apud laudatum Cangium.

s Auream S. Fidis imaginem, de qua in Commentario num. 56 et 57 egimus, Bernardus hic designat; quæ fortassis festo sanctæ Martyris die supra altare, ubi reliqua corporis ejus pars condita erat, fidelium venerationi exponi solebat.

t Bacæ lauri sunt minutiores lauri fructus, ejusdem fere magnitudinis ac cerasa minora.

u Miles, id est, vir nobilis, uti ex subsequentibus abunde patet. Plura de hoc nomine videat curiosus lector apud Cangium in Lexico.

x In editione Labbeana desunt sequentia usque ad voces Quæ res sub medium num. 18.

y Araldus is idem est Conchensis abbas, qui tom. I Gallie Christianæ auct. col. 240 Arnaldus vocatur, qui, uti ex Bernardi verbis colligi datur, ante sæculi X exitum defunctus fuerit.

z Ita etiam Arbonius verbo poenitere personaliter utitur, ita loquens in Psalmum 37: In quo (Domino) præterita poenitemus, præsentia corrigimus.

aa Suscepto, ut conjicio, Ostiarius aliove ex B Minoribus Ordine.

bb Arvernia patria seu Alvernia, Gallicè l'Auvergne, est provincia ampla regni Franciæ, ubi alias Arverni, populi Aquitaniæ, fere in regni medietate, habens a Septentrione Borbonensem provinciam, ab Oriente Forisiensem comitatum, ab Occidente Marchiam et Lemovicensem provinciam, et a Meridie Ruthenensem cum agro Gabalitano. Ita Baudrandus in Lexico Geographico, apud quem plura de ea regione videsis.

cc Vide, quæ superius lit. a de pago Ruthenico diximus, quibus ex Baudrando hæc addere placuit: Ruthenensis provincia terminatur a Meridie Occitania, ab Ortu Gabalis, a Septentrione Alvernia Inferiori, et ab Occasu Cadurensi provincia.

dd An Bernardus per Tolosanam patriam indicare voluerit Vasconiam Tolosanam, de qua Baudrandus tom. II, pag. 361; an ipsam Tolosam celebrem Gallie Narbonensis urbem, indubitanter edicere non audeo; quamquam inclinet animus, ut credam, Tolosanum seu agrum, seu comitatum potius, quam solam urbem, ab eo hic designatum fuisse. Ceterum, cum non tantum ex ipso Wüberto, in quo prodigia hæc facta sunt, Bernardus ea, quæ refert, acceperit, sed etiam ad trium provinciarum aliorumque populorum, quibus Wübertus notus fuit, testimonium provocet, atque insuper Deum testem appellet, se absque ullo mendacii furo, rem, ut audivit, enarrasse, non video, cur illi, tametsi mira insolitaque narranti, fidem denegemus, uti et in Commentario num. ultimo monui.

ee Verba sunt Christi apud Joannem cap. 14, v. 12.

CAPUT II.

De Gerberto simile miraculum a.

Et quia bonitas Dei recta desideria perficit, vota que fidelium semper accumulatur, eventit, divina disponente providentia, ut, quod in uno dudum videndi cupidus expetieram, nunc quoque idem incredibile dictu etiam præter spem in duobus videam. Video, inquam, Gerbertum parisi miraculi novitate mutilata ora reformatum, cujus mentionem si in præcedenti epistola non fecerim, nullum scrupulo pungat; nam cum de Witberto, mihi nominatim quæsito, primum dictarem, neque prorsus ullo modo, donec exoccupatus essem ex uno, miraculum aliud audire decrevissem, accidit, uti in clausula jam pene exacti miraculi ignotum inopinatumque mihi offerrent et hunc Gerbertum; scilicet ille prior multo celebriore fama divulgatus habetur, utpote transmissis jam circiter sex lustris b, ex quo sibi juveni res hujusmodi acciderit. Alter vero, de quo nunc sermonem præ manibus habemus, non plus triennio sibi præterisse asserit.

20 Hujus rei veritatem quot argumentis sollicitus indagaverim, tedious nimis est revolvare; nam præter testimonium illorum, qui mihi parati vel super sanctæ Martyris pignora jurare, vel judicium ignitum c gerere adistunt, videas adhuc antiquas stigmatum cicatrices scissæque cutis circa oculos deformitatem horrere; scilicet et res obscuro noctis initio gesta fuerat, at ipse caput improborum manibus subducens hac illaque agitabat; unde illæ plagæ, quas tunc ante oculorum effosionem suscepit, prædictorum testium dietis fidem dant ampliorem. Nulli ergo de veritate ambigendum, nec æstimet quis, inexacta narrare me, sive de corde meo quidquam falsi excogitare, nec * fantasticum spiritum imitari, ubi Deus debet nominari: alioquin satius mihi esset omnino silere, quam verbum Dei fallacia adulterare. Quod autem proposui, hujusmodi est.

21 Erat quidam Unigo d in pago Aniciensium, regens castrum, vocabulo Calmilliacum, vir inhumanissimus, ingenioque ferocissimo. Hic cum aliquando consuetæ crudelitatis tyrannide tres viros de terra S. Mariæ Aniciensis ecclesiæ e indigna captione teneret, neque eos jam, nisi suspensio, inde evasuros, obnixè protervo dereraret juramento, vel potius, ut rei mox docebit exitus, pejeraret, accidit, ut quidam Gerbertus, pro ordine suo haud obscura opinione, ante nervum f, quo pedibus tenebantur, pertransiret solus; quem quia virum misericordiæ noverant, utpote qui jam aliquot hujusmodi ob solius Dei amorem propriis pecuniis redemisset, una voce exclamantes efflagitant, uti pro amore Christi sanctæque ejusdem Genetricis Mariæ unaque S. Fidis martyris sibi quantocius, ne perirent, si quæ posset, subveniret. Is autem jam tunc anno transacto, dum per pagum Rotenicum in expeditione pergeret, per sanctam Fidem, non quidem

CAPIT. II.
Narrationi
sue fidem

E

varii titulis
concliat Ber-
nardus.

c

* an vel?

F

Dum Gerber-
tus tres viros,
injuste detentos,d
e

f

A quidem orationis causa, sed ut Witbertum illuminatum videret, diverticulum fecerat, cujus opinione jam a multo tempore audita, non tamen ipsum eatenus vidisset, eumque nummis, ut possibilitas arrisit, donaverat.

pro amore S. Fidis liberare nititur, ipsemet, tamquam proditor, oculis mulctatur,

g

22 Itaque deinceps S. Fidem intra viscera amoris super omnes Sanctos speciali amore coluit. Unde his ad se tam anxie clamantibus sanctæque Fidis mentionem facientibus, non potuit pati, etiam pro permutatione vitæ, quin eis, quantum posset, succurreret (tantus melliflui nominis affectus intra cordis ejus subit penetrabilia) nam statim totus commotus pietatis visceribus lacrimisque ora madidus, quod potuit festinans, pares cultellos quæsit acutissimos, eisque birro g occultatos attulit, datis etiam funibus murali altitudini coherentibus, ea lege beneficia coercens, ne se, si rursus caperentur, confidentes perderent. At hi continuo, moræ impatientes, antequam furti amica nox incumberet, intempestive maturantes, præciso nervo, incautius capitis fugam corripunt, sed rursus inimica luce manifestati captique, cum, qui eorum esset libertatis auctor, districtius inquiretur, Gerbertus fit manifestus. Itaque, ut meo more loquar, in bono scelere deprehensus, etiam futurus castelli dedit, ab impio domino arguitur. Quid plura? Nec passus ipse crastinum diem expectare, in ipso diei noctisque confinio minaciter inexorabiliterque ejus oculos violentissima evulsione excidi jubet. Nec mora, vallatus ab invitis commilitonibus, solotenusque præcipitatus, diu renitens, ut erat præstantissimis viribus, caputque viriliter detorqueus, cum multa tandem difficultate mutilatur oculis. In qua reluctatione tanta sibi nutantibus digitis circa oculos inflata sunt vulnera, ut hoc solo testimonio quis contentus facilem præbeat fidem.

at hos recipiendi, sibi apparente S. Fide, spem concepit,

h

23 Porro autem hi, qui in captionem redacti fuerant, nullam sui Dei gratia detrimenti experti sunt jacturam; quod ita bene sibi accidisse, per merita S. Fidis nolite ambigere. In illa hora ille miser propriam vitam omnino exosus, adit rus, lac caprinum h bibiturus (fertur enim, quod, si quis id recenti plaga affectus sumpserit, illico morte resolvitur) quod cum dare nullus ei præsumeret, et idcirco ut fame deficiens periret, octo continuis diebus noctibusque alio etiam cibo jejunos pernoctaret, novissima noctium velut in exstasi, sui paulo oblitus, cernit, aesi decennem i apparere virginem aspectu jocundo, indicibiliterque venusto, in vestitu deaurato, atque inastimabilis artificii varietate circumdato; quæ propius illum intuita, extinctæ fronti oculos infigere visa est dextra, manu sinistra cervicibus supposita. Ille continuo somno excitus, præpropero saltu de lecto exiliens, nititur ad sacra vestigia præsentialiter procidere. Qua evanescente minimeque inventa, se miserum protestatur, ingenti clamore totum opplet diversorium. Experrectis ergo duobus suis servitoribus k, et, quidnam sibi vellet hujuscemodi querimonia, percontantibus, indicat, se herilem Virginis formam vidisse, eamque sibi oculos reformasse, seque ob hoc Conchas extemplo profectum iri *. Ipsi vero in cachinnum subito elati, senioris l conceptionem summæ stultitiæ deputant, qui more illuminati Witberti se quoque æstimet illuminandum. Ille tamen crastino exurgens diluculo, ita, totius mœstitiæ pulsata nebula, hilaris factus est, gaudensque, ut facile hunc divinitus rele-

** an profecturum?*

l

vatum adverteres, statimque poscens cibum, recreatus est.

24 Post dies autem nonnullos, hujus apparitionis haud immemor, ad sacrum Conchacensis cenobii monasterium se duci præcepit. At vero, ut dictum est, servitores incepta senioris deliramento deputantes, vel potius dedignati, jussa cæci habentes neglectui, ita demum ab illo discedunt, ut qui, fugiente fortuna, cadit. Verum itaque est, quod adversa fortuna falsos amicorum vultus detegit. Ille tamen nequaquam Dei misericordiæ diffidens, quorumdam amicorum sustentatus adminiculo, optatum iter exequitur. Pervenientesque ad monasterium, Omnipotentis ibidem invocatur adiutorium, atque reversus in hospitium, cœpit jam aliquantum videre. Ille vero sentiens miraculum, cum se indiscrete de Dei munere jactat, tenebris denuo involvitur, nondum prandio peracto. Posthæc aliquot diebus orationi vacans, S. Fidis benignissima interventione, visumque oculosque integratus pristinum oris decus perfectissime meruit recipere: qui deinceps, iterum iterumque ad pristinam militiæ vitam redire summo entens conamine, divinitus statim impediatur.

AUCTORE
BERNARDO

*uti re ipsa post
dies aliquot
oculos recepit.*

E

25 Postremo cum ab inclyta Theotberga m, Pontii comitis conjuge, sibi aliquando persuasum fuisset, ejusque servitutis jugum detrectaret, cum sit manifestum, inquit, S. Fidem in te non ad hoc tantum peregisse miraculum, ut inter mundanæ militiæ fluctus iterum periclitaturus redeas, sed ut ei perpetua familiaritate adhaerens, ad perpetuæ gloriæ portum salvandus emergas; nequaquam ultra rebellis exstitit, nec divinæ voluntati contraire inceptavit, a sapiente matrona vehementer increpitus, salubriterque edificatus. Quam ob rem Deo Sanctæque ejus nunc in eodem loco devotissimo famulatur obsequio, monachorum præbenda u contentus pro modulo, ac tempore nostro vir compositis moribus ac sinceræ conversationis. Unde hactenus illo seniores loci bene usi sunt, quos per omnia obsequens nimio amoris colit affectu. Cerneret inter antiquas stigmatum cicatrices pupillarum micare gemmas, inque prioris naturæ modum restitutos contra naturam oculos, non vitreos, sed carneos resplendere. Verumtamen ne insolentia vel malesuado propinquorum consilio, ut est humana fragilitas, aliquando forte corruptus, inter sæculares reverti velit, oculorum sinister divina voluntate postea cœpit defluere, fugato tantum lumine.

*ac dein in
S. Fidis mo-
nasterio Deo
servivit.*
m

n

26 In quo, o S. Fides, tuæ bonitatis laudabilis apparet compassio, quæ, quos in corpore sanas, eisdem in anima nihilominus mederi sollicita es; ideoque exteriorem corporis oculum lumini subducis, ut interior animæ fiat lucidior. Hoc quoque, fideles, miraculum in tabulis cordis vestri exarate, sanctæque Fidis martyris merita laudate atque bonorum operum exhibitione quantopere imitari satagite, ad sepulcrum ejus concurrite, salutemque animarum vestrarum fideliter postulate. Nam non latet humanæ rationis intellectum, eam, quæ salutis beneficium in inferiori hominis parte, id est, in corpore, sic indulget copiose, copiosius etiam in excellentiore, id est, in anima, si quis recte petit, largituram.

*curante S. Fi-
de, ne redeun-
di ad sæcula-
rem militiam
occasionem
haberet.*

AUCTORE
BERNARDO.

ANNOTATA.

a Totum illud caput abest ab editione Labbeana; illud autem a Bernardo conscriptum fuisse, ipse, quo utitur auctor, loquendi modus, satis ostendit.

b Id est, a triginta circiter annis; est enim lustrum, teste Festo, quinquennale spatium; quod seziens repetitum triginta facit.

c Judicium ignitum gerere est ferrum candens nuda manu portare. Fiebat id olim sat frequenter ab iis, qui aut innocentiam suam, aut rei, quam asserebant, veritatem probare vellent. Plura hac de re vide apud Cangium, verbo Ferrum candens, et verbo Ignis judicium.

d Quis fuerit ille Unigo, frustra apud Baluzium et scriptores Historiæ Occitanicæ, aliosque multos indagavi; nec mihi notius est Camilliacum castrum in pago Aniciensi, Gallicæ le Velay dicto, situm. Exstat illic quidem Calmeiacum seu Calmiliacum, quod est S. Theofredi insigne et vetus Ordinis S. Benedicti monasterium; at Unigonis castrum a Calmiliaco omnino diversum fuisse, ipsa res loquitur. Quid si fortasse legendum sit Podemiacum pro Camilliacum? Potuit eo casu Unigo ille ex proavis illorum fuisse, qui Aniciensis ecclesiæ terras, villas et castella vastarunt et incendèrunt, prædas abduxerunt et homines interfecerunt, uti videre est tom. II Historiæ Domus Arvernicae pag. 66, quique etiam, uti tom. II Hist. Occitanicæ pag. 492 asseritur, peregrinos, ad Aniciensem ecclesiam proficiscentes, capi iussos, dein pecunia redimi cogebant.

e Aniciensis seu Podiensis in Velaunis S. Maricæ ecclesia ob imaginem Deiparæ miraculis claræ, qua illic asseratur, in primis celebris est. De ea satis prolixum Opus conscripsit Odo Giseyus S. J., quem curiosus lector consulat.

f Per nervum hic designari puto truncum ligneum, quibus hinc et inde foraminibus, teste Valesio opud Cangium, certo invicem spatio divisus excavatum, in quæ foramina, tamquam in ocreas quasdam, pedes inferebantur noxiorum et vinculis seu nervis astringebantur.

g Birrus hic adhibetur pro veste, seu tunica, vel chlamide, qua bonus ille vir cultellos occuluit.

h Seu lac caprarum. An autem caprinum lac, a recens vulnerato haustum, ei mortem re ipsa inferat, definiendum medicis relinquo. Utut sit, certe Archelaus, in Veneta nostra Cæii Plinii editione in pergameno anno Christi 1469 peracta, lib. viii, cap. 38 laudatus, auctor est, capras nunquam febrî carere; et comitali morbo noxias esse, Pitiscus in Lexico Antiquitatum tradit; unde facile invaluere potuit opinio, recens lassos, hausto caprino lacte, mox etiam febrî vel comitali morbi corripî, indeque quam primum extingui.

i Vide, quæ superius de juniore ætate sanctæ Martyris nostræ dicta sunt. Ex eo tamen, quod Gerberto visa sit decennis puella fuisse, consequens non fit, ut re vera non fuerit annis aliquot ætate provector.

k Servitores medio ævo dicebantur, qui bene Latine servi seu famuli vocantur.

l Senioris, id est, heri seu domini sui. Vide etiam dicta pag. 505, lit. g.

m Theoberga illa fuit Pontii, comitis Gabiliani et Forensis, uxor, de qua Baluzius tom. I Hist. Domus Arvernicae pag. 43 et 44, ac tom. II, pag. 49, ubi diploma anno Christi 1010 editum,

aliæque dein, quæ ad Theotbergam et Pontium D attinent, pro suo more ex documentis certis exhibet. De his videsis etiam tom. II Historiæ Occitanicæ pag. 145 et 146.

n Seu monachorum diurna cibi potusque portione. Adi Cangium verbo Præbenda.

CAPUT III.

Injuste irruens in monachum S. Fidis, præcipitio et morte punitur: puella renuens imagini S. Fidis assurgere, membris contrahitur, facti pœnitens sanatur. Filia viduæ cæca divinitus visu donata a.

Est etiam fidelibus valde recolendum et inimicis Dei formidandum, quod sum scripturus miraculum. Monachus ejusdem Congregationis quidam, nomine Bergandus b, Deo sanctæque Fidei, priusquam sacrosanctum habitum assumeret, patrimonium suum jure hereditario concesserat. Quam ob rem cum nuper, ut quidam nequam pervasori ex præfata cessione legaliter contradiceret, in hoc scilicet anno, instanti tempore messis eo pergeret, accidit, ut quidam Raieno de castro Albino c, quod est situm in pago Ruthenico, nescio, quo necessitudinis impulsu, cum triginta prosiliret equitibus, atque ab eodem bis ternis jam milliariis motus, monachum, forte cum suis equitantem comitibus, eandem viam, cui insistebat, in transverso præterire eminus cerneret. Cumque a circumstantibus sciscitatus, quinam essent illi pertranseuntes, resciret, mox, ficta causa, equos auferre, ore frendens, colore exsanguis, quam proterve minitatus est. Sane is a prædicta monachorum congregatione ob malorum immanitatem, quæ illis irrogaverat, jam diu excommunicatus fuerat d, eujus maledictionis nexu ligatus adhuc permanebat. Quid te protervitas ejus verbis, quid minarum procellis narrando detineam, cum jam dudum ætatem, eventum rei, quis fuerit, audire exspectas?

28 Continuo infelix miseraque cupiditate excæcatus, elatus fastu superbiæ, furorisque æstu irrationabiliter debacchatus, nec Deum, nec Sanctum ejus reveritus, effrenis velocitatis belluam vehementissime calcaribus urget, cursuque præcipiti violentissimus in insontes, quam mox irruere festinat, cum, divina præveniente vindicta, equus clunes elatus ad sydera, colla depressus ad ima, casu funesto corrui. Sessor vero, non minimo spatio antevolans ex torto collo, atque in frusta capite diminuto, periit; et, qui bonæ obedientiæ fratrem nocere vel penitus excidio anticipare festinabat, ipse prior, divino judicio mortis sententiam excipiens, remittitur orco, comes inferorum factus, vel præda dæmonum, quem alter consodalis ejus perniciter consecutus, volens tamen, ut aiunt, futurum congressum dirimere, in eodem quoque loco, quamvis in planitie, satis periculose habitur, fractoque tantum mucrone, ipse cum equo cælesti discretionem illæsus evasit. Gauderes, scholasticæ, super-

a

E

CAPIT. III.
Dum in monachum S. Fidis, qui negotiorum causa iter agebat,

b

c

d

F

quidam, nomine Raieno, injuste irrueret, hic, equo lapsus, interit,

A superbiam non jam imaginaliter, ut in libro Prudentii de *Psychomachia* *e* legisti, sed presentialiter, corporaliterque propriae velocitatis turbine tunc ibidem jacere obrutam, ac de sublimi gloriae suae fastigio precipitatum in infinitam voraginis foveam, quam fraus peccati occulte paraverat, irreparabiliter esse demersam.

cjusque frater, extincti mortem ulcisci volens, repente bello perit.

29 Porro monachus ille conspicuus quidem de longe casum, sed causam finemque rei ignorans, quo abiturus erat, securus abiit, ac strenue peracto negotio, retro, unde venerat, domum revertitur. Hunc denique praefati Raienonis frater, nomine Hector *f*, tamquam homicidii reum ulcisci quarebat, membratimque discerpere inexorabilis munitabatur. Sed caelesti praeventus vindicta repente bello occubuit. Intelligite haec, qui superbi estis corde, atque a malignitate vestra aliquando resipiscentes discite recta facere, ne vos iudicii hora intempestive praecipitet, neve incorrectos repentinus obruat interitus. Non enim semper iniustitia praevalet, nec est vilis res divinum iudicium.

CAPIT. IV.
Puella quaedam, antea per S. Fidem divinitus sanata,

30 Neque omnino debemus omittere vel de potioribus infirmantium miraculis plura adjicere. Nam quoniam multiplex gestum est miraculum in ea *g*, ideo dicamus de quadam paupere puella, quae omnium membrorum compage debilitata, in monasterium S. Fidis fuerat allata, ubi ita integritate artuum soliditatem receperat, ut in ea penitus nullum contractionis vestigium remaneret. Haec postea, in eodem vico aliquamdiu degens, usu laborandi, utpote pauper, proprium redimebat victum; nec multo post opus misericordiae subsequitur severitas vindictae, ulciscitur superna veritas, quod deliquit superba contumacitas. Non ergo superius praemissis de vindicta et hoc tale dissonat.

dum imagini S. Fidis assurgere renuit, iterum membris contrahitur,

31 Interea namque, cum in quodam indictae afflictionis jejunio venerabilis imago *h* cum enormi constipatione promiscui sexus processionaliter foras quoque eveheretur, cunctique de more, de propriis aediculis prosilientes obviam ei procederent, nec non e vicino plerique in occursum ejus convolarent, cepit supradictae puellae domina, cujus textrino deserviebat, hanc, ut, relicto officio, processioni assurgeret, obnixius monere, atque instanter increpitare. Illa vero, nec timore Domini compuncta, nec divinas laudes canentium sonoritate delectata, vocem dominae momentis, velut pro nimio operis studio, prorsus neglexit, statimque in ipsa hora caelesti feriente indignatione per omnia membrorum spatia distorqueri femina miserabiliter cepit; adeo ut, sicut residens complicata erat et incurva, tota penitus contraheretur nervorum officis destituta, nec tela utensilia abjicere valens, cui ipse stricto pugno radiolus *i* inharebat.

ac denique, facti penitens, divinitus curatur.

32 Tum ipsa, quae praemagnitudine divini beneficii insolescens superbiebat, continuo praenimia angustia voce, qua poterat, raucitans, S. Fidis ream se humiliter fatebatur, nec tamen tormenta vel ad medicum spatium cessari potuerunt, quo usque ipsa, per universam processionsis viam portitorum labore post capsam auream devecta, in monasterium rediret; ubi aliquot noctibus sacris excubiis invigilans, gloriosae Martyris suffragantibus meritis, meruit iterato de contractione fieri erecta. In qua re omne illius imaginis scandalum evacuatum est, quam nemo dehonestare potuit absque detri-

mento sui. Nec mirum, si locus ille ob tante Martyris pignorum reverentiam dignus habeatur honore, quae sacrae mentis dignitate convenustat etiam angelorum ordinem.

AUCTORE
BERNARDO.

33 Et quia aliquid, ut dictum est, in memorato monasterio divinitus patrari, Domino annuente, videre merui, libet id ipsum perducere ad medium. Mulier quaedam vidua inter caeteros peregrinos, qui de diversis partibus eo confluerant, pro salute filiae caecae ibidem pernoctabat. Cui filiae, una cum matre vigilanti, lumen, quod amiserat, in prima vigilia noctis S. Fidis virtute reparatur integerrime. Quod cum custodes et monachorum aliqui, qui, illic pro consuetudine vicis suae excubabant *k*, factum cernerent, continuo ad hospitium meum incipiunt pariter perniti accurrere cursu. Et quia me noverant novi miraculi cupidum vendendi, idem certatim alius, alium enecans, referre gestiunt. En tibi, felix Barnarde, miraculum, quod tibi a S. Fide, inquirunt, summis votis monstratum iri optabas ante discessum; indignum quippe iudicans, ut, qui miracula scripturus de longinquo adveneras, miracula ipse non videres. Nam ipsimet monachi exponentem peregrinationis causam decenti hospitio exceperant, cuncta ad votum necessaria suppeditantes, servitores etiam strenuos deputantes, qui meis, donec adessem, monitis obtemperarent.

CAPIT. V.
Filia viduae caeca subito visu donata?

34 Mox ergo de lecto, in quo tunc accubare ceperam, velociter resiliens, fateor, vix praegaudio apud me, non lento incessu intro monasterium, et video virginem videre, candelarumque lumina discernere, sed et manum meam, denarium sibi pauperrimae erogantem, quem conspicata, cum gratiarum actione sustulit. Quanta et qualia super diversis infirmitatibus illic assidue divina fiunt miseratione, non est nostri operis exprimere, cum paulo ante adventum meum, undecim morbi *l*, diversis malis graviter afflicti, unius noctis solummodo tempore saluti sunt restituti integerrime, neque nos id damus operam, ut de his, quae de infirmis ibi geruntur quotidie, immensam conficiamus bibliothecam, sed quae vel ad vindictam malorum gesta, vel quomodo habentur inaudita, eorumdem etiam grandi parte *F* respecta, parvum ac pretiosum edamus volumen *l*. Verumtamen eorum, quae brevitatis studio sponte desero, sive adhuc auditurus sum, si post consuluerint, adjiciam ad secundum libellum.

aliquae a variis infirmitatibus curati.

ANNOTATA.

a Caput hoc, quod ex tribus nostri apographi capitulis constat, est, totum, quantum est, a Labbequa editione abest.

b Bergandus seu Bergaudus ille mihi alias ignotus est.

c Hic Raieno de castro Albino, fortasse Raienonis vicecomitis, tom. II *Historiae Occidentiae in Instrumentis* col. 71 memorati, nepos fuit; vel, quod malim credere, Raimundi I, comitis Ruthemensis et marchionis Gothiae ex Odoini filia Nothus, qui hujus filius, si junior adhuc fuerit. Porro per Castrum Albinum hic intelligi puto idem illud, quod in Testamento seu Codicillo Raimundi, supra citati, vocatur Castellum de Albinio, quodque Gallice vocatur Albin en Rouergue, uti tom. IX *Scriptorum Rerum Gallicarum* pag. 727 asseritur. Albinium autem, seu castrum

AUCTORE
BERNARDO.

strum Albinum, a Conchensi monasterio tribus fere leucis Gallicis distat, situmque est ad rivulum, qui se in Olum seu Oldum fluvium exonerat.

d Cum olim, uti apud Cangium verbo excommunicatio ostenditur, ob sola debita non soluta inflicta interdum fuerit excommunicatio, mirum adeo videri non debet, Raienonem illum, Conchensi canobio injurium infestumque ecclesiastico anathemate percussum fuisse.

e In suo de Psychomachia seu de Compuantia animi libro Aurelius Prudentius Clemens cap. 3 Superbiam effreni equo insidentem describit, quæ, dum in Humilitatem rapido cursu invehitur, una cum equo in foveam cadit, et prona ruentis equi cervice involvitur ac sub vectoris pressu fracta inter crura rotatur.

f Hector ille mihi etiam alias ignotus est. Vide, quæ de ejus fratre supra diximus lit. c.

g Ex his ac præcedentibus verbis colligo, unum alterumque, a Bernardo conscriptum, miraculum in apographo nostro hic desiderari.

h Vide dicta de imagine S. Fidis pag. 279 et pag. 306 lit. s. Porro imago illa infra capsula aurea vocatur, quod aliquæ S. Fidis reliquæ huic insertæ essent.

i Radiolus seu Radius est lectoris instrumentum, quo tele annoctantur; Gallice navette vocatur, inquit Cangius, qui ex lib. II Miraculorum S. Dionysii episc. Parisini cap. 36 mox hæc subdit: Adolescentula... texitrili opere laborabat, cum repente ferrum radioli... manui ejus adhaesit.

k Erant hi nocturnas vigilias in S. Fidis ecclesia agentibus præfecti, tum ut nocturno tempore nullum ecclesie damnum inferretur, tum ut nihil præter decorum ab iis fieret, qui illic ad S. Fidis corpus ejusce imaginem pernoctabant.

l Quod hoc loco Bernardus de se in numero, ut vocant, plurali, loquatur, non obest iis, quæ in Commentario num. 92 docuimus; cum mox rursus singulari numero, de se agens, utatur, et verba hæc: En tibi, felix Barnarde, atque, quæ subsequuntur, manifestissime ostendant, non alium, quam Bernardum, Andegavensis scholæ magistrum, hujusce, ac præcedentium capitulum, vere auctorem esse.

LIBER II.

CAPUT I.

De muliere, quæ usurpavit anulum, quem altera moriens S. Fidi reliquerat: de improbo mercatore punito: de puero, in quo quadripartitum gestum est miraculum: de cæco et claudo divinitus sanato.

CAPIT. VI.

Est quoddam oppidulum, vicò Conchacensi contiguum, quod sub ditione monachorum quidam Austrinus præsidebat, dudum cujus

nos successorem vidimus; nec tamen miraculum, quod dicere inchoamus, nostra ætate fuit antiquius. Hic Austrinus annulo, quem ejus uxor, nomine Stephana*, moriens S. Fidi promiserat, alteram, nomine Avigernam a, sponsavit, prorsus prioris conjugis dicta, tamquam delirantis reputans. Verum postmodum protervæ negligentie digitum, qui alieni juris auro depictus ostentabatur, intolerabilis tumore doloris cœlestis damnavit justitiâ; usque adeo, ut totum pene anulum turgens pustula superacrescente carne contegeret, ita videlicet, ut anulus adacto ferro non posset secari sine digiti detrimento. Cumque ad hanc vim mali compescendam arcessitorum medicorum remedia desperarent, neque ullo modo passionis efficacitas jam tollerari posset, ad divini juvaminis recurritur auxilium; fit palam injuriosæ culpæ confessio, deducitur debilis mulier ad sacrum sanctæ Martyris mausoleum.

36 Ibi cum geminas noctes assiduis excubiis continuat, tertia, quæ fuit Dominica, adjicitur; in qua vis doloris ita seior dolentem vexavit, ut vociferatæ feminæ miserrima vox per totum noctis spatium non cessaret. Ad postremum cum jam matutinarum laudum intonarent præconia, ab altithrona summæ Majestatis sede benignæ compassionis visitatio descendit. Non passa diutius in humana carne tam graves pœnarum desævire cruce, nec lacrymas penitentis usque ad desperationem pervenire. Nam cum forte luctuosa matrona nares emunxisset, anulus, quem supra diximus, inviolata digitorum salute, tamquam validissima arcibus balista b crepitum longe in pavimento dedit. Et ideo cum ingenti gaudii tripudio dies illa Dominica ab omni illius vici populo celebrata fuit; quippe qui patrioticam suam ac vicinam S. Fidis auxilio ereptam a funesto tormento cernerent. Et certe multa et innumera hujusmodi, etiam per diversa terrarum loca* de S. Fide referuntur, quæ jam non solum scribere, sed etiam dicere nemo sufficit; est enim impossibile, universa S. Fidis magnalia vel explicare verbis vel designare litteris.

37 Mercator, Alvernensis* pagi e incolæ, ad S. Fidem orationis causa venit; hic cum vidisset facillimum ceræ commercium, (nam propter peregrinorum frequentiam, offerentium cereos, multo vilior habetur) illico notam suæ artis peritiam revocat ad memoriam, sic intra se cogitans: Quam facili quæstu, si hæc stultus rescivissem, divitem me potuissem facere, ac meam rem constabilire. Sed quod hactenus ignorantia distulit*, hoc amodo pervigil recursus frequensque repetiti itineris reditus brevi temporis spatio perficiet; accingar ergo viriliter, rei que exordium aggrediar. Hoc itaque disposito, aditoque venditore, plurima ceræ pondera diligentissime taxat, decemque dinumeratis solidis d, comparat massam ingentem, atque in sacculis recondidit; et jam gaudens, minimo sese vel quadruplum lucraturum, sic apud se cogitabat: At, at, bene se habet principium, quid tum, si plures vices redeo? Sed jam exitus rei non debet nos remorari. Igitur superfuit pulcher cereus, qui e non potuit intra reliquum capere acervum. Hunc vir cupiditatis in sinum applicuit, eo videlicet modo, ut quantitas quidem habitior f subter cingulum cohiberetur, gracilior vero per fenestram vestis usque ad barbam prominere. Verum superni Speculatoris vindex

D
Anulum,
S. Fidi ante
promissum,
mulier quæ-
dam gestans
dire torque-
tur,
* apud Lab.
deest Step-
hana

a

at tandem,
invocato sup-
pliciter S. Fi-
dis auxilio,
suo malo li-
beratur.

E

b

* Lab. spatia

CAPIT. VII.
Mercator, in-
juste auferens
cereum, S. Fidi
antea obla-
tum,
* Lab. Arver-
nensis

c

F
* Lab. distu-
lerit

d

e

A vindex omnipotentia non tulit, ulterius raptoris latere audaciam. Nam cereus, quem dixi, ignis divini repentino succensus fervore, claustra ipsa, quibus inclusus tenebatur, cepit vehementer adurere, vaporesque flammivomos una cum fumiganti turbine foras emittere; adeo ut, micantium scintillarum globo vibrante, illi barba reluceret, superiusque capillitium * crepitanti ambureretur sonitu, nec linea interula * ventris protexit tergora, cum etiam posteriores partes gyranibus flammis arderent.

* Lab. caputium
* Lab. in telam

eo divinitus accenso, tam diu amburitur, donec ceram refundat.

38 Stuperes insanientis horribiles mugitus, calcitrantis strepitum, dentium stridorem, oculorum vertiginem, totiusque immoderatam corporis distortionem, cum miser intolerabiliter passus hac illicque præcepss ferebatur, ac si de improviso percussus coluber, qui sinuato globo nunc se in sphaeram colligit, nunc pernici tractu fulminat, ac tortile collum porrigit, captans fugam; sed debilitatus non valens, rursus percussori infestus, intorquet sanguineos oculos, et sibilat ore; haud secus iste miser, huc illicque cursantis se impellit et repellit, modo pronus, modo resupinus; nec ullo modo respirare poterat, quem vis major exagittabat; sed tantum * humani sensus residua vena miserum redegit ad penitentiam, qui statim ad sepulcrum piissimæ Martyris cum ingenti clamore currens universam inibi ceram non celerius refundit, quam pœnale incendium evanuit. Neque homo queritur de damno pecuniæ, dummodo a tormento possit evadere. His itaque gestis, nequaquam offendere putaverim, si bonitatem S. Fidis laudabilem, mirabilemque in hoc quoque prædico, quod, ne commercii vilitas deficeret peregrinis, improbitatem avaritiæ castigavit.

* Lab. tamen

cap. VIII.
Ad imaginem S. Fidis puer a nativitate

g h

* Lab. ociosum

i

k

C
* apud Lab. deest autem

l

m

cæcus, claudus, surdus et mutus divinitus curatur, * supple prodigio

39 Nec illud prætereundem arbitror, quod inter multa Sanctorum corpora, quæ secundum morem illius provincie g feruntur ad conœilia h, sancta Fides, quasi principatum tenens, miraculorum effulget gloria, quorum cum sint multa, duo tantum, ne nimis odiosum * volumen contexere videamur, annotare satis esse putamus. Reverentissimus igitur Arnaldus i, Rotensium episcopus, suis tantum parrochianis k conflaverat synodum, quo de diversis monachorum aut canonicorum congregationibus in capsis vel imaginibus aureis Sanctorum corpora sunt evecta: erat autem * distributa Sanctorum acies in tentoriis et papilionibus, in prato S. Felicis l, quod disparatur ab urbe quasi uno tantum milliario m, erantque ibi præter hæc multa Sanctorum pignora, quorum numerus non commendabitur in præsentis pagina.

n

40 Ibi inter cætera quondam insigni mirabilique * Omnipotentis dignata est Famulam suam glorificare bonitas. Puer a nativitate cæcus et claudus, surdus et mutus a parentibus bajulatus, subterque imaginem, quæ in sublimi honorabiliter habebatur, positus, quasi horæ unius intervallo ibidem demoratus, divinam meruit medicinam; atque integerrimæ sospitatis donatus gratia exurexit loquens, audiens, videns et etiam inoffenso pede feliciter deambulans. Cumque strepitus vulgi super tali resonaret prodigio, seniores concilii, qui considebant paulo remotiores, cœperunt inter se conquirere, dicentes: Quid sibi vult ista popularis conclamatio? Quibus Bertildis n comitissa respondens, Quid, inquit, aliud hoc

esset, nisi quia S. Fides jocularatur *, ut solet? Tunc omnes, re exquisita, tam stupore, quam gaudio, repleti, totam concionem ad divinas laudes excitarunt, illud frequenter præ nimia lætitia recolentes, quod jocari S. Fidem, venerabilis matrona dixisset.

ACTORR
BERNARDO.
* Lab. jocular

41 Rursus quidam cæcus et claudus, ut sanitatem reciperet, ante imaginem S. Marri o confessoris pernoctabat, cujus virtutes, mirifice lateque dispersæ, a multis populis habentur famosissimæ. Cumque jam diluculesceret *, repentinus ei sopor irruit, visusque est sibi vocem audire dicentis: Vade ad S. Fidem, non enim datum est, ut a tua infirmitate, nisi per merita illius, salvari possis. Hoc responso excitatus æger, illuc, qua poterat, virtute repere cœpit; cumque * pervenisset ad locum, contemplo sanctæ Martyris oblationis aliena affuere suffragia p. Nam ubi homo ad * ipsum aditum papilionis sese ingessit, illico virescentibus venis ac vegetatis nervis, meruit de curvo fieri rectus *: nam et velamento pupillarum disrupto, præcedentem sanguinis eruptionem subsequitur lux serenissima, nec ei quiddam sanitatis defuit, cujus membra cœlestis E Medici dextera pertrectavit.

cap. IX.
uti et alius cæcus et claudus.

o

* Lab. diluculesceret

* Lab. cum

p

* Lab. in

* Lab. ereclus

ANNOTATA.

a De Austrino ejusque priore conjuge Stepliana, deque altera, nomine Avigerna, nihil alibi litteris proditum inveni, nec divinare possum, quodnam nominatum sit illud oppidulum, vico Conchensi contiguum, cujus nomen Bernardus non expressit.

b Balista est machina jaculatoria, qua sagittæ, aliæque missilia magna vi emittuntur, non sine nervi valido strepitu. Adhibet autem Bernardus obsoletum participium arcitus loco vocis emissus vel expulsus.

c Alvernensis seu Arvernensis pagus ea regio est, quæ Gallicè l'Auvergne dicitur, de qua plura vide apud Hadrianum Valesium in Notitia Gallie a pag. 45.

d Vide, quæ de solidis dixi in Annotatis ad Vitam S. Apollinaris, episcopi Valentini, pag. 64, litt. cc; et de eorum valore ac diversitate consule Cangium eodem verbo.

e Legendum puto: QUEM non potuit intra reliquum capere acervum, quod nempe eum legitime non emisset, ut proin cælitus punitus fuerit nimium lucri cupidus mercator, qui emptæ cereæ non emptum cereum, invito venditore, auctarii vice addiderit.

f Per vocem habitior intelligitur hic pars crassior cerei, seu inferior.

g Nempe Ruthenensis.

h Concilia illa ex iis fuisse arbitror, ad quæ singulis annis ab episcopo convocabantur presbyteri suæ diocesis, quæ, quod plerumque in ipsa episcopali civitate celebrarentur, concilia civilia dicta fuerunt. De hujuscemodi conciliis plura vide apud Thomassinum parte 2 Veteris et Novæ Ecclesiæ disciplinæ cap. 74, pag. 788 et cap. seq.

i Arnaldus ille ab ineunte sæculo xi certe ad usque annum 1028 Ruthenensem sedem tenuit, uti liquet ex tom. I Gallie Christianæ auct. col. 203.

k Per parrochianos intelligendos hic esse, arbitror, parochos atiosque clericos etiam Regulares diocesis Ruthenensis, ut supra etiam innui.

Porro

AUCTORE
BERNARDO.

Porro ad diœcesanas synodos Sanctorum lipsanothecas advehendi morem jam tum a sæculo x invaluisse, parte A Sæculi iv Benedictini pag. 434 recte observat Mabillonius. Num vero id splendoris, an religionis ergo, factum sit, non edicit idem scriptor. Vide Cangium verbo Collatio Reliquiarum.

l Pratum S. Felicis, uno milliari Segoduno seu Ruthena urbe distans, a quo ex compluribus hujus nominis Sanctis ita appellatum sit, non satis exponit Bernardus. Si conjectare liceat, fortassis a Felice, quem vetus liber Ms., tom. II Bibliothecæ novæ Mss. a Labbeo cum Notis Joannis Savaro a pag. 707 editus, Sanctum pag. 717 vocat, quemque laudatus Savaro pag. 718 Claromontanum episcopum facit, hoc ei nomen inditum fuerit; nisi malis a S. Felice Bituricensi episcopo, qui die 4 Januarii colitur, pratum illud suum nomen accepisse. Utut hæc se habeant, signatur in Mappa geographica Blæciana locus, Segoduno media tantum leuca Gallicana distans, cui a S. Felice nomen est, et cui pratum S. Felicis, ubi Sanctorum corporum acies distributa, habitumque concilium illud fuerit, vicinum fuisse arbitror.

m In editione Labbeana adduntur hic sequentia: Hunc locum præcipue sancti Marii confessoris aurea majestas et sancti Amantii æque confessoris et episcopi aurea majestas, et sancti Saturnini martyris aurea capsula et sanctæ Mariæ aurea imago, et sanctæ Crucis aurea crux, et sanctæ Fidis aurea majestas decorabant; ac dein subditur: Erant præter hæc Sanctorum multa pignora etc., uti in apographo nostro. Intelligit autem Bernardus per 70 aurea majestas auream aut saltem deauratam S. Marii ac S. Amantii Conf. imaginem seu statuum, sacris eorum reliquiis nobilitatam; uti satis ex eo patet, quod scriptor ille, quam ante vocavit auream S. Fidis majestatem, mox ejusdem imaginem appellet. Porro de illo S. Mario confessore hic agi putem, de quo decessores nostri die 8 Junii pag. 112 egerunt; Amantius vero ille idem mihi esse videtur episcopus, qui die 4 Novembris Segoduni in Ruthenis annuntiatur, quique tom. I Gallie Christianæ auctæ col. 497 primus Ruthenensis antistes ponitur; Saturninus autem martyr, ille, ni fallor, est, qui Claromonte in Arvernia ecclesiam, sub suo nomine Deo dicatam, habet, de qua meminit vetus liber de ecclesiis et altaribus, quæ in Claromonte consistunt tom. II Novæ Bibliothecæ Mss. pag. 720.

n Labbeus legit Bertillis. Ego nihil atibi de ea, etiam sub hoc utroque nomine, memoriæ traditum inveni; nec præter nudum ejus nomen quidquam de ea produunt eruditi editores tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 380.

o Vide dicta de S. Mario lit. m.

p Labbeus legit: dilationis aliena affuere suffragia, et sensus est, sine dilatione affuisse S. Fidis suffragia, quibus cæcus et claudus ille tum visum, tum gressum divinitus percepit, quæ lectio planior est.

CAPUT II.

De eo, qui a suspensio furcarum S. Fidis auxilio liberatus est: de eo, cui ad conterendos ferreos compedes S. Fides malileum attulit.

Inter cætera, quæ mihi de S. Fide adhuc pergenti, a diversis relatoribus, sicut summo desiderio indaganti, dicebantur, istud, quod nunc aggredior, in ore totius populi festivo atque celeberrimo resonabat præconio; quod postea certius ab his, qui rei gestæ interfuerant, exquisitum, altæ memoriæ tradidimus. Nobilissimus quidam, nomine Hadimarus de Avallena a cognominatus, (est enim regio Lemovicensis pagi montuosa ita nuncupata) inter numerosam familiam clientem habuerat, qui, equorum sibi aliquos furatus, effugerat. Hunc denique, alia tempestate cum casu inopinato offendisset, statim ei prunulis oculorum revulsis, liberum deinceps abire permisit, alterum vero jure sodalitalis huic adhærentem, nec tamen præfati latrocinii cooperatorem acsi reum paris facinoris, nodis miserabilibus nectit; cui renitenti, atque inficanti conscientiam furti, nihil profuit; imo per S. Fidem reclamanti, tale responsum vir crudelis edidit: Quid ultra aliud scelerati faciant, nisi, si, cum fuerint deprehensi, S. Fidem sibi advocent patronam? Sed procul dubio clamor iste supplicio puniendus erit. Junctum ergo cursui caballino agit domum, inque subterraneo ac tenebroso profundo penoris ergastulo custodiæ mancipat, futurum sane, ut in crastinum furcis appendendum tradat.

43 Quid igitur faceret miser? Tota nocte in illo horrore tenebrarum timidus suspectusque a somno mansit alienus, verbis, quibus sapiebat, Deum Sanctamque ejus interpellare non cessans. Circa medium noctis aspectu de parte ostii ineffabilis speciei venire sibi puellam, ratus aliquam esse cubiculariam, nisi quia, qua erat circumdata, non candela, non aliquid lucernæ instrumentum lucem præfererat. Hæc accedens, cæpit illum veluti ignara, qua de causa carceratus tenebatur, rogare. Cui omnia exponenti, ac postmodum voce tamen percontanti, sanctam Fidem se esse, ipsa respondit. Et noli, inquit, cæptis desistere, nec diffidentiam ullam habere; sed semper, et nomen, et clamorem S. Fidis habeto in ore: verumtamen, quod tibi interminati sunt, cras subibis patibulum; sed vivit Omnipotens, qui te ab ipsis faucibus hiantis mortis revocabit. Hæc et hujusmodi prosecuta virtus cælestis rediit: ille vero reliquum noctis ob insolitam Numinis visionem in grandi tremore transegit. Sed quem bona pars visitaverat, mens illi turbari non potuit.

44 Facto mane, eductus inde, sistitur ante tribunal: sed quanto crebrius homo sanctam Fidem nominabat, tanto festinantius mens maligna patibulum accelerabat. Itur ergo ad locum supplicii; nec satis fuit seniori b servis suis

D

CAPIT. I.

Vir quidam ob furtum, a se non perpetratum, ad patibulum damnatus, * Lab. more * Lab. tradimus

E a

* Lab. addit statim

e S. Fide, cuius auxilium imploratur, se eo supplicio non moriturum, intelligit; * Lab. denique

* Lab. voci

ac re ipsa tertio suspensus toties a patibulo sollicitur divinitus incolumis; b

A
* Lab. solis
* an adfuis-
set?
* Lab. Nec
* Lab. ligneis

imperare scelus *, nisi et ipsemet, magno comitante equitatu, abisset *. Neque * umquam, qui nexus ducebatur, nomen S. Fidis, ut erat præmonitus, deseruit, donec via vocis, lineis * coarctata laqueis, suffocato gutture, intercluderetur; mox deinde pendentem deserunt; et cum jam paululum in revertendo elongarentur, respiciunt, furcas vacuas cernunt. Tunc cum magno strepitu regressi, hominem, durius ligatum, relevant sursum; rursus quoque, cum revertentes retrospecterent, humi secundo furciferum elapsum hauriunt. Et jam aliqui virtutem S. Fidis esse dicebant, cum crudelis bellua eos minaciter cum exprobratione increpitans, reticere coëgerit. Tum multo durius atque immanius hominis guttur, ut fertur, renovatis augens retortis c, tãndiu pendentem observavit, quamdiu strangulatum incunctanter putaverit. Et tamen, cum per clivum montis jam revertens * descendere cœpisset, non potuit pati male sollicitus, quin torva lumina retorqueret, visoque miraculo, recurrit, reperiensque hominem solitum et incolumen, hæsitabat, quid faceret: cæteri vero, jam manifeste S. Fidis virtutem unanimes prædicantes, scelestissimi facti dominum suum reum esse, conclamant, nec se ultra tam indignum facinus passuros.

c
* Lab. male revertentes

B
quo viso, injustus iudex, facti punitens, ad S. Fidem proficiscitur.
* Lab. dignum
* Lab. exponens
* Lab. Ephæbis

45 Videns ergo senior miraculum, quod esset factum *, ductus pœnitentia, cœpit illum obsecrare, ut sibi ignosceret. Ille nequaquam acquiescens, ad S. Fidem potius itum ire, ut injuriam hanc exponat *, ait. Tum præfatus Hadimarum cernens viri obstinationem, et ipse quoque cum quindecim suæ domus Ephœbis * nudis pedibus et inermis ad sanctam Virginem festinavit. Cerneret ambos Hadimarus (nam utriusque id nomen erat) ante sacram imaginem tamquam ante tribunal concertare, hunc accusantem, illum suum peccatum confitentem et emendationem proferentem. At vero seniores loci intercedentes, dictata pro leto * hominis legali emendatione, inter eos concordiam fecerunt. Hoc miraculum plebeio relatu, ut dixi, jam passim auditum, concors monachorum sententia postea mihi verius retulit d. Utque dictis fidem facerent ampliorem, quemdam juvenem, Gerbertum nomine e, memorati Hadimari consobrinum, in testimonium accersunt, qui cum illo ad Conchas post ereptionem a suspendio venerat;

* Lab. letho

d
e

C
CAPIT. XI.
Captivus aliquis miro modo carcere liberatus.
* Lab. sancta fides

f
* Lab. ferire

* Lab. recto telendit tramite

* Lab. destruxerant

sed et ipsum Hadimarum, si mihi fuisset spatium, vel per legatos vocatum expectare, vel iter ad ipsum extendere, potuissem videre; nec tempus plus quinquennio dicebant, ex quo id evenerat, defluxisse, ipsumque superstitem esse. 46 Rursus de alio homine rem mihi opinatissimam unanimes retulere, qui cum diutina carceris custodia affligeretur, atque incessanter ad S. Fidem exclamaret, mox ei S. Fides vigilanti apparuit; quæ cum rogata, S. Fidis * vocabulo se nominaret, protinus marculum / vetustissimum scabraque rubigine obductum præbens, jubet illo compedes feriri *, dein ferri fragminibus onustum, ad Conchas celeriter proficisci; cujus monita ille perficiens, pervio carceris obstaculo, absque humano impedimento, divino fretus munimine, ad S. Fidem recta tendit *, et pro magno beneficio magnas gratias Deo sanctæque ejus non ingratus reddidit. Fuit ibidem marculus circiter tres annos appensus, ut insigne tanti miraculi peregrinantibus non deesset. Id nimis successui, quod in memoratum opus marculum etiam destruxerunt *. Mirum

dictu! Unde putas, sancta Fides corporeum marculum habuerit? Sed non debemus ratione humana divinum opus æstimare, sed factum fideliter credere.

AUCTORE
BERNARDO

ANNOTATA.

a Hadimarum hunc ab Ademaro, vicecomite Lemovicensi, qui tom. II Historiæ domus Arcevicæ pag. 47 diplomati subscriptus invenitur, diversum esse, satis mihi quidem videtur indicare Bernardus, dum Hadinarum virum quidem nobilissimum, at minime Lemovicensem vicecomitem vocat. Fortassis Hadimarum iste unus ex Ademaris est, qui a Gaufrido in Chron. tom. II Biblioth. Mss. pag. 283 ad annum 1028 recensentur. Porro de provincia Lemovicensi consule Hadrianum Valesium et Baudrandum.

b Senior, id est, dominus. Consule dicta superioris pag. 305 lit. g.

c Retortæ hic pro vimineis vinculis, aut funibus sumuntur. Præter alia, quæ Cangius ad hanc vocem observat, olim, ut et apud Hibernos, ejusmodi vimineo vinculo strangulatos patibulis affixos fuisse, constare assertit.

d Labbeus ita legit: Plebeio relatu, ut dixi, jam passim relatum, concordi monachorum sententia postea relatum est.

e Apud Labbeum desunt hæc: Gerbertum nomine. Is mihi aliunde notus non est.

f Marculus est pusillus malleus, teste Isidoro lib. xix Orig. cap. 17. In titulo vero capituli apud Labbeum legitur martellum, qui est malleus medioeris, de quo plura vide in Lexico Cangii, verbo Martus et Martellus.

CAPUT III.

De eo, qui præmonitus a S. Fide per fenestram turris saltu evasit: et de mirabili asino.

Rem mirabilem, cunctisque sæculis memorabilem, et etiam fastidiosis lectoribus succinctam narraturus, Deum, fontem sapientiæ vivum, fideliter deprecor, ut divinæ sapientiæ affluentiam intra pectoris mei arcana infundere, Sanctique Spiritus rore sensus mei ariditatem dignetur irrigare, quatenus ea, quæ vera sunt, ad utilitatem audientium * congruo rectoque sermone valeam expromere, ne * sententia mea a recto tramite exorbitando per inanes res, secus quam veritas habet, deviare inceptet. Miles quidam, qui erat in captione in pago Rotenico, castro Perso, sub dominio Amblardi cujusdam nobilissimi viri a, datis pro se obsidibus, ad S. Fidem, quasi aliud negotium acturus, quod * potuit, occultus venit. Deinde statuto placito sese in captionem recepit, unde qualiter post aliquantum temporis divina visitatione evaserit, dicendum erit. Sed primum terræ illius situs et qualitas paucis verbis repetenda.

F
CAPIT. XII.
In Ruthenico tractu,

* apud Lab. deest audientium
* Lab. nec

a
* Lab. quo

cujus descriptio datur,

48 Est patria per omnia montuosa et etiam per loca horridis scopulis adeo edita, ut vix visus altitudinis vastitate queat exsaturari; sed inter hæc ubi forte planities occurrit, frugum proventibus adeo fecunda, ut pinguis Cereris Bacchique

AUCTORE
BERNARDO.
b
* Lab. videtur
* Lab. soli

Bacchique optimi *b* nulla terra feracior mihi fuisse videtur. Hanc illi ingenuitatem ex eo accidisse opinor, quod sit his nostris regionibus editior et ideo hiberni frigoris immanitate rigidior, sitque solis * vicinior, utpote ad Australem plagam sita, et ideo aestivo fervore calidior, in aestate videlicet, propter vicinitatem solis torrenti calore nimis exæstuat; in hyeme vero propter altitudinem terræ nimis frigidibus riget, sicut ubi Auster liberioribus habentibus regnat. Igitur repugnantis diversæ naturæ, quanto magis tellus illa urgetur, tanto magis excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor, ac per hoc facta est lætioris dulciorisque germinis terra genitrix: sed quia, ut diximus, montium scopulorumque dissimilitudine a nostro solo discrepat, ideo contigit, ut prænominati oppidi structura, super excellentissimæ rupis soliditate fundata, per spatiosum aeris inane longe eminentior exurgat. Porro oppidanorum mansio de parte illa habetur, quæ planior habitabiliorque videtur, habens arcem erectam in editiore * loco, ad illam videlicet plagam, qua * altiore ruitur præcipitio; de qua etiam parte in summo turris solario herilis camera erat, ubi ipse senior * heros cum familiaribus sopitus placidum carpebat peccatore somnum. Extra quam cameram in eodem solario de parte reliqui municipii captivus, quem dixi, ponderosa mole ferri cruribus innexus, trium vernaculorum custodia servabatur.

* Lab. medio-cri
* Lab. quæ
B
* apud Lab. deest senior

quidam in alta turre vinculis detentus, monente S. Fide,

49 Huic S. Fides jam dudum ad se querelosis vocibus exclamanti, jamque pene desperanti, sopitis custodibus, corporali specie conspicibilis apparuit. Quæ cum rogata, ab illo, quænam esset, sanctam Fidem se esse, responderet, protinus instantia precum illius se esse fatigatam, adjecit, imo etiam diutino clamore coactam, a Deo tamen missam, ut eum absolvat, venisse. Quare igitur, inquit, longas moras innectis? Perrumpe per medium camera ac per summam turris fenestras elabere. Cumque ad vocem momentis reptare cœpisset, evigilans senior male sollicitus, ferri tintinnis advertit motum. Dein excitatæ cubiculariæ, ut tardos cogat custodes, minaciter auctoritate jubet. Quod cum illa perficisset, et * clauso ostiolo, in conclave se recepit. Post aliquot horarum excursus, ecce, de integro S. Fides apparens hortatur hominem, ut rem aggrediatur; quod * ille statim faciens, reperto ostio clauso, in lectum vacuo conatu regreditur. Rursus quoque senior, ferrea collisione experrectus, pedissequam, ut prius, remisit. Illa, peracto herili præcepto, regressa, ostium cubilis per voluntatem Dei apertum dimisit.

* apud Lab. deest et
* Lab. addit cum

C
inde desilit sine ulla sui læsione,
* apud Lab. deest ille

50 Post hæc omnibus multo graviore sopore oppressis, ecce S. Fides tertio manifestata durius severiusque hominis arguit ignaviam; cumque ille * impedimentum ostii objiceret, seseque jam bis delusum, quam graviter ferret; Noli, inquit illa, dubitare, quia habebis pervium iter, et Deus adjuvabit te. Ille vero, confidens in Deo, gressu, quo poterat, cœpit motare se, et sic tandem cum magna difficultate penetrato cubili, ad ipsas fenestras subsistit *, casus altitudinem vehementer expavescens. Tunc S. Fides, adhuc labantis animi hominem comitata, et quasi viam assectando * præcedens, illum viriliter exhortari cœpit: Age, inquit, fiducialiter: non alio modo jam evadere poteris. Similiter olim Israeliticus populus in ultionem sceleris urbis Gaba, tribum Benjamin debellans, antequam triumphum obtinisset, divino monente ora-

* Lab. substituit

* Lab. afflicto

culo; usque ad trinum conatum laborasse legitur *c*. Ad extremum ille in miserabili positus discrimine, assumpta audacia, acposito *d* corde in periculo, pedes primum per fenestram emittens foras, se totum vasto credit præcipitio, sed numquam mollius suaviusque sua pensilis pluma Sardanapalum fovit *e*, quam hunc durissima rupes exceptit; adeo divina supportante virtute, ut, cui natura negaverat alas, hic plane volare, non cadere videretur. Quo miraculo factus securior, etiam multo profundioris præcipitii saltum addere non dubitavit; nam de summis scopulis, super quos arcis tota moles innitebatur, super inferiores ruens, ad certissimum terræ solum tertio saltu perlabitur.

51 Mirum dictu et terribile auditu, quo ausu mens humana tantum periculi invadere unquam potuerit, nam et ipse talia narrando, fateor, nimio horrore totus intremisco. Sed, qui Sanctam suam voluit glorificare tali miraculo, dedit huic non terri tanto præcipitio, in quo, licet nihil læsionis receperit, crepitus tamen contonsarum * bodiarum *f* in primo quidem saltu usque ad aures dormientis pervenit. De qua remiles expergefactus, nimio furore succensus, servis suis rem prænuñtiat, reos culpæ, furciferos judicat; postremo minaciter imperat, ut quamprimum fugientem insequantur. Illi, senioris monita ridiculo habentes, attriti cadaveris frusta se in crastinum lecturos satis in tempore, promittunt. Illis tamen nequaquam acquiescens faces, lampadesque accendi, atque per aliam partem, qua facilior erat descensus, cursores velociter præcedere, hominemque comprehendere præcepit. Ille tædarum hauriens fulgorem, unaque sese persequendum vociferationem jam in proximo audiens, incertus, quid ageret, utpote gravatus utraque vestigia maximo pondere ferri, ad effugium * tamen parvæ sylvæ, quam per providentiam Dei oppidi vicinam natura perduxerat *, vi, qua poterat, reptans, sese totis annixus * viribus contrahere contendit; nec ab aliquo cogi opus erat, cui ipsa necessitas imperabat, nec reprehendenda tarditas, qui, ut sibi videbatur, segnior incedebat testudine.

52 Cumque in hujus anxietatis laboraret discrimine, et jam se * intra condensa arbuscularum aliquantulum colligeret, mirum in modum offendit asinum *g*, in cujus faucibus nodata zona pro capistro, asinino tergo more insedit femineo, versis ex uno latere cruribus, propriæ commodi potius rationem ducens posthabuit honestatem virilem. Actum erat procul dubio, si unius puncti spatio fugientem hic asinus fuisset remoratus. Numquam expeditiore blandioreque tolutatura *h* campitor *i* equus aut * regalis incensit, quam per mediam regionem asinus in eam partem, qua fugitivus minus querendus putaretur, transiit. Interea sessor, non adeo securitate fretus, subinde arrigit, animamque reprimit, subinde respectat, et retorquet aciem, si forte aliquem vel audire, vel videre posset, donec, jam octo pene peractis millibus, se satis in tuto videret. Et jam diescebat, et jam mortales egros aurora promicans ad laboris exercitium cogebat. Tunc ille, alligato ad quoddam virgultum asino, ubi silices duriores vidit, paululum a semita se detorsit; quorum ictum ferreus rigor excipiens in modum glaciei facilem sui resolutionem dedit *k*. Inter agendum vero cœlestis asinus evanuit; nam respiciens ille, neque animal ipsum vidit, neque etiam animalis

ac reperto præter expectationum asino

* Lab. contonsarum

E

* Lab. effugiem
* Lab. perduxerat
* Lab. annixus

insidens fuga elabitur,
* Lab. omittit se

F

* Lab. capitor equus ac

k

A malis vestigium, quantalibet investigatione insistens, in aliquo penitus invenire potuit; cingulum vero ad argumentum miraculi, ubi ipse nexerat, reperit.

et recta ad
S. Fidis monasterium
cum ipsis vinculis suis
tendit.
* Lab. intendit.
* Lab. omittit persona
* Lab. ad lit ad sepulcrum prorupit

53 Ergo ad S. Fidem pedestri itinere recta tetendit. Nullum pulchrius basilicam S. Salvatoris aut speciosius spectaculum intravit ante hunc diem, neque aliquid libentius populus Conchacensis aliquando aspexit, quam quod nobilis viri clarissima persona * ac proceri pulcherrimi corporis statura, ponderosam ferri massam gestans humeris, per circumfusas solemnizantium turmas * perrumpit, tamquam leo, qui, fracto carcere, grandi mole catenarum oneratus colla, nativum sylvæ repetit refugium. Tunc homo coram omni populo, ibidem deposito onere, hostilem sarcinam, quam captivam collo advexerat, libertate donat, ac felici postliminio redux seniores cum omni populo tanti miraculi novitate lætificat. Dein amicorum animos diu in mœrore suspensos explet inopinæ reversionis gaudio, nec aliquid tristitiæ captivitas illa post hoc * intulit, cui nec damnum pecuniæ successit, nec detrimentum corporis.

* Lab. hæc
B
Auctoris de hoc miraculo observatio.

54 Sed quid putas, de illo asino conjiciendum esse, nisi benignæ virtutis angelum fuisse, in figuram humilioris jumenti manifestatum? Super quod etiam ipse Salvator residens, ut sæcularis pompæ contumacitatem humiliaret, violori gestamine vehi potius voluit, cum tamen esset ille excelsus super omnes gentes Dominus, et super cœlos gloria ejus. O magnum meritum unius Puellæ! O admirabile donum uni Femine concessum! O admirabilis et ineffabilis gratia uni Virgini præstita, cujus virtutes nec calamo notari, nec etiam lingua humana jam expediri poterunt; non enim ibi S. Fides tantummodo, ubi corpore requiescit, miraculis pollet, sed etiam, sicut ab his, qui quotidianis ejus intersunt virtutibus, didici, in terra, in pelago, in carcere, in infirmitatibus, in periculis multis, et, ut ipse jam ex parte probavi, in necessitatibus variis, si quis eam recto corde interpellaverit, præsentem sentiet; et ubicumque S. Fides habet nomen, ibi quoque habet virtutem ad laudem et gloriam Christi Dei omnipotentis I.

C

ANNOTATA.

a Hujus castri hodiernum nomen Gallicum nusquam invenire potui. Illud etiam eruditissimis editoribus tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum ignotum fuisse, ex eo conficio, quod tum in Indice geographico, tum in ipso Opere pag. 380 nihil præter nudum ejus Latinum nomen expresserint. Neque Ambrardus ille, vir nobilissimus, mihi magis, quam illis, aliunde notus est.

b Per Cererem frumentum, per Bacchum vinum intelligit scriptor noster.

c Hac de re consules Lib. Judicum cap. 20.

d Fortasse suppleendum timido; nisi per cor in periculo ponere Bernardus significare voluerit animos in periculo sumere.

e Sardanapalus, Assyriorum rex, utpote omni molliore genere effeminatissimus, molli certe, ut cetera tacet, lecto usus est.

f Bodæ seu Boiæ sunt compedes aut torques victorum. S. Hieronymus lib. v in Hieremiam cap. 27 in hæc verba: FAC TIBI VINCLA ET CATENAS, addit: SIVE κλωσες, qui Hebraice appellatur Octobris Tomus III.

lantur motu, et sermone vulgari BOIAS vocant. Ita Cangius, apud quem plura vide verbo Boia.

g Hunc non fuisse brutum animal, sed benignæ virtutis angelum, infra conjectat Andegavensis scholasticus, cui hæc in re fulem, qui vult, habeat.

h Tolutatura vox est derivata a verbo non satis Latino tolutare. Dicuntur autem equi tolutare seu tolutum incedere, cum crura altius in currendo tollunt et subsultim incedunt. Gallice troter dicitur. Adisis Menagium in Lexico Etymologico eodem verbo troter.

i Campitor equus, inquit Cangius in Lexico, est cursor, stadiodromus equus, Gallice cheval de manège, de course.

k Durioribus silicibus vincula disrupta fuisse, indicat Bernardus.

l Labbeus addit: Qui omnipotentiae suæ habentis cum Patre et Spiritu Sancto coæterna unitate regnat per sæcula æternaliter manentia. Amen.

CAPUT IV.

E

Aliud de Gerberto miraculum. Item de peregrino capto et vinculato subitoque S. Fidis auxilio liberato.

Revocetur ad memoriam ille Gerbertus a, cujus mentionem jam dudum in superiore libro fecimus, quemque post evulsionem oculorum, more illuminati Witberti b, illuminatum diximus, provida videlicet mirabilique summi Artificis dispensatione, ut virtutem, cui in alio congratulatus fuerat, atque, cui acciderat ultra omnia, quæ in mundo felicia putantur, beatificaverat, ut ipse aiebat, cum primum sibi accidisset videre prædictum Witbertum, hanc demum in semet ipso factam cerneret, ac præter spem simili felicitate gauderet; deinde tamen, ne insolentia quandoque elatus ad desertæ militiæ malum reverti ultra præsumeret, justo Dei consilio unius restauratorum oculorum lumen amisisset, reliqua oculi substantiæ salva integritate, dextrum vero integrum retinuisse et ita deinceps vitam sinceram in tranquillo, et absque remeandi sollicitudine egisse scripsimus. Hujus miraculi certitudinem, sicut ipsi in prioribus itineribus audivimus et vidimus, inter cætera compendiosissime litteris designatam, post in patriam regressi latius emendati usque digessimus. At vero dum aliquot annorum, ut paulo ante dixi, intervalla exstitissent c, quibus neque Conchas rediissem, nec legationem misissem, de hoc Gerberto haud impar priori accidit miraculum.

56 Nam cum ipse quadam die ante plateam templi spatialetur, pellemque agniculi, veluti gratia ludendi, in manu ventilaret, mox ei quidam Burgensis d illius villæ Barnardus (Porcellum cognomine dicunt) furibundus insilivit, et quia consimile tergo transacta die perdidit, ipsum fore *, falsa opinione delusus, non dubitavit; unde, sicut erat temulentus ac sobrietatis

CAP. XIII.
Dum Gerbertus, uno jam captus oculo,
a
b

F

c

a furibundo viro, tamquam fur, invadit, alterum sanum amittit;
d

* supple tu-rem

ACTORE
BERNARDO.

impos, absque ulla præmeditationis discretione statim illum ille nequissimus convitiis appetit, suæque rei furem compellans, etiam legali comprobatione latrocinii in præsentiarum tentat vindictam. Alter vero objecti injuste convitiis impatiens (nam rari perpaucique sunt mortales, qui, non commoveantur, si etiam merito deonestantur) par pari respondere, neque in aliquo verbis illius cedere; ita utrinque intractabilis rixæ conflictu audire erat omnigena convicia in alterutrum objectari, quousque ad pugnos ventum est; dum ergo aliquamdiu æquo Marte dimicarent, et neuter cederet, ille Barnardus, quem sævior instigabat furia, e commisso certamine se propiciens raptim ad arma recurrere cepit. Verum ut in hujusmodi festinationis articulo solet obtingere, non fuit opportunum arma suppetere ad manum, sed tantum veru reperto, in quo caro assata decocta fuerat oculum illum sanum repetito conflictu penitus inspicat e, pupillaque terebrata f, reliquum ocelli in particulas disjicit violentus. Postremo vicinorum concursu dirimuntur.

B
at hunc ei
restitutum
iri, S. Fides
pollicetur, quo
reipsa rece-
pto,

57 Tum Gerbertus, recenti cruore vestem notatus geminaque lucerna captus, in ecclesiam ductu alieno festinare, clamoresque ad cælum ingeminare, ac S. Fidis auxilium invocare. Denique totos tres menses continuos per singulas noctes coram sanctuario excubavit, omnia invictis clamoribus fatigans, sanctamque Fidem instantius increpitans. O S. Fides, Conchacensium domina, quare, inquit, non tuebaris oculum, quem olim eradicatum reddidisti? Quare non defensabas misellum, quem tuo beneficio servum tibi peculiarem acquisivisti? Hæc et similia assiduis vocibus repetere non cessavit, quoadusque festivitas S. Michaelis g instaret. Nocte itaque illa, qua præcedit vigiliam, ecce in somnis S. Fides apparens sic sibi visa est dicere: Vade crastina die post Vesperas cum processione monachorum ante altare S. Michaelis, et ibi Deus tibi restituet oculum. In crastinum ergo ad horam, qua sibi jussum fuerat, homo divinæ visionis haud immemor, in oratorium S. Michaelis processionem comitatus est, ubi cum pro honore futuræ celebritatis antiphonam super Evangelium concinerent, cælestis Artifex, cujus sapientia nihil reperit difficile, detrimentum proprii figmenti supplere dignatus, non est passus ultra diutinas lacrymas dolentis ac supplicia vota inaniter fundi, unius oculi substantiam jam bis conditam tertio reformans, quater etiam in novissimo magnæ resurrectionis die reformaturus; nec tamen plures oculos, quam reliquis mortalibus natura dedit, hic in illa ultima regeneratione credendus est habiturus.

C
gratias ille S.
Fidi refert, ac
non diu post
pie moritur,

58 Cumque ergo novi oculi acies cuncta circa se intuens circumpositorum formas jam clare discerneret, antequam in vocem tanti gaudii erumperet, ipse primus omnium ad campanarum funes indomito cursu per gradus solarium præcipitavit, quod in aditu monasterii arcuata maceria h sustentatum jam dicto altari subiciebatur. Quem protinus insequentes ministri, huic officio dediti, nil jam de ostensa cœlitus virtute cunctari, universam signorum classem exagitant, pariterque TE DEUM LAUDAMUS omnis chorus divinasque laudes intonant; fit clamor et ineffabile gaudium, cui in rebus humanis nihil æque conferri potest. Ille denique, interjecto parvi temporis spatio, cum tanto gaudio bonoque testimonio ineffabilibus mirabilibus glorificatus

h
illis patrocini-
o S. Fidis
miro modo
eximitur.

vita metas consequitur, ad illam procul dubio interminabilem vitam translatus, in qua sancta virgo et gloriosissima martyr Fides perenni lætitia fruitur, habes et ibidem Garberti consortium, cujus in hoc sæculo post reparationem mutilati capitis non est passa dissidium. 59 Hunc ergo secundo itinere, quia exceserat, videre non potui, illum vero antiquiorem Wihbertum, qui cognomen Illuminati ex eventu habuerat, adhuc Dei gratia vidi admodum senem multumque super reditu meo flemem ac dicentem: Nunc reverteris, domine pater, meusque et re et consilio adjutor; ego, jam plenus ævi senioque confectus, scio, me satis non te in hac vita posthac visurum: Deus et S. Fides reddat tibi meritum, qui de longinquo solus hanc curam cepisti, ut virtutes ejus audire ac retinere venires; cujus ego oculos ob dignitatem insignis miraculi terque quaterque deosculatus ei Vale dicens abscessi. Porro si Deus ad Conchas me per suam misericordiam quandoque reducerit, adhuc eodem superstitute, illud jam non habeo tantæ vilitati, nec a pectore alienum, quominus celeberrimis scriptis perpetuæ tradam memoriæ, faciamque cunctis sæculis memorabile. Quidni faciam, cum constat, hanc pessimam ætatem non alibi audisse nos tanto glorificatam miraculo. Sed jam proluxus sermo, ab his, quæ restant, nimia dilatione nos suspendens, maturo claudatur fine.

D
superstite
etiamnum
Wihberto, de
quo Bernar-
dus nonnulla
addit.

60 Peregrini quidam, Lemovicensis pagi indigenæ, abeuntes ad S. Fidem, transibant prope castellum Oëbali i, quod dicitur Torena k, quibus forte fuit obvius quidam ejusdem oppidi municeps, eorum inimicus, Gosbertus nomine, clericus quidem solo cognomine, sed actu terrenus miles, qui, statim inventa causa, redegit omnes in captivum. Dominus Oëbalus * forte aberat *, cujus conjux tunc, sed mox per divortium ab eodem deserta, donna Beatrix l, hoc audito, mandat militi, ut, si se unquam velit habere benevolam, Romeos m statim abire sinat, nec prorsus unius horæ spatio intra septa municipii detineat coactos. At ille, non audens ex toto dominæ mandatis contraire, Hos, inquit, pro imperio dominæ dimittam, retento hoc solo, qui mihi injuriosior exstitit, quem impunitum abire difficile est; quod si ita sibi non sufficit, noverit non improperaturam *, quod etiam pro S. Fide certus sum nunquam me facturum; et ita, dimissis cæteris, illum unum jubet compedibus constringi, quos rustica lingua bodas n vocat; quorum clavi, martello duriter obtusi, ut inextricabilis illa fieret connexio, ultro franguntur, ipsis etiam frustatim compedibus conquassatis. Denique alteris compedibus mutuo petitis itidem actum est. De tertiis quoque eadem jactura accidit, ut ait: Ut video, S. Fides, nisi astu caveo, meum mihi inimicum vi auferet, verum annitit ego, uti res secus quam autumat, possit evenire.

E
CAP. XIV.
Peregrinus
quidam, inju-
ste compedi-
bus funibus-
que constric-
tus,
* Lab. trans-
ierant
i k
* Lab. Oeba-
lius
* Lab. abierat
l
m
* Lab. impe-
traturam
F
n

61 Tunc vero actis chordarum voluminibus lacertis in crucem ante pectus constrictis, post hæc utramque palmam, circa collum utrobique circumactam, inter humeros violentissime revincire fecit, sicque subter ascellas regyranibus ligaminibus ventrem crudis nodis coarctari, adeo ut ipsius inaudita connexionis modo sic miser constrictus suffocaretur, ut anhelitus gracili spiraculo vix sibi sufficeretur * vita. Cui ita in solitario conclavi clauso duodecim lanceatos viros, quos æque vesanæ mentis expertus erat,

* Lab. suffice-
ret
in-

A instanter adstare jubet. Qui, si viderent ipsum
 * Lab. illum divina solvi virtute, illico, ne vivus exasisse
 gloriaretur, omnes uno ictu pariter transverberatum
 obtruncarent. At post modicum interval-
 lum, ille miserabili adductus angustia, sitiens,
 difficile verbis id exprimere potuit; tanta vin-
 culorum duritia organales fibras obstruxerat.
 Tunc unus, quos dixi, satellitem, petita aqua,
 cum deprimeret illaqueatos sub gutture cubitos,
 ut laxato mento haustum ori ejus aptare posset,
 illa nodorum difficultas sese absolvit ultro, ipsis
 tantum resticulis hærentibus brachiis ipsis,
 quibus fuerant appositæ.

et incolomis e
 carcere ela-
 psus, ad S. Fi-
 dem tendit.
 62 Ipse vero, sentiens se divinitus solutum,
 cepit illinc præstrenus efugere. At illi, statim
 ex præcepto senioris ipsum mucronibus adorsi
 confodere, tanta continuo divina virtutis vi
 obstricti in loco hæserunt, ut nec moveri quidem
 quisquam eorum posset, nec penitus verba ad
 alterutrum dare. Sicque repente angelus Do-
 mini coarctavit, eos, ut aesi lapidea simulachra,
 immobiles permanerent. Unus tantummodo,
 inter suffocationis angustias obscæne interje-
 ctionis dans mugitum, cum grandi difficultate
 in hanc vocem erupit: Vah, jam pergit; cætera,
 fixus immotusque tandiu perstitit, quoad ille
 alter ad domnam Beatricem transfuga * sese in
 tuto reciperet. Cui illa in crastinum duces dele-
 gavit, quandiu fines castelli longe excederet,
 tutumque iter carperet, cui erat Petrus vocabu-
 lum. Denique cum sociis ad Conchas attingens
 et pro absolutione sua grates inibi Domino per-
 solvens, post inde lætus est ad propria rever-
 sus, ligaminibus relictis in testimonium virtutis,
 que remansisse dixi laxis nodis pendentia bra-
 chiiis. Anno fere et dimidio post secundam a
 Conchis reversionem accidit mihi certo negotio
 domni Willelmi o, Pictavorum comitis, adire
 curiam, in qua cum domnam Beatricem vide-
 rim, a Richaredo p fratre suo, Rothomagensium
 comite, illuc missam, ardentem ejus colloquium
 aggressus, illico rogitare cepi super hoc mira-
 culo. Cujus verba, per omnia monachorum
 Conchacensium concordantia, esse poterat probabile
 argumentum, si qui dubitaret in aliis
 etiam mihi ab eisdem narratis.

B
 * Lab. trans-
 fugit
 o
 p

C ANNOTATA.

a Aliud hoc de Gerberto, libro 1 Miraculorum
 cap. 2 memorato, miraculum abest ab editione
 Labbeana jam sæpe laudata. Porro ex infra di-
 cendis patebit, illum, tametsi pag. 306 mona-
 chorum præbenda, seu monachorum cibi ac
 potus portione diurna contentus in cœnobio Con-
 chensi Deo servisse dicatur, stricte tamen mona-
 chum non fuisse.

b De Wilberto illo adisis caput 4 libri 1 Mi-
 raculorum a pag. 302.

c Adi Commentarium num. 90.

d Burgensis apud Cangium hoc verbo, uti
 etiam apud Bernardum hic, est burgi seu villæ
 clausæ incolæ seu municeps.

e Inspicere hoc loco idem sonat, quod, inva-
 dere; utitur autem priori verbo Virgilius, sed
 sensu diverso, lib. 1 Georgic. versu 292 ita ca-
 nens: Ferroque faces inspicat acuto.

f Terebrare idem quod perforare. Unde tere-
 brata oculi pupilla, necesse fuit, ut non tantum
 videndi facultate privaretur Gerbertus, sed, uti
 Bernardus mox etiam subdit, ut ejusdem oculi,

crassiori veru cuspide perfossi, reliqua pars in
 particulas dissilierit.

g Collitur hic sanctus Archangelus præcipuo
 die 29 Septembris, quo de eo aliisque Angelis a
 decessore nostro P. Stillingo fuso actum est.

h Per arcuatam maceriam Bernardus forni-
 cem indicat.

i Oëbalus ille idem est, qui in Chronico Gau-
 fredii, Prioris Vosiensis, tom. II Novæ Bibliō-
 thecæ Mss. pag. 290 Eholus vocatur. Fuit Gul-
 pherii de Turribus, Archambaldi et Cambæ
 Putridæ cognominatis filius, genuitque Archam-
 baldum, cujus matre legitima (hanc Bernardus
 Beatricem vocat) adhuc vivente, non legitime
 aliam duxit, de qua genuit Guillelmum et Ro-
 bertum. Hic Oëbalus castrum de Torena, quod
 pater suus, teste laudato Gaufrido, acquisivisse
 dicitur, Guillelmo filio cum consensu Archam-
 baldi postmodum dedit. Plura de eo curiosus le-
 ctor cit. pag. 290 videat.

k Labbeus cap. 44 Torennam vocat. De hoc E
 autem castro multa tradit Valesius in Notitia
 Galliarum pag. 337, unde nonnulla huc tran-
 scribo. Toriana, inquit seu Turenne, castrum est
 veterimum, vicecomitatus titulo insigne, cujus
 mentio fit in veteribus nostris Annalibus, atque
 etiam apud Eginhardum in rebus gestis Pippini,
 Francorum regis, in anno Christi 817. Et
 post nonnulla subdit: TORINNA, ergo primum
 dicta est sincero nomine ante annos 900;
 postea TORENA, i in E mutato; deinde TORENA,
 sublata N littera; ac demum TURENA, ex quo
 vocabulo factum est vulgare nomen TURENE:
 quod est castrum summo monti impositum. To-
 rinensem autem vicecomitatum partem agri Le-
 movicini, Cadurcini et Petrocorici obtinere, atque
 a Sarlato, Petrocoriorum urbe, usque ad Novum
 Vicum (Gallice Neuvic) leucas Francicas am-
 plius 30 in longitudinem patere, ibidem laudatus
 Valesius scribit.

l Beatrix illa infra dicitur Richaredi seu Ri-
 chardi, nempe II hujus nominis Rotomagensium
 comitis, soror.

m Adisis dicta de hac voce pag. 305 in An-
 notatis lit. d.

n Vide Annotata pag. 315 lit. f. Per rusti-
 cam autem linguam hic intelligi debet vulgare
 Francorum tum temporis idioma; de cujus a
 Latina lingua distinctione vide Cangium in Præ-
 fatione ad Glossarium suum num. 13, et Anno-
 tata in Vitam S. Bergeisi tom. I Octobris pag. 523
 lit. u.

o Est is Willelmus IV, Pictavensis comes et
 dux Aquitanie, Ferabrachia dictus, qui Fulber-
 tum, Carnotatum episcopum, Bernardi nostri
 olim magistrum, impense coluit ac dilexit. De eo
 consulat curiosus lector tomum X Scriptorum
 Rerum Gallicarum locis via non innumeris.

p Richaredus ille est Richardus, Normanno-
 rum princeps, ad quem Fulbertus, Carnotensis
 episcopus, supra plus semel laudatus, epistolam
 dedit, quam videsis tom. X Scriptorum Rerum
 Gallicarum pag. 451.

AUCTORE
 BERNARDO.

AUCTORE
BERNARDO.

LIBER III.

CAPUT I.

Bernardo, tertia vice Conchas profecto, tertium de miraculis S. Fidis librum conscribendi occasionem præbet prodigium, quo S. Fides gladio percussum mirabiliter sanavit.

B
CAP. XV.
Anno Christi
1020 Bernardus, tertium
Conchas profectus,

a
b

CAP. XVI.
tertium de
miraculis S.
Fidis librum
conscribere
aggreditur
occasione miraculi,

c

C
quo quidam
miles horrendo
de vulneratus

d

e

f

Anno igitur ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo a, Indictione tertia, tam S. Fidis amore motus, quam Witberti b illuminati gratia revisendi, tertio ad Conchas repedavi; quem superstitem nem reperiens, admodum ægre tuli, licet ipsum, ut confido, pax bona in terra viventium habeat, quem hic Dominus tanto miraculo glorificaverat; nec de salute ejus desperant, qui in hora exitus et confessionem illius integram, obitumque facilem viderunt; nec tamen subitaneum, quia præsensisse horam ipsum aiunt, quamvis nulla dolorum angustia prænuntiante.

64 Post hæc autem, rite completa solemnium orationum celebritate, volentem protinus redire ceperunt instanter interpellare, atque obtestari, uti tertium S. Fidis miraculorum adderem libellum. Ego vero summa vi facturum abnegare; neque enim esse necesse; cum prioribus non modo potiora, sed nec similia nequeant inveniri; at illi instare, facto peropus esse, neque me in eo causam captare posse, quod nesciant tale aliquid cui nihil præferendum in divinis operibus ipse iudicem; quod mihi ardenti sollicitoque animo percontanti, venisse dudum ad S. Fidem, aiunt, quemdam Petrum ex Arvernâ e clericum, genere clarissimum, dignitatibus præpotentem; cui cum novellum primæ editionis nostræ codicellum exhibuissent, auctoremque nomine designassent, nimium conquestum esse, vel defuisse adventui meo, vel me per fines suos non divertisse, cui quoddam narraret insigne et inter præcipua ponendum, perhibent.

65 Dicebat enim, militem se habere, Raymondum nomine d, virorum quinquaginta potentem, de vico Valeriis e pluraliter nominato, qui aliquando in dirimendo tumultu fulminei gladii, ex adverso librati, ictum adeo validum exceperat, ut nasus divisus per malarum medium, mandibularum quoque una in duo desecta, alteraque ad medium fere truncata, linguæ etiam radicali gutturi disjunctum, hiatum sub palpebris patefecissent in tantum immanem, ut divisæ faciei ossa horreret pendula; quem fideles et amici domum referentes trium fere mensium spatio observant semivivum, cujus vita insanabili vulnere saucia, amicis plus tædio erat, quam gaudium, cum nec buccæ usus ad capiendum cibum esset utilis, sed per hiatum, quem diximus, defruta f dumtaxat distillarentur pingua. Ita miser, odibilis vitæ mora diu protractus,

D
cœpit jam intra se cogitare, ut ad S. Fidem se deportari crastino luce, nutu, quo posset, innueret, non tamen eo voto, ut de salute corporea, quæ irreparabilis videbatur, ultra cogitaret; sed ut animæ, vel inter vias, vel ad S. Fidem obeuntis superna miseratio succurreret.

66 Ita fixa sententia, cum nocte secuta inter angustias mœroris et tristitiæ gravius obdormiret, et * ecce, S. Fides apparere visa est, forma puellari et eleganti, adeo venusta, adeo decora, ut nihil illi in humanis formis posset comparari; quæ ubi proprii nominis notitiam roganti intimaverat, illico eadem, sese a Deo venisse, adjecit, ut volentis, nec valentis ad S. Fidem tendere, succurrat votis. Et post hæc dilucide et aperte pro eo data oratione, PATER NOSTER adjecit in fine, finitoque capitulo, putrefacto ori sagax Medica digitos ingerere, siquæ dentes singulos jam exhalante tabo labefactos infigere ac reformare visa est, deinde palma subjecta mentum erigens illam hiulcam rimam rejunxit, ac præmortuum penduli vultus offam mirifice spiritu divinæ vivificationis animat. Et ita salutari restitutum imperat, ut S. Salvatori grates agat, ad Conchas properare.

67 Cumque aurora diei ortum præsignaret, experrectus ora manibus contracta reperit redintegrata. Cujus miraculi certitudinem ut plañiore argumento addiceret, tentat, an possit usum exercere loquendi; primitus excelso clamore vocat famulos, et quia longe famis passus inediam fuerat, voce improba poscit cibum. Illi evigilantes, et vesanum aliquem, qui tam mane cibum roget, existimant, et super sono herilis vocis hærent stupefacti; qua tamen vox illa resonat, cursum intendentes, accensis luminaribus, præter spem inveniunt hominem salvum et incolorem. Quibus mirantibus et hesternum propositum et divinæ visitationis narrat somnium. Refocillatus ergo recreatusque edulio pergit ad S. Fidem, reditque festinus, ignarus idem, ut laicus et indoctus, narrandum esse monachis tam grande miraculum; sed postquam dominus Petrus hæc eadem narraverat, remissus ab ipso non modo sola, sed pluribus post vicibus repedavit. Testantur, qui sæpius ipsum viderunt, in modum tenuissimi fili vestigiæ ferri rubra videri.

ANNOTATA.

a De anno, quo Bernardus tertium Conchas adiit actum etiam est in Commentario num. 90. Porro tum hoc, tum sequens capitulum ab editione Labbeana abest.

b De Witberto actum est lib. 1, cap. 4, et cap. 4, lib. 2, num. 53.

c De Arvernâ vide dicta superius pag. 306 litt. bb. Porro is Petrus mihi alias ignotus est.

d De Raymundo illo nihil alibi inveni.

e De vico Valeriis tacet Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum, aliique geographi, quos consului.

f Defruta sunt vina cocta usque ad consumptionem mediæ partis, a deferendo sic dicta. Ita Columella lib. xii, cap. 21 apud Robertum Stephanum: Mustum quam dulcissimum decoquitur ad tertias; et decoctum, sicut supra dixi, Defrutum vocatur. Virgilius & Georgic. versu 269 Pingua defruta memorat.

a S. Fide, ei
apparente, subito sanatus
fuit,
* et redundat

E
non sine suo
suorumque
famulorum
stupore.

F

CAPUT

CAPUT II.

De quodam Barnardo de morte suscitato, et de mirabilibus in ipso, ad S. Fidem veniente, in via patris.

CAP. XVII.
Scriptor sibi
postulat S.
Fidis patroci-
nium,

a

Quoniam a quidem flagranti amore gloriosissima virginis et Christi athleta insuperabilis Fidis nimium successi intermissa diu scribendi otia rursus repetere cogimur, illius sacratissimæ ac dilectissimæ Martyris efflagitamus magnificis juvari suffragiis, quæ cæli in arce civibus juncta Angelicis, per virtutum præclara magnalia, nobis tacentibus, totum per orbem suæ potentia prædicatrix coruscat; hæc enim, licet corporali specie populis sese offerre nequeat, jugiter tamen patefactis miraculorum portentis se manifestat; nec jacet usquam terra polis sub ambobus, quæ sui nominis laude et fama carere dignoscatur, nec immerito, quæ, primis sub auspiciis Virgo præclaræ indolis in omni pudicitia honestate florens, cunctisque in actibus auro purius fulgens, illud in sese consentum retinuit, in quo dicitur: Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea suavem dedit ei odorem b.

b
idque multis
titulis extollit.

c

69 Vere superno Regi in alto cælorum throno residenti nardus ejus sanctitatis et vitæ cœlibis dulcem halavit fragrantiam; quia tota odor bonus erat Domino juxta Apostolicam sententiam c, quæ denique in passionis torrido incendio vaporata, fracto pœnis acerrimis corporis alabastro, myrrha facta est electa, cujus virgulas suavissimæ dulcedinis per diffusos mundi emittit cardines, in quibus gloriosæ Virginis et magnificum nomen pio amore excipitur, et æternum memoriale digna veneratione commendatur. Hæc, sicut mira ejus virtutum testantur insignia, dum morti debita in tormentis exiit membra, liberio rem mutata est in husiam d, per quam vehementissimo in momenti puncto, per vacuos aeris campos discurrens ubique terrarum in necessitate ejus suffragia poscentium auribus adsistit præsens, nec habet jus lædendi quilibet morbus, ad ejus invocationis malachmata e delendus; mors quoque ipsa, quæ nemini parcere didicit, jam dedocetur misero pallore ora inficere, quæ sancta Virgo, supplicibus votis conducta, pristino rubore velit accendere. Quin etiam inusitato more voracissimus orcus ab ore cruento intactas cogitur reddere animarum offas f; quibus insatiabilem cupiens lenire famem harpialem g semper inhiat infarcire ventrem. Tanti honoris præmiis ditatur a Domino clarissima Virgo, pro cujus amore diversis tormentorum supplicis exercuciata, mortis non timuit perpeti extrema, cujus præclara fama, inremissis aliquando pennis loca quæque oberans, cunctos, ut diximus, angustia qualibet oppressos, ad ejus patrocinii beatissimum asylum invocandi hortatur, quia et auditu est facilis, et prodiga muneris.

f

g

70 Unde * contigit, quemdam nomine Hunal-

dum h Tolosanis i in partibus sanctæ Martyris admirandum promeruisse beneficium, usuque * et opere inopinatum * experiri ejus magnificentiam virtutum; habebat enim filium, nomine Barnardum *, quem de more misit ad armentum in pascuis servandum. At ille, pastoralis cura suscepta, die quadam, surgente hespero k, armenta domum reducens, per negligentem incuriam bovem unum inter fruteta dimisit, reliquos vero bostaris præsepibus l inseruit. Cernens igitur, vacuo loco unum abesse animal, pascua per furvas noctis tenebras solivagus repetiit, sed magna parte noctis illius jam elapsa, casso labore quæritandi, sine bove tristis ac mœrens rediit. Quid ageret, quo se verteret, nulla ei ratione paret? Improbissima enim patris severitate perterritus, eo sciente, tectum non audent subire, neque, quid ei acciderit, ullatenus intimare. Tandem vero, sopitis omnibus, lectulo se contulit clanculum *; ubi cum membra amissi bovis indagine admodum defessa jactaret, illico tanto dolore corripitur, ut pene omni ossium compage resolutus crederetur, quo dolore nimium invalescente, et motu artuum fraudatur et rationis officio privatur.

AUCTORE
BERNARDO.

Jurenis

* Lab. omittit

Unde

h i

* Lab. visu-

que

* Lab. inopi-

nam

* Lab. filium,

quem

k

l

* Lab. clanculum

clanculum

E

pastor, defunctus et sepulchro condendus,

* Lab. ac

* Lab. omittit

palpitare

* Lab. pupulas

las

ad invocationem S. Fidis

F

m

71 Mane autem facto, ut eum pater tanto conspexit correptum languore, deposito furore, mox super imminem nati interitum flebilibus cœpit gemitibus dolere. At * dum vastis singulorum quateretur ictibus, S. Fidis salutiferam opem magnis implorat clamoribus, ut pristina incolumitati ejus restituatur filius. At ille, toto corpore manens immobilis, summo dumtaxat in pectore videbatur ei palpitare * calor vitalis, atque tali in stupore membrorum dies peregit novem, extinctis lucernis oculorum. Decimo autem die, quæ Dominica habebatur, ut viderunt pupillas * luminum in morte contabescentes, gelidoque sudore frontem ac genas rorantes, apposita lævo lateri manu nihil vivum salire sentiunt, sed omnia æterno sopori dedita evidentissimis signis agnoscunt. Quid plura? funus parant, exanimeque cadaver sandapile impositum ululantibus lamentis celebrant.

72 Sed cum luce crastina ad defossum sepulchræ ejus locum veheretur, pater impatientis amoris affectu extincti gelidum nati corpus amplexatur, oculosque ac vultum omnem irriguis lacrymis humectans locum omnem amaris implet clamoribus, inter quos insolabiles gemitus crebris vocibus sanctam Dei martyrem Fidem clamat, ac lacrymosis obsecrationibus, ut sibi filium reddat, ter et quater ingeminat, dicens m:

Virgo Fides, dilecta Deo, lux inclita mundi,

Auxilium miseris quæ cita ferre soles,
Supplicis exaudi, Martyr sanctissima, vocem,
Quamque potes, posco, defer opem misero.

Munere nemo tuo, petiit si forte coactus,

Discessit vacuus, te retinente manus.

Credo quidem, neque vana fides, te posse,
quod opto,

Cœlitus a Domino promeruisse tuo.

Unicus ecce mihi natus, mea sola voluptas,

Occidit, una mei spes et amor generis.

Quo pereunte modo, mihi cætera vita superstes

Protrahet ingratas sine carendo moras.

Sed si, Virgo Dei, miserorum questibus ullis
Flecte-

AUCTORE
BERNARDO.

cilæ restitu-
tar.

Flecteris, et lacrymis vinceris irriguis,
Funere sopitos nati, quos cernimus artus.
Ad prisam vitam, te rogo, nunc revoca.

73 Cumque his et hujusmodi quam plurimis
querelis super defuncti corpus incumbens
pater cum magno ejulatu quereretur, omnes,
qui ad ultimum exequiarum obsequium ade-
rant, deflentis pietate moti, fletibus ora riga-
bant, ac piissimam Virginem, ut ad invocatio-
nem sui sancti nominis propitio vultu respicere
dignetur, unanimes mixtis lacrymis precibus
exorant n.

Sic quoque continuo, sed et (o mirabile
dictu!)

Mors tetra versa retro, prædam fugitiva reli-
quit,

Evomitque vorax avida de fauce rapinam.
Protinus atque caput lento nutamine functus
In partes versat, gelidas recalente medullas
Fomite vivifico; subitoque peralgida mem-
bra

Spiritus infusus totum dat vivere corpus,
Erigiturque jacens, trepidantia lumina vix-
dum

B Attollens, ac mox totos simul erigit artus.
Et stetit in propriis membrorum machina
plantis.

Inde domum repetit redivivo tramite patris.

quæque sibi
in excessu
mentis

74 Quo viso, cuncti in gratiarum actionem
versi præ gaudio tanti miraculi lacrymas fund-
dunt, sanctæque virginis et martyris Fidis vir-
tutem glorificantibus votis et muneribus sese ac
suos ei supplices devovent; sicque ab ecclesia
S. Georgii o, ubi humandi juvenis gratia con-
venerant, regressi ad propria, pater posthumi
filii ac reliqui contubernales diligenti perscruta-
tione

o

* Lab. Male
persecutione

die quadam ab eo sciscitari studue-
runt, quid sibi visum fuerat illis novem diebus,
quibus in excessu animæ positus, quasi mortuus,
jacuerat, ac quomodo, vel cujus auxilio,
ad sepeliendum postmodum delatus ad vitales
aurs redierat. At ille, adhuc trepidantia pec-
tora gerens, ab imo spiritu longa suspiria du-
cens, sic percontantibus actutum respondere
exorsus est: Ut cætera nunc ad præsens silen-
tio prætereantur, quæ mihi sine sub extremo
contigerint, certissimo et sine ullius falsitatis
ambiguo brevi expedire non differam. Corporeis
vinculis spiritus meus resolutus terribis qui-
busdam ministris traditur, quorum crudelissimo
ducatu ad hiatum usque vastissimi præcipitii
protrahitur, in cujus horridam voraginem dum
jactari inenarrabili metu formidarem, (eloquar
an sileam?) ecce vir splendidissimi decoris ad-
venit, quem, ut postea didici, paradisi præposi-
tum fuisse Michaellem archangelum, liquido pa-
tuit, cujus placidi itineris gloriosissima virgo
Fides comes adstitit, quæ super solis jubar
emicabat splendore mirabili.

C

ostensa fue-
rint, enarrat;

75 Hic vero cælorum præpositus, ut more
carnificum eos, quibus ad torquendum deputa-
tus eram, conspexit, in verbera mea irremedia-
bilitate furere, quid, inquam, malorum artifices
in hujus tironis tormenta tanta desævitis crudeli-
tate? Quid animam, a summo Deo creatam,
perditum itis absque ulla miseratione? Sinite
jam nunc ab ejus gravi laceratione; quia, Deo
permittente, per hanc sanctissimam virginem
Fidem proprio refundetur in corpore, a vestra
erepta potestate. Ad hanc vocem tartarei mini-
stri, intolerabili formidine correpti, manus
semper in malum pronas continuerunt, celesti-

busque nunciis insolito timore tremebundi pa-
ruerunt. Nec mora felicissima virgo Fides
concito impetu mediis cuneis irruit, animam-
que meam ab eorum manibus violenter abstraxit,
atque ita corpori humo tradendo, sicut
nostis, mirabiliter refudit. Postquam vero hujus
non tantum visionis, quam etiam rei gestæ veri-
tatis p textum ille ordine est prosecutus, pater
atque vicini iter instituunt, sanctæque Virginis
ad monasterium cum eodem resuscitato debitas
laudum gratias reddidit gressus dirigit q.

D

p

q

76 Quibus per devexum latus montis, ab alveo
Dordonii r fluvii ad nubila caput porrigentis,
descendentibus, quodam in procliviori lubrico
animal, cui insidebat, quia nondum bene ab in-
firmitate convalescerat, pede lapsus nutavit, et diu
resurgendo hærens ipsum cum ingenti fragore
dorso deturbavit, et quoniam semita nimium
angusta in præcipitio montis patebat, virtute
Dei ac custodia sanctæ Martyris protectus con-
tinuo surrexit illæsus. Denique basilicam expe-
tentes pro resurrectionis beneficio, propter quod
venerant, omnipotenti Deo laudes exultantibus
animis referunt, Sanctamque debitis muneribus
venerantes adorant, benedicunt, atque in virtu-
tum mirabili potentia coruscantem prædicant.

dein ad S. Fi-
dem profici-
scens bis ejus
patrocinium
experitur.

r

E

Oratione autem expleta, hospitio se conferunt,
unde luminaribus compositis, dum ruente nocte
sacras vigiliarum excubias ante sanctam Virgi-
nem celebraturi procederent, ille sæpèdictus
virbius s, Barnardus nomine, antiquo hoste
captentularum t insidias tendente, per hiantia
tabulati aperta ab exedris deorsum improvise
casu ruit. Ad quem citato cursu comites pervo-
lantes, ita sancta Martyre manum supponente,
incolumem reperunt, acsi pulvillorum fulcris
receptus fuisset a proximo lapsus. Crastina vero
die venerabiles hujus cenobii fratres prioris
miraculi virtutem parum edocti, seorsum illum
faciunt, omnemque visionis seriem sagaci in-
dustria perquirunt. At ille Deum, quem nul-
lum latet secretum, testans, ita omnia existitisse
asserit u, veluti in narratione continetur su-
periori.

s

t

u

77 Neque illud prætereundum silentio dignum
ducimus, in quo magnificæ Virginis et omnium
Sanctorum comparandæ meritis patronæ nostræ
Fidis admirabilis sanctitas fulget, et ab illicitis
conatibus, ne perpetrentur, temerarios cohibet.
Evoluto quidem, ut putabatur, unius anni cir-
culo, idem reparatus debito suscepti beneficii
obsequio ad S. Fidis oratorium repedebat, comi-
tante quodam Garsia x ex vico S. Orientis,
qui vulgo Marciaicus y fertur, oriundo. Hic Gar-
sias, qui Vuasconum more tali insignitur no-
mine, dum quæstus causa, ut sæpe fit, neque
enim ab eo incipitur, telam secum deferret,
Lucasinam z ecclesiam gressu attingens a raptori-
bus invaditur, et amissæ telæ damna pati
cogitur; sed illo amore sanctarum orationum
hoc raptum vilipendente, et cæptum iter pera-
gente, prædo ille pannatrices aa convocat, et, ut
sibi inde braccas bb faciant, alacri animo inci-
tat. Sed quid plura! Divina illico non defuit po-
tentia, pannum in silicis mutans duritiam,
aciemque forsicum, velut ligneum, hæbetavit
surculum. Quo miraculo semel ac bis ostenso,
Dei ac sanctæ Martyris virtutem reminiscuntur
adesse presentem, quæ eas prohibebat raptam
incidere sindonem. Cujus prodigii terrore per-
vasor nimium exterritus linteamen illud reser-
vavit, atque redeuntibus peregrinis veniam ma-
lefacti

Ablatam
furto telam
miro modo
reddi suo do-
mino S. Fides
curat.

F

x

y

z

aa

bb

A lefacti petiit ac supplex reddidit. Qui sanctæ Virginis hac in re virtutem prævaluisse agnoscentes cum gratiarum actione ad propria redierunt gaudentes.

ANNOTATA.

a Apud Labbeum cap. 48 hæc et sequentia ad usque num. 70 edita non sunt.

b Verba fere eadem sunt, quæ leguntur in Canticis Canticorum cap. 1, v. 11.

c Apostoli Pauli verba in Epistola 2 ad Corinthios cap. 2, v. 15 hic intelligit auctor noster.

d Per husiam denotat substantiam, quæ Græcè ουσια vocatur.

e Malachmata, quæ vox derivatur a verbo Græco μαλαττω, quod mollio Latine sonat, proprie sunt fomenta ad rem duram emolliendam corpori superposita; hic autem vox illa adhibetur pro remedio, seu patrocinio S. Fidis. Consulesis Cangii Lexion verbo Malachma.

f Hæc non ita intelligi velim, acsi ex inferno, seu orco stricte dicto, erepta S. Fidis patrocinio fuisset Barnardi istius anima; sed quod præservata seu ab inferni seu a piacularis loci supplicii fuerit.

g De Harpyiarum voracitate adisis Virgilium lib. III Aeneidos a versu 216.

h Hunaldum illum ejusque filium Barnardum aliunde non novi.

i De Tholosanis partibus seu Tholosano tractu actum in Annotatis pag. 306 litt. dd.

k Id est, Vesperi.

l Bostar, hostiarum et præsepe bostaris idem apud mediæ ætatis scriptores sonans, quod stabulum boum, bovine, et statio boum; adisis Cangium verbo Bostar.

m Scriptoribus sæculi XI admodum familiare fuisse, soluta orationi carmina intexere, tum ex hoc loco, tum ex Vita S. Gerardi Broniensis tom. II Octobris, aliisque abunde patet.

n Labbeus hæc ita edidit: Ac gloriosissimam virginem Fidem mixtis lacrymis precibus, ut ad invocationem sui sancti nominis propitio vultu respicere dignetur, unanimes exorant.

o Fortasse illius S. Georgii, qui 10 Novembris a Castellano annuntiat.

p Si per vastissimi præcipiti horridam voraginem, supra memoratam, destinatum perpetuo damnatis locum, seu infernum stricte dictum, potius quam piacularem locum, designare, in eumque jam suam animam re ipsa detrusam fuisse, asserere voluerit redivivus ille Bernardus, certissime in eo falsus fuit, cum fide certum sit, nullam esse ex illo stricte dicto inferno damnatorum redemptionem. Porro haud ita mirum est, ut, quæ sibi in visione exhibita fuerint, bonus ille juvenis re ipsa sibi contigisse crediderit.

q Labbeus hæc ita edidit: Pater et vicini iter instituunt ad sanctam Fidem gratias reddituri, et reliqua, quæ hocce capite sequuntur, prætermisit.

r De Dordomo fluvio vide dicta in Annotatis pag. 292 litt. n.

s Virbius, quasi diceret bis vir, vocatur, quia resuscitatus a mortuis. De hac voce ita Joannes de Janua apud Cangium in Lexico: Virbius, Bis vir existens, a Bis et Vir: seu qui binas habuit vel habet uxores: vel etiam, qui bis fecit facta viro digna: vel qui resuscitatus est, ut Lazarus et Hippolytus.

t Captentula seu captensula pro captione et

muscipula adhibetur etiam apud Cangium verbo Captensula; hic autem captentularum insidias struere sumitur pro moliri fraudem seu insidias.

u Vide tamen hic dicta litt. p.

x Miraculum hoc abest ab editione Labbeana.

Porro ignotus mihi aliunde est iste Garsias.

y Vicus ille ita dictus est, ut arbitror, a S. Oriente, seu potius Orientio, Ausciorum in Novempopulania episcopo, de quo A Maii pag. 60 a decessoribus nostris actum est. Ceterum, cum hic S. Orientis vicus, vulgo Marciacus vocatus, a Marciaco, nunc Marcelliac dicto, et a Figiacensi canobio quatuor fere leucis distito, diversus videntur, cumque etiam Marsiacum vel Marciacum, vicum in Astaracensi tractu situm, nusquam sub S. Orientis nomine signatum repererim, haud facile Marciaci istius situm determinavero.

z Lucasinam ecclesiam, seu Lucasinum vicum frustra apud geographos quæsi.

aa Per pannatrices intelliguntur hoc loco mulieres artis conficiendarum vestium perite.

bb Femoralia, seu potius sogum, ad instar tunicæ manicatum, olim etiam Braccæ dictum, hic designari videntur. Vide Cangium in Lexico verbo Braccæ.

AUCTORE
BERNARDO.

CAPUT III.

De mulo a morte resuscitato: de reperto accipitre: de puella contracta et de contracto directis.

Miles quidam Geraldus a, haud obscura persona, morabatur in pago Rotenico *, in villa videlicet, quæ Villaris b nuncupatur, distans a Conchis fere sex passuum millibus. Hic cum Roma aliquando rediret, accidit, ut mulus, quem a fratre suo Barnardo c clerico acceperat mutuo, nescio, quo vitio fractus, deficere coepisset. At ipse S. Fidis, quam ut vicinam habebat, miraculorum recordatus, vovit eidem pro salute animalis candelam, longitudinem animalis habituram, nec tamen convalescens mulus, verum multo magis gravatus occidit; quod videns homo hospiti suo venundat corium, cui cum nequissimus hospes quam minimum precium porrigeret, ratus, quia, etsi nihil daret, itidem tamen haberet, ille Geraldus, valde indignatus, per varias cæsuras in longo et in transverso sulcat cadaveris latus, ne videlicet, se inde abeunte, infidelis hospes integro tergo gauderet. Denique, arrepto suæ peregrinationis bacillo, extincti jumentum oculum cuspidem perforiens, caudamque percutiens, ita furibundus infit: Quid nunc detrimenti sancta Fides pateretur, si inter alia sanitatum dona huic etiam mulo sanitatem reddens, tam longam candelam sibi sortiretur? Modo miser duplici discrimine ferior, inter vias pedester remanendo, et in patria decies denos solidos fratri persolvendo; tanti enim ambo invicem germani de mulo illo convenerant, si forte mortis periculum incurrisset.

79 Et vix ille hæc paucissima verba compleverat, cum revivens mulus saltu citissimo constitit quadrupes. Et ne quis, nisi a vera morte illum æstimaret exilire, in ipso puncto temporis

CAP. VIII.
Mulum exanimatum, ad invocationem S. Fidis
a
* Lab. Rhu-
tenico
b
c

vite redditum fuisse, variis testimoniis

ACTORE
BERNARDO.

d
* Lab. ceu

e

probat Bernar-
dus, qui et
causam aper-
rit, cur ejus-
modi prodigia
scribat,

ris, quo id actum est, vernabant in modum picturae universa detruncatae cutis stigmata, non jam perfusione cruoris recentia, sed, ut de alio dixi *d*, quodam nitore lanuginis seu * veter-nosa. Quo facto, memoratus Geraldus maxime gavisus redit domum, Deoque ac Sanctae ejus gratias egit ingentes, factique miraculi novitatem passim disseminavit. Nota nobilitas viri pariter et fides omnibus erat, qui ne temere vel garrule quidquam videretur referre, mulum vulneribus notatum habuit in praesentiarum. Hoc ipsi monachi, sed et alii complures, qui ipsum Geraldum postea plus millies viderunt *e*. Verumtamen horum relatu, licet satis certus, non ita contentus, si adviveret, essem, quin per eundem digressionem in revertendo facerem, cum ipse hujus viciniae incola parum me ab itinere detorqueret.

80 Quamvis enim et sensu debilis et peccato gravatus hoc officio sim indignus sed non ita falsus, ut sponte praediceam falsa, nec tam prodigiosa rei relatione multorum obtreccationem incurere tulissem, nisi indubitam veritatem inesse nossem. Est enim humano terrore *B* Christi veritatem nefas oculere, quod, qui faciunt, valde metuo, ne eosdem Christus apud Patrem in caelis tradat oblivioni; ipse enim dicit: qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui est in caelis. Idem alibi iterum: Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua et Patris et sanctorum Angelorum *f*. Absit, ut erubescam veritatem tuam, Christe, confiteri hominibus et in libro meo scribere, ne et tu ipse coram Patre tuo, qui est in caelis, me confiteri erubescas, et de libro tuo, quem scripsisti, deleas, sed ut ad finem verborum properemus, quis insanus ultra hominum resurrectionem fore dubitat in futuro, quando jam in praesenti resurgunt etiam animalia?

CAP. XIX.
tametsi apud
nonnullos fi-
dem inventura
non esse,
suspectur.
g

C

81 Sed *g* et de minimis causis, quas incolae loci, ut est rusticus intellectus, Joca S. Fidis appellant, tanta ibidem miracula, Christo cooperante, facta sunt, ut et eorum multiplicitas relatore careat, nec facile pro sui novitate, siqua narrentur, credi possunt. Sed res veritatis non potest cito suffocari aut extinguere, verum quanto acrius incredulorum dilaceratur perfidia, tanto efficacius vim vigoremque perseverandi retinet, ac velut ardens lucerna, quae inter saevientis procellae impetus pulsa, majore radio-rum crine emicat, sic quoque veritas inter obtreccantium strepitum recto incedit vertice, et quo magis detrahitur, eo vehementiorem capit causam, qua munita aut defensa in apertiore humanae notitiae lucem evadat. Verum si tales exstiterint, qui haec credere nolint, quid mea refert? Scit Deus, qui operatur, et qui me ad hoc officium animavit, qui et ubi, et quando fuerint, quibus ista credere datum sit et credendo proficere. Et quamvis a priscae religionis statu hac pessima aetate plerique omnes deviarint, utpote post desideria sua quisque aberrant, nulla tamen saecula vel tempora omnium bonorum Artifex absque testimonio bonitatis suae sinit praeterire, atque adhuc per Sanctos suos, etsi propter peccata hominum rarius, magnalia tamen virtutis suae aliquando non destitit exercere, et sicut ille est investigabilis sapientiae atque inexhaustae, sic etiam virtutum suarum qualitas a quolibet comprehendi non

poterit, quin si velit, nova faciat et inaudita; *D* neque enim fas est, ut Boëtius ait *h*, cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere vel explicare sermone. At nos dicturi de minimis, vel, si fas est dicere, de jocis S. Fidis, diversum calamum reflectamus ad inceptum.

82 Quidam miles, Geraldus nuncupatus. Concharum vicinus, ejus mentionem cum de mulo loqueremur, dudum fecimus, cum esset ad omnes artes militares aptissimus, accipitrem optimum apud urbem Rotenicam a seniore suo poposcit mutuo; cujus petitioni senior statim favere non distulit. Facto tamen et affirmato conventu, ut, si fortuito ille Geraldus illum acceptorem *i* perderet, beneficium ejus toto privaretur. Placuit utrique istiusmodi conditio, illi quidem callidiori, ut alienorum bonorum pervasione per talem occasionem insatiabilem suae avaritiae gulam completeret; huic vero ut tanti alitis honore vel ad tempus frueretur *k*. Sed antequam hic Geraldus jam revertens ad domum suam perveniret, causa exstitit, ut in pagum Albigensem *l* diverteret. Ibi cum ipsum accipitrem semel emisisset, avis illa cassato factu per vasta aëris spatia evagata disparuit. Hanc ille diu insecutus nullo pacto revocare valens, nimo jam fessus labore, domum secessit nimum moestus atque triste ferens; nimirum nota sibi dudum immisericordis domini crudelitas fuerat, * implacabilis ira. Heu me miserum, inquit,

quam infelici sorte astrictus angustior, et quam intrectabilis domini ferociam pati cogor? Quid jam restat, o pudor, o dedecus! Quin ad summam ignominiam bonis exutus redeam? Quin etiam miser videre jam illum diem videor, cum inops rerum ab his, qui mihi mala volunt, re-puter mendicus. Cumque domestici ejus undique accedentes, ut ejus levarent aegritudinem, consolationis verba diu profunderent, non eos audivit, nec in aliquo penitus acquievit, sed multo aegrius conquestus usque ad vesperam, spreto edulio, mansit icubatus.

85 Ad ultimum bona conjux viriliter accedens, Quid, inquit, anime mi, te exrucias? quidve maceras? Quid tanto mœrore afficeris? Cur tuae jocunditatis vultum luctu exterminas? Quare inaniter super re irrecuperabili tantos querimoniarum plangentis exaggeras? Tamen si voto te alligaveris, crastino mane ad S. Fidem nudis pedibus cum oblatione cere processurum, spero in hac re Deum adiutorem fore; age ergo viriliter et confortetur cor tuum, neque diffidas per suffragia S. Fidis Dei misericordiam posse consequi, expurge frontem, exhilara vultum, ac solita letitia inter tuos discumbe ad cœnam; non enim est Deo difficile, ut lætior inde surgas, concedere. Nonne videtur recte sapiens femina monuisse, siquidem in angustia nihil gravius diffidentia?

84 His verbis homo valde confortatus relevatusque ita magnifice, voto prius dictato, ad epulas residet, acsi nihil moestitiae pertulisset, jam se nutu divino exhilaratum quodammodo sentiens, imminensque gaudium praesagens; inter agendum vero (dictu pulcherrimum) auca domestica *m*, foris de improvviso advolans, convivas turbat; quam statim consecutus accipiter, qui fuerat perditus, intra cenaculi ambitum super ipsam rapidissimo irrumpit impetu. Et hoc fuit insigne nobilis miraculi, quod ab alio pago ales tamquam ex industria ad locum redierit, quem non noverat. Quod gaudium, quae

h

Accipiter, quo summo pretio accommodatus fuerat,

i

k

l

E

* supple et

a Geraldus quodam deperditus, invocatione S. Fidis

F

miro modo ad eum revertitur.

m

A que lætitia fuit, quot grates in excelsa porrectæ, cum nec opinanti seniori et spes recuperandi beneficii recreatur, et glorificatio miraculi augetur? Unde in crastinum, pro bonitate Dei gratias habiturus, Deo ac S. Fidi persolvere vota cucurrit.

CAP. XX.
Puella, hor-
rende contra-
cta, divinitus
per S. Fidem
erecta;

n

o

p

B

q

CAP. XXI.
Item vir a
nativitate
claudus.

r

s

85 Alio quoque tempore n ad promerenda per S. Fidis inclita merita divinæ pietatis beneficia puella, omnium membrorum officiis dissoluta, Cassiaco o ex vico advehitur, quæ incuria bajulorum trans ripam fluminis, littoreos scopulos Conchacensis vici lambentis, dimissa a prætereuntibus eleemosinam petebat, cujus inhospita facies et membra, quia, eas manu neque baculo arcere valebat, de nocte a feris sæpissime, ut ipsa postea testata est, lambebantur. Nullius sane miseratu ad monasterium sublata plurimis diebus in tali mansit miseria, nutu tandem Dei seniores loci misericordia moti ad monasterium jubent eam in grabato deferri. Ante cujus primum vestibulum diu excubans videbatur ad speciosam portam templi, ut dodus p quondam Petri, eleemosinam petere ab introeuntibus gratia orationis. Tandem vero sancta Dei virgo Fides, alter cælo facta Petrus, advesperascente die, quam frondicomorum gloria ramorum ac palmarum decoraverat q, ab humo erigitur et ad sacratissimam Virginis mausoleum, consolidatis plantis, tota incolumis progreditur. Ob quod mire factum adstantes, ingenti gaudio profusi, Deum cunctipotentem unanimes collaudant, qui tantam suæ militi Fidi conferre est dignatus in omni virtutum splendore potentiam.

86 Non multum huic dissimile aliud restat miraculum, quod expectanti paginæ nobis videtur inserendum. Ad sanctæ Virginis promerenda beneficia quidam ex territorio Agennensium r, nomine Humbertus s, ope parentum advehitur, quem a renibus usque deorsum livida natura matris ab alvo exposuerat præmortuum, qui cum devotorum misericordia plurimis annis ibi sustentaretur, tandem divina pietate visitatus, post celeberrimum sanctæ Dei Genitricis Assumptionis diem subsecuta nocte, dum ante gloriosæ Martyris propitiatorium in vigiliis cum multis aliis pernoctaret, dolore nimio per languida membra corripitur, atque cum ingentibus cept clamoribus emittere planctus, quos inter dolores S. Fidis non desinit conclamare suffragia, et, ut ei propitiatur, cum lacrymis exorat. Inde subito fragore contracta in directum extenduntur membra, et quæ maternis a visceribus traxerat debilia, per sanctæ Virginis invocationem suscepit valida, sicque, spreto scabellis, quibus locusteos saltus, si quando alias tenderet, per terram emittere solebat, solidis gressibus inter cæteras turbas discurrere congaudet t.

ANNOTATA.

a De Geraldo hoc, tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 380 memorato, nihil notarunt eruditi illius editores; nec ego de eo quidquam notatu dignum inveni. Porro hoc apographi nostri capitulum 18 rectius in editione Labbeana ordine tertium esse, Bernardi verba num. seq. satis ostendunt.

b Villa, Villaris dicta, illæ fortassis est, quæ in Mappa geographica Aquitanix apud Blaevium Ville comtal vocatur, distans a Conchensi loco Octobris Tomus III.

duabus fere leucis hodiernis Gallicis communibus cum dimidia.

AUCTOR
BERNARDUS.

c Labbeus legit Barnadus, qui mihi etiam sub hoc nomine haud satis notus est.

d Nempe capite 2 editionis Labbeanæ; de quo infra agetur pag. 325, num. 5 et 6.

e Labbeus his recte addit hæc: mihi narraverunt, et, omissis iis, quæ in nostro apographo mox sequuntur, his num. sequentis verbis capitulum 3 concludit: Sed, ut ad finem verborum properemus, etc., uti etiam in apographo nostro exstant.

f Nempe Matthæi cap. 10, v. 33, et Lucæ cap. 9, v. 26.

g Totum hoc capitulum ab editione Labbeana abest.

h Verba hæc exstant lib. IV de Consolatione Philosophiæ, Prosa 6 sub finem. Consulesis, quæ de egregio hoc scriptore retulimus hoc tomo pag. 150, et plura tom. VI Maii a pag. 704.

i Acceptor apud Cangium hoc verbo est accipiter, quem vulgo SPARVARIUM reddimus. Et post nonnulla hæc subduntur, quæ ad rem nostram faciunt: Acceptor, qui aucam mordet in Lege Alaman. tit. 99, § 20 in capit. ad eandem legem cap. 36 GANSHAPICH dictus in Lege Bajuvar. tit. 20, § 2. Talem hunc fuisse ex infra dicendis patebit.

k Notat Cangius verbo Acceptor col. 79, accipitrem fuisse primæ nobilitatis insigne præcipuum, quod et pro suo more erudite mox probat.

l Pagus Albigenis, seu Albigenis tractus, Gallicæ l'Albigeois, testes Baudrando, provincia parva Galliæ in Aquitania, ubi alias Heleuteri populi, nunc autem est pars Occitanie Superioris et terminatur a Septentrione et ab Ortu Rhutenensi provincia, ah Occasa Cadurensi ex parte, ex alia vero et a Meridie Occitania.

m Auca, inquit Cangius hoc verbo, ANSER, Occitanis ACC, AUCCO, AUQUETO; Italis OCCA; nostris OYE; addo, Belgicæ Gans vocari. Hoc tamen loco fortassis pro qualibet avi domestica sumitur. Plura de hac voce vide apud laudatum Cangium.

n Ab editione Labbeana tum hoc tum sequens capitulum abest.

o Cassiaci vici situm, nisi forte sit locus, Gallicæ Cassagnes dictus, quatuor leucis Gallicis communibus a Rutena urbe Meridiem vertus distans, definire nequeo.

p Dodus, uti et Clodus pro Claudio media ætate quandoque scripta inveniuntur. Adisis Cangii Lexicon, et Actus Apostolorum cap. 3.

q Dominica Palmarum sub vesperam id contigisse significat.

r De Agennensi urbe et tractu vide dicta pag. 289 lit. d.

s De Humberto illo nihil a tibi inveni.

t Quam ob rem ex nostro Ms. codicis reginæ Sueviæ apographo hic etiam non edam capitulum 22, quod de rustico a dæmonio liberato inscribitur, sequensque, quod de puella dæmone etiam liberata agit, ac denique capitulum 24, quod de milite sagitta vulnerato per S. Fidem sanato titulum habet, cur ea, inquam, hic prætermittenda censuerim, in Commentario a num. 92 aperui. Porro tria illa capitula excipit in nostro apographo concinnatum a Bernardo S. Fidis, seu potius miraculorum ejus elogium, quod hic sub Epilogi nomine jam editis adjungere visum est.

AUCTORE
BERNARDO.

Omnis generis
miraculis
celebrem

EPILOGUS.

Sunt namque hujus Virginis tanta virtutum insignia, ut nec sparsa per quadrifidi mundi cardines colligi possint verbis, nec tam infinita recondi paginis. Hæc enim æquora omnia, velificante Deo, permeat, hæc regiones universas lustrat, hæc se Sanctorum omnium meritis, in admirabili virtutum claritate comparat, hæc deciduo jam mundo splendidum sub ambobus polis solem Dominus ad ortum produxit, de cujus præfulgidis radiis per signorum incrementa tellus omnis irradiatur, plebs universa quotidianis beneficiis attollitur, herebi etiam egredientibus, ea duce, animabus patent recessus *a*. Hujus largissima beneficia diversis crebrescunt in patriis uberiora *b*, quam illo in loco, ubi sanctissima ejus corporis celebrantur pignora. Ad ejus tamen sacrum oratorium ægri frequentius venientes optatam promerentur salutem, cæci lumen, vexati liberationem, aridi quietem, sciatici *c* erectionem, chiliaxi *d* medicamen, epileptici *e* salutem, viteque desperati celerem reparationem.

S. Fidem prædicat Bernardus,

88 Hæc invocata bellorum frangit vires, sibi devotis triumphos parat insignes, armis melius pugnat, viribus fortius dimicat; hæc, siquando, culpis exigentibus, cælum clauditur, ut Helias reserat; claudos a grabato, ut Petrus elevat; tetra maris nubila, ut Paulus, serenat; turbidas procellas, ut Nicolaus, tranquillat; mortuos, ut Martinus Sabariensis, suscitatur *f*. Hæc in nulla virtutum potentia, cuiquam supernorum civium dignoscitur impar, in qua totius sanctitatis summa coruscat; hæc sine ambiguo Dei Genitrici familiaris assistit, quia et virginitatis candore eminet felix et potens Virgo, pretiosa paradisi margarita celestis Sponsi thalamo casto corpore juncta, clara mundi lucerna, tutissima populi patrona, decus Virginum, flos martyrum, laus angelorum, ornamentum cælorum, salus patriæ, vigor Ecclesiæ, prædo gehennæ, janua supernæ aulæ, curandorum corporum validissimum agridium *g*, suavissimum languentium anthidotum, tribulorum invictissimum præsidium. Hæc non solum membra debilia roborat, sed, quod his omnibus præcellit, culparum sordes tergit, veniam reatum a Domino cælitus impetrat, precesque supplicum, fida interpres, auribus divinæ pietatis intimat.

ejusque patrocinio homines salvari postulat.

89 Cujus virtutes gloriosissimas devotis mentibus exoramus, ut, quæ talia præstat ex terreno hospitio, nos jam pene pro peccatis Deo mortuos suscitare dignetur a vitiorum sepulchro, ut in illo resurrectionis tremendo articulo exutos miserorum sagulis hircorum *h*, de lava in vellere capdido mutet ad dextram, ubi illa provehetur ad coronam, faciatque nos in veste nuptiali illius cœnæ acciri convivio, ad ejus epulas ipsa prudens Virgo cum oleo exultationis intrabit regnatura cum Christo, cui cum Patre et Sancto Spiritu est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen *i*.

ANNOTATA.

a Per herebi, seu potius erebi, recessus fauces mortis, ni fallor, designare voluit Bernardus, intelligitque mortuos patrocinio S. Fidis vitæ restitutos. Ubi sit, adisic, quæ pag. 321 in Annotationis lit. p docuimus.

b De his ego nihil alibi litteris proditum inveni.

c Sciaticos Bernardus vocat ischiade morbo seu coxendicis dolore ita graviter affectos, ut erecto corpore consistere nequeant.

d Hujus nominis morbum nusquam declaratum inveni. Si tamen conjectare fas sit, fortassis chyli; male elaborati, vitio, seu corrupta sanguinea massa laborantes intellexit Bernardus, nisi malis credere, descriptoris vitio to chiliaxi loco vocis chingrici expressum fuisse.

e Epileptici seu rectius epileptici, sunt comitiali morbo; seu vulgo malo caduco, laborantes.

f Notiora passim sunt hæc facta, quam ut de singulis nonnulla annotari debeant. Dicitur autem S. Martinus Sabariensis, quod Sabaria in Pannonia natus sit. De eo agendum, si Superis placet, die 11 Novembris.

g Agridium pro auxilio, seu celesti medicina hic sumitur.

h Per sagula hircorum vellera hircorum designat, alluditque ad verba Christi apud Mattheum cap. 25, v. 32 et 33.

i Subditur in apographo nostro oratio ad S. Fidem, quæ Benedictio ad episcopum inscribitur, hisque verbis concepta est: Benedicat vobis Redemptor humani generis, Filius Virginis, beatissime Fidis intercedentibus meritis, quique eam ad exemplum veræ fidei voluit martyrio decorari, ita vos faciat sibi famulari, ut inter cælorum cives mereamini connumerari, et qui ad Virginis sacræ vos fecit celebritatem convenire, dignetur sua vos benedictione perfundere, et ad spiritualium præmiorum gaudia perducere, quod ipse præstare etc.

APPENDIX

MIRACULORUM.

§ I. Cur hæc miracula edantur. Invocans S. Fidem subito convalescit: auctoris frater invocatione S. Fidis gravi morbo mox curatur: mulus, invocato ejusdem patrocinio, vitæ redditus: mulier, ei annulum offerre subterfugiens, divinitus punita; facti poenitens curata: mulier sterilis ejusdem patrocinio fecundata.

Quamquam, quæ ex apographo nostro Ms. co-

Cur alia a Bernardo scripta miracula hic edantur.

A tum alibi ab eodem Bernardo litteris consignata exstant, hic prætermittentur; tamen, cum et alii, iique maxime, quibus Labbeum illud Opus ad manum non est, non immerito ægre ferrent, si quæ ab eodem scholastico conscripta fuerunt, quæque insuper partim ad illustrandam atque Aquitanie historiam conducunt, dedita opera a me silentio obcolerentur, hisce potius, quam prioribus facere satis, vel etiam idcirco mihi visum est, quod et opera Dei revelare non minus hisce nostris, quam Tobiae temporibus, honorificum censei debeant, ac fragmenta historica primum edidisse, aut alibi edita suo loco recudisse, quam plurimos minime pœnuerit. Exordior itaque ab Operis supra excusi fragmento, mea quidem opinione inedito, quod ex Vita Ms. S. Fidis, in Argentinensi Carthusia sercata, describi nobis curavit, cum eoque die 21 Septembris anno 1663 contulit R. P. Joannes Gamans S. J., sapissime de Museo nostro bene meritus, nec minus frequenter a nobis laudatus theologus.

Sigebaldus misere egrotans, S. Fidis patrocinio subito convalescit.

B In præfata Gamansii schedula post duo illa miracula, quæ in apographo codicis reginæ Sueciæ capitulo 8 et 9 recensentur, sequitur unum, cui titulus est: De eo, qui invocans sanctam Fidem mira celeritate convaleuit, ac mox alterum sub hoc titulo: Quod fratrem ejus (nempe Bernardi) sancta Fides a contorsione membrorum mirabiliter liberavit. Porro his Bernardi verbis prius prodigium refertur: Sed et iste meus Sigebaldus, secretorum meorum minister, scholasticus et sacerdos, qui mecum ad sanctam Fidem præsentis anno (fortasse secundæ ad S. Fidem peregrinationis) peregrinatus fuit, nuper cum atrociter miserabiliterque egrotaret, subitaneis pervasus doloribus, ita ut præ nimio tumore cerebri etiam oculi caligarent, quodque intolerabilis fuerit, venenato humore circa præcordia cordisque receptacula grassante, animam pene suffocantem dimitteret; subit ejus animam memoria S. Fidis, ad quam pergere promittens, in ipsa hora respiravit, miraque celeritate convaleuit, usque adeo ut nihil dubii relinqueretur, per sanctam Fidem ipsum fuisse liberatum. Ceterum num Sigebaldus ille, quem Bernardus scholasticum et sacerdotem vocat, idem sit, qui Sigo Carnutensis, tom. VII Historiæ litterariæ Franciæ pag. 57 laudatur, ut Bernardi in Carnotensis scholæ præfectura successor, definiendum aliis relinquo, et ad miraculum alterum progredior.

C Illud his verbis concepitur: Quid igitur nuperrime mihi immeritissimo pro sancta Fide summi Patris clementia [dignata] est facere, quisque me vanum ducat, non gravabor dicere, cum maximum debitum sit, ut absolvam atque patefactum reddam. Habebam germanum (fuit is, ni fallor, qui tom. IV Annal. Benedict. pag. 347, num. 38 Robertus appellatur, dein factus Cormeriacensis abbas) gravi incommodo laborantem, qui, jam dudum transacto die, quo terminanda expectabatur infirmitas, inciderat jam in tam graves corporis horribilesque cruciatus (aliud enim erat, quam putabatur) ut immanis artuum contortio visibus humanis cum dolore pariter et horrorem incuteret, quem etiam cerebelli interna confusio eo stupidum reddiderat, ut vix quippiam humane rationis responsum, diutina vocatione fatigatus, ederet. Deinde cum jam omnino desperantes a salute recuperanda nihil aliud, quam ipsam pene mortem intuebamur, quippe qui eodem anno similibus tormen-

uti et frater auctoris,

tis aliquos defecisse, videramus, occiepi super fraterna pœna commotus viscera circumstantes efflagitare, meis meritis diffusis, uti sanctæ Fidis exoraretur auxilium.

Quibus id prorsus inutile putantibus, in hanc vocem ipse erumpo: Sancta Fides, quid confert mihi virtutes tuas ubique prædicare, si et ipse circumdatus angustia a beneficio adjutorii tui alienus relinquo; redde fratrem, obsecro, et, ne per te convaluisset dubitetur, fac precor, ut infra crastinum diem hæc intolerabilis passio allevetur. Quod si feceris, voto illum nudis pedibus tibi ducendum promitto. In quo me stulte egisse, confiteor; nam ponere tempus miserationis Domini et in humanum arbitrium diem constituere ei, potius est divinæ iræ et furoris provocatio quam misericordiæ. Tamen confusus in patientia ejus, sic feci, et sic dato pignore in manu assistentis diaconi sponsonem firmavi. Tam valida, tamque efficax sanctæ Martyris statim affuit intercessio, ut in eadem die, non, ut reor, plus duabus horis excursis, illa atrocium dolorum tempestas sedata conquievit. Nam somnus repentinus hominem invasit, salubreque sudorem pervii fluxere pori, atque paulatim moribundus, reviviscens membris, paucis interpositis diebus, convaleuit. Hactenus Argentinensis codicis Ms. fragmentum nostrum itidem manu excusatum, de quo supra sermo fuit. Subdo hisce ex laudato tom. II Noxæ Bibliothecæ Mss. miraculum, quod illic editum est pag. 534, cap. 2, atque a Bernardo præmissum illi fuit, quod in apographo nostro codicis Ms. reginæ Sueciæ capitulo 48 refertur, prout ex ejusdem scriptoris verbis hisce, Ut de alio dixi etc., abunde patet.

Porro illud appud Labbeum citato loco ita refertur: Veniens quidam miles de pago Tolosano, Bonus filius nomine, cujus filius adhuc superstes eodem censetur vocabulo, ad sanctum Virginis locum, cum jam non longius a vico Conchacensi, quam duobus ferme abesset millibus, jumentum, cui insidebat, nescio, quo morbo percussus, repente fit exanime. Conductis ergo rusticis, ut cadaver corio detegerent, præcepit. Ipse vero, pro cuius amore iter egisset, ad sanctam processit Virginem, soloque decubens fundit preces, expromit vota. Postremo ante auream sacratissimæ Martyris imaginem de amissione muli conquestus est. Nam quia idem mulus præstantissimus, pœneque incomparabilis fuisset, propterea nimis graviter triste tulerat amissum: præsertim cum in bono opere desudanti inimicus prævalens damnum sibi intulisset. Cujus fidei soliditas non parva laude videtur extollenda, nam, ubi ab oratione desiit, mulus pedibus, quibus jam tenebatur excorians, utrumque rusticum calcitrando longius arcens (mirum dicta!) redivivo prosiliit saltu, atque per media montium cacumina sociorum animalium inhians vestigiis prorumpit ad vicum.

Cerneret animal, ut hi, qui præsentis affuerunt, persæpe nobis testantur, juxta modulum bruti sensus recuperatæ vitæ gaudio fluitare, coramque ecclesia cursitando per plateam quodammodo Factoris bonitatem sentire, ac proinde crebro hinnitu grates Deo referre, qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvo invocantibus eum, quem præcipites rustici insecti, cruentos adhuc gestantes cultros, visum prodigium super mulo adhuc dubitantibus enarrant.

avcrorv
J. G.

emisso ab hoc
voto eundi
nudis pedibus
ad Sanctæ
sepulcrum.

E

Mulus cujusdam
Tholosatis, fuis ab eo

F

ad S. Fidem
precibus re-
viviscit.

AUCTORE
J. G.
* au contenta

* supple retinuit

Mulier promissum, uti videtur, S. Fidis annulum offerre subterfugiens,

febris corripitur, et facti pœnilens, S. Fidis patrocinio curatur.

enarrant. Et ut certa opinio non modo videntium ore esset contempta*, sed etiam quadam expressa scriptura omnem ambiguitatis evacuaret errorem; hic in utroque posteriore crure* recentium plagarum sulcos, instar vetustissimarum cicatricum, pills etiam canescentibus, eadem hora solida junctura reformatos, donec superfuit mulus, resurrectionis indicium. Miles vero, Deo Sanctæque ejus pro gratiarum actione unum aureum offerens, retro, unde venerat, revertitur ad patriam: ipsoque animali sanctæ Fidei remisso, plurimis postinde annis plurima ei donaria delegavit.

7 Porro cum illud, quod in editione Labbeana cap. 3 refertur, miraculum ex apographo nostro, jam sæpe laudato, a pag. 321, num. vero 78, editum a nobis fuerit, transeo ad aliud, quod apud præfatam Labbeum pag. 535, cap. 4 hunc titulum habet: De annulo negato et postea sanctæ Fidei reddito. At pauca tamen huic præmississe juverit. Ut est muliebri ingenium plerumque plus æquo credulum, haud adeo mirum foret, si memoranda infra matrona rumoris illi filem habuerit, quo peregrinantium annulos S. Fides in somnis passim quærere solebat. Verum tametsi etiam re ipsa, quod tamen nec Bernardus indubitanter tradit, nec ego spondere ausim, se S. Fides in somnis spectandam multis mulieribus obtulisset, ut nempe vel earum annulos aliasve res pretiosas sibi ab iis dono dari postularet, eratne propterea crimen, idque triduo supplicio dignum, postulanti non statim obsequi, eave sibi servare, quæ ad decentem honestaque corporis ornatum spectabant? Id ego quidem induci non possum, ut credam; ac propterea censeo, non alia de causa triduanis febribus afflictam divinitus fuisse illam mulierem, quam quod annulum, prius S. Fidei ultro a se promissum, voti rea offerre subterfugerit; idque etiam sub finem innuisse mihi videtur Bernardus, cum eam culpæ suæ recordatam, et negligentiam suam confessam fuisse affirmat. Nunc Bernardi integram narrationem audi.

8 Quanquam nobilis matrona, audita fama de virtutibus sanctæ Fidis, illuc abire paravit. Quæ, cum iter inceptaret, recordatur jam aliquantulum a limine progressa, quod peregrinantium annulos sancta Fides in somnis quæraret; mox ergo retro facit pedem, propriumque annulum, de digito detractum, accessitæ cubiculariæ custodiendum committit. Cape hunc, inquit, atque servato, dum redeo, ne forte sancta Fides quæsitus, si detulero ad Conchas, mihi auferat. Nempe hæc astute, tanquam alicujus cautela declinare possit illius providentiam, qui, antequam fiant, prævidet omnia. Quid plura? It mulier, solvit orationem debita, atque redit cum pace. Nocte consecuta virginea species somniantis apparet, quæ cum rogata, sanctæ Fidis vocabulo suam notitiam innotesceret, protinus ut sibi detur imperiosa auctoritate annulus, monet. Mox mulieri se annulum habere dissimulanti suggerit Hera, ipsum esse, quem abiens ad Conchas, ne sibi daret, cubiculariæ commisisset. Mane facta experrecta mulier divinam visionem, velut fantasticum vel inane somnium, reputat. Sed finem rei quare diutius immorer? Illico mulier tam efficaci febris igne per universum corporis spatium testuare incipit, ut vix una hora consistere posset. Ita tamen triduo passa rediit in se, reminiscitur culpæ, confitetur negligentiam. Mox ergo, ut præcepit equum sterni, ut videlicet recidivo tramite ad

sanctam Fidem remearet, nimis ardoris remittitur æstus: sicque sana it, et gavisa redit, non modicum lucrum reputans permutare annulum pro salute. *Hactenus Bernardus.*

9 Idem auctor editionis Labbeanae cap. 5, quod De manicis aureis inscribitur, narrare instituit, quo pacto Arsindis, seu Arsendis, Wilhelmus, Tholosani comitis, uxor, de qua curiosus lector tom. II *Historia Occitanie* pag. 405, 415 et alibi varia videre potest, S. Fidis patrocinio mascula prole non una, cum antea, uti scriptores *Historia Occitanie* pag. 405 censent, omnino sterilis fuisset, fecundata fuerit. Ipsismet Bernardum hæc narratam sisto. Jam vero, inquit, quanta per sanctam Fidem hujusmodi miracula Dominus operari dignatus est, nemo potuit omnia retinere, neque ea, quæ retenta sunt, ulli vacat scribere; pauca tamen de his, quæ audivi, præfatis volo subnectere; ita quidem ut nec nimio silentio taciturnus, nec nimia verbositate odiosus videar. Scio, ante nos dictum, Omne rarum pretiosum, et ideo ad comparationem reliquæ universitatis sibi raro, ut sint pretiosa. Indulgebit ergo Christus veniam, quod sciens prætereo plurima. Arsendis, uxor Wilhelmus, Tholosani comitis, (fratris illius Poncii, qui ab Artaldo posthæc privigno suo, dolo interfectus fuit) habebat armillas aureas, vel potius quod usque ad cubitum continuabantur) manicas mirifico opere gemmisque pretiosis insignitas.

10 Hæc cum in suo nobili stratu aliquando sola accubisset, videt per somnium ante se acsi speciosissimæ puellæ formam pertransire: quam cum præ nimia miratur elegantia, tall rogitatione aggreditur; Dic, inquiens, Hera, quænam esse videris. Sancta Fides humiliter respondit voce roganti: Sancta Fides ego sum, noli dubitare, virago. At illa contra admodum supplicans, ait: O sancta Hera, utquid ad peccatricem accedere es dignata? Tunc in eadem hora negotium adventus sui sancta Fides intimat percontanti. Da mihi, inquit, manicas aureas, quas habes, pergensque ad Conchas are sancti Salvatoris superponito eas; hæc enim est causa, quamobrem tuam expetierim præsentiam. Ad hæc prudens matrona, non tantum munus absque fœnore passa abire, sic ait: O sancta Hera, si per te Deus me mascula prole fecundari dederit, id libenti animo, quod jubes, exequar. Ad quam sancta Fides: Hoc omnipotens Creator, ait, pro famula sua facillime faciet, si, quod postulo, non negaveris. In crastinum mulier hoc responso sollicitata perquiri studiosissime, quo in pago vicus, qui Conchas vocatur, situs sit (nondum enim Conchacensium virtutum novitas, nisi raro, fines suos excesserat.) Quo ab his, qui compererant, comperito, ipsamet, peregrini functa officio, aureos eo brachiolos cum summa devotione detulit, Deoque ac Sanctæ ejus obtulit. Ibiq; venerabilis matrona, aliquot Dominicæ Resurrectionis dies honorabiliter agens, suaque presentia solemnitate honorans, deinde ad propria rediit. Quæ juxta divinæ visionis promissionem concepit et peperit masculum, rursusque gravida facta enixa est alterum, quorum nomina, primogeniti Raymundus, secundi Henricus. Hæc postea manica in opus tabulæ fuerunt consumptæ.

11 Ad aliud conscriptum a Bernardo miraculum, quod in nostro apographo desideratur, priusquam procedamus, sistendum hic paululum, ut, quem Bernardi verba, ultimæ parentesi præmissa, injicere

Arsindis, Tholosani comitis uxor.

oblatis S. Fidis pretiosis manicis, duplici prole mascula fecundatur.

Observatio ad illius miraculi narrationem.

A injicere possent, scriptulum avertamus. Jam tum, Stephano II Conchensem abbatem moderante, seu anno circiter 940, uti in Commentario a num. 53 docuimus, frequens hominum undequaque adventantium ad S. Fidis sepulcrum concursus fiebat, ac, teste anonymo Translationis, soluto stilo conscripta, auctore num. 23, ipsoque Bernardo teste in suo Prologo, multa sua etate antiquiora facta sunt ibidem miracula; qui ergo, inquit, anno 975, aut verisimilius annis etiam aliquot post, Arsinli Conchensis locus et patrata illic prodigio ignota fuisse, a Bernardo adstrui possunt. Respondeo, hanc feminae principis in locis, a Conchensi canobio non parum dissitis, enutrita ac domesticis aut certe suae ditionis negotiis potius, quam rebus aibi gestis intentae, ignorantiam vero absimilem videri non debere, eo praesertim tempore, quo necdum ab auctore fide digno conscripta sparsaque per Gallias erant S. Fidis miracula, aut fortassis necdum adeo illustrata erant, quae non poterant non ad omnium, etiam exterorum, notitiam peruenire. Porro quae ad Willelmum Tholosanum comitem, fratremque ejus Pontium, et Artaldum supra memoratos attinent, videat curiosus lector laudato tom. II Historiae Occitaniae, ubi et reliquam Arsinidis prolem pag. 538, columna ultima enumeratam inveniet. Ceterum, cur duobus hisce postremis editionis Labbeanae capitibus hoc loco non subjungam, quod tom. II Historiae Occitaniae inter Instrumenta col. 6 exhibetur veluti libri in caput 5, in causa est, quod factum, ibidem relatum, praeter S. Fidis apparitionem, eamque quidem non satis firme assertam, nihil contineat, quod fieri casu fortuito facile non potuerit.

§ II. De quodam Raimundo, naufragium passo et S. Fidis auxilio liberato : cur hic quaedam S. Fidis miracula ex Labbeo non edita.

Præmittuntur nonnulla, quae ad intelligentiam

Progređiens ad ea, quae apud Labbeum cap. 43 a Bernardo recensentur, patrata per S. Fidem prodigia, seu, si mavis, concessa cuidam Raimundo Tholosani beneficia, haud abs re fore arbitror, ne alioquin frequentius, quam par sit, scriptoris narrationem interrompere cogamur, nonnulla, quae ad capituli illius intelligentiam faciunt, hoc loco praemisisse. Boschitum, quod in Tolosano pago Raimundus ille possedisset narratur, censet Carpenterius in novo Cangiani Lexici Supplemento, parvam silvam fuisse; editores vero tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum, locum seu municipium sic proprio nomine compellatum existimant, quod fortassis a loco, le château du Bousquet dicto, diversum non est. Clarius est, ex qua Hierosolymam versus Raimundus solet, urbs Luna, a Cellario lib. II Geographiae antiquae cap. 9, pag. 447 plus semel laudata, quam sic Baudrandus describit: Luna est urbs Hebruriae in Liguriae confinio Straboni, Plinio et Livio, una ex duodecim primis Tuscorum coloniis, nunc excisa, et ejus rudera LUNA DISTRICTA dicuntur, ad ostia Macrae fluvii, cui Serezana, quae Nova LUNA dici potest, ad 3 millia passuum in episcopali sede successit, 30 milliaribus distans a Luca, in Occasum Genuam versus 60, cum portu; hinc Lunensis tractus adjacens.

43 At quanam illa est, quam Bernardus recenset, Turlanda regio, unde adrecti piratae circa Africae partes luctantem cum fluctibus Raimundum in captivitatem redegerunt? Rursus, quinam Barbari illi, qui, victis piratis istis, Raimundum... dupliciter captivum abegerunt, quique et ipsi a Saracenis Cordubensibus superati captivum suum amiserunt? Denique quinam Alabite sunt, qui ereptum Saracenis Cordubensibus Raimundum devicti a Sancione seu Sancio, Castellae comite, et ipsi demum amiserunt? Barbara haec gentium vocabula non sic ab antiquis usitata fuisse, fatetur quidem Bernardus, at nihil aliunde suggerit, unde gentium illarum notitiam haurire queas. Si in re adeo obscura conjecturis locus sit, Turlanda regio a Tunetana, piratica jam pridem infami, diversa non fuerit, cui a loco, apud Ptolemaeum Turzo dicto, Turzolandae ac Turlandae regionis nomen aliquamdiu fortassis permanserit; Barbarini vero, supra memorati, fuerint vel regionis, Barbariae dictae, longius ad Occidentem extensi populi, aut forte Barbarii, quod Lusitaniae promontorium est, vulgo El Cabo de Epichel dictum, degentes Mauri, qui a Saracenis Cordubae dominantibus (nec enim, uti apud Ferreras atiosque Hispanicos scriptores videtur inter Barbaros illos, nisi cum adversus Christianos res erat, apprime conveniebat) praetio, nescio quo, victi fuerint, quo et suum captivum amiserunt. Ceterum Alabitas haud alios esse censeo, quam Saracenos Cordubenses, qui Almahadi tyranni partes contra Sulcimanum secuti fuerunt, quique a Sancio, Castellae comite, anno Christi 4008, ut Ferreras ad hunc annum tradit, haud procul a Cordubensi urbe, desideratis triginta suorum millibus, turpiter fugatidevictique fuerunt.

AUCTORE J. G. sequentis miraculi faciunt.

44 Ut haec se habeant, nam haud adeo laboris pretium videtur operosius in eas gentes indagare, habe nunc Andegavensis scholastici narrationem. Dicere etiam, inquit, opportunum videtur de aliquo Raimundo, Tholosani pagi oriundo, genere, divitiisque clarissimo, qui municipium, quod BOSCHITUM rustici vocant, in eodem pago possidet. Hic aliquando Hierosolymitanum iter aggressus, jam maxima Italiae parte emensa apud urbem, LUNAE vocabulo ab antiquis celebratam, Mediterraneo pelago sese classe apparatus credidit ut per marinum cursum citius rectiusque Hierosolymae partes accedere posset. At vero cum jam, aequoris pergrandi parte trajecta, sulcarent caerulea, orta subito tempestate, navis illa scopulis illisa incidit in naufragium, disiectaque in partes ipsum gubernatorem cum reliquis vorticibus absorptos reliquit, vix duobus reservatis, Raimundo videlicet, seroque uno, quem fidum adduxerat secum: quorum servus ille, perparvae navigii particulae haerens, ad Italicae littora projectus est ratusque, dominum suum procul dubio marinis fluctibus esse necatum, repetit hospitem, cui idem dominus suus (ut mos est peregrinis) partem pecuniae crediderat. Quam receptam cui, quam herili conjugii, dignius referret? Cui casus suos exponens etiam fatalem dominum sui sortem intimat.

Dum Raimundus, vir nobilis, naufragium passus,

F

45 Illa vero, simulato aliquamdiu dolore, non in graves lacrymas, aut longa suspiria (ut mos est bonarum feminarum) rem vertit, sed illico elegans virorum spectatrix effecta infidum, variumque amorem effrena libertate per varias formarum injectat species, et sic, quem praeter ceteris egregie reperit, nascitur virum, quod potuit,

ac proin ab uxore sua interim pro mortuo habitus,

AUCTOR:
J. G.

triduo cum
fluctibus lu-
ctatur et S.
Fidem con-
stanter invo-
cat, a piratis

B
* seu myopa-
ronum

mari eripitur,
ac dein a va-
riis barbaris
in militarem
ordinem ad-
scriptus,

captus demum
a Sancto, Ca-
stellae comite,
liber in pa-
triam redit.

potuit, suae libidini opportunum, cui et ca-
stellum dedit, et reliquum honorem sic fecisset,
et etiam filias, quas Raimundo peperat, ab pa-
terno beneficio, caeco cupidine perdita, alie-
nasset; nisi quidam cognomine Excafridus
Hugo, antiquus praefati Raimundi amicus, pro
puellis sese maternis injuriis objectasset, atque,
ne ipsae indotatae ad ignominiam redigerentur,
auctoritate sui industriaeque totius honoris me-
dium praeter castrum subsidiis auctum recupe-
raret, ac retineret: nec de maritandis virgi-
nibus longa erat ambiguitas, cum utramque
germanam suis liberis nubere consensit.

46 Raimundus vero (ut ad superiora redeam)
unam disjectarum tribum similiter amplexus,
non ad Italiae, sed Africae partes pulsus est,
Sanctae Fidis auxilium incessanter invocans, nec
unquam nomen ejus ab ore rejiciens. Et jam
tertia lux fluxerat, ex quo nec hominem, nec
monstrum vidisset, ita marinis debauchationi-
bus attonitus, stupefactusque, ut praeter natura-
lem tutandae vitae intentionem, brutis etiam
animalibus insitam, nihil prorsus jam saperet,
cum ecce de improvviso obvius habuit pirata-
rum phalanges, de Turlanda regione venientes,
sagenarum bellicarum classe, telis, spiculis,
clypeis et armis multipliciter instructas, et jam
dudum praedam sifientes, ipso die jactata sorte,
inveniant, sese statim praedam inventuros. Ita-
que repertum hominem, captumque barbarico
fremitu circumstrepunt, genus conditionemque
interrogant. De fortuna autem non quisquam
movebatur, quippe cum illum plane naufragum
cernerent. At ille insolentia fluctuum (ut dixi)
sui oblitus, penitusque rigore membrâ correptus
vix se hominem esse recordabatur, nedum ad
inquisita daret responsum, cum praesertim nec
linguam eorum, nec mores eorum aliquando
didicerat, postea vero, peracto cursu, in pa-
triam reversi sunt.

47 Quibus iterum interrogantibus, jam cibo
otioque paululum recreatus Christianum se re-
spondit: decus vero generis, professionemque
officii prorsus abnegans, agricolam se fuisse,
mentitus est. Unde, sibi dato in manibus fossorio,
fodere ei imposuerunt. Quod cum praer-
niam liberalium manuâ tenentur, ignotique

C laboris impatientia minus pleniter perfecisset,
ipsam jam impie tractare, flagrisque inhumane
cadere adorsi sunt. Ita demum invitus, coac-
tusque seipsum aperit, nihilque praeter militi-
aer artes se olim exercuisse, professus est; de
qua re facto illico examine, armorum peritissi-
mum experiuntur, qui praeter ceteram hujus
artis industriam ita se sub arma colligere, cli-
peoque protegere perhibetur ingeniose, ut abs
quolibet difficile possit feriri. Jam ergo illum
in ordinem militarem constituentes sapius in
expeditionibus ducunt, in quo eum egregiam
laudis gloriam brevi obtinisset, jam in pro-
vectiorem honoris gradum promovent. Interea
vero inter hos atque Barbarinos acto praelio, Bar-
barini superiores Raimundum, ceteris inter-
fectis sparsisque, dupliciter captivum abigunt;
dein inquisitum et ipsi quoque honorabiliter
eum habere coeperunt, saepiusque in pericula
ducere, ad postremum, a Sarracenis Cordubae
victi, ipsum rursus amisit.

48 At ubi et isti acerrimum strenuumque mi-
litem diversis periculis experti sunt, ingenti
laetitia gaudioque tanto milite congratulantur;
nimium quibus omnia ex voto, nec unquam

incassum hoc socio contingebant; verum subiti
gaudii indiscreta elatio subiti infortunii interrup-
tione interdum castigatur; nam praelio com-
misso inter se et Alabitas, victores tanto milite
remanserunt orbati. Postremo bellum fuit his
cum Sancione, comite de Castellis, viro poten-
tissimo militiaeque peritissimo, a quo Christi
auxilio superati, non modo Raimundum, sed
etiam enormem Christianorum captivitatem
amiserunt; sed haec barbara gentium vocabula
non sic ab antiquis usitata fuisse videntur, quo-
rum industria per negligentiam ignaviae poste-
ritatis pereunte, etiam gentium plerarumque
nomina, aut penitus oblivione deleta, aut bar-
barie ingruente transmutata habentur. Igitur
Sancio comes cum accepisset, hunc non solum
Christianum esse, sed etiam nobilitate generis
pollere, miratus fortunas illius, quibuslibet do-
nis remuneratum libertate etiam cum reliquis
Christianis donavit: sed antequam discederet ab
eo, sancta Fides ei dormienti apparuit: Ego
sum, inquit, sancta Fides, cujus nomen nau-
fragus tam constanter invocasti; vade securus,
quia amissum honorem recuperabis. Surrexit
ergo, atque in patriam rediit, castrisque suo
jam propinquans, audita, quod conjux alii
nupserit marito, illico manifeste apparere metuit,
atque ob id intra domesticum pauperis tegetem
aliquamdiu latuit, expectans, quid per provi-
dentiam Dei de se futurum erat, partim pere-
grini habitu, partim aetate deformatus; nam
tria annorum lustra abierant, ex quo a patria
exulaverat, propter quod etiam ipsum ultra
rediturum esse, omnis spes interierat.

19 Tamen, cum una dierum quaedam mulier-
cula ejus olim concubina, in superfusione bal-
nei ei casu obsequeretur, ad notas nudi corporis
ipsa ipsum recognoscens: Tunc es, ait, ille
Raimundus, qui dudum, Hierosolymam ten-
dens, aequore mercus credebatur? Quo negante,
illa adjecit: Hoc inquit, verum est, nec me
tuam praesentiam celare poteris, cum qua olim
conuevisti. Denique clanculum, et quo potuit,
occultius festinavit ad dominam castri, nuntians
invisum rumorem; ita primum per vile scortum
adventus illius emerit, Illa, reductis viri
postliminio consternata, cepit maturare quan-
tocyus, qua via sibi mortem occultam, ac sine
infamia inveniret. At vero dum causa lethi ex-
cogitando differtur, nec ad id sceleris opportu-
nitas satis efficax reperitur, voluntate scilicet,
et fortuna discordantibus, ammonitus in somnis
cessit periculo, vitaeque tutamentum quaesivit.
Quod paulo ipse ante fecisset, nisi sancta Fides
ad suum castrum eum nominatim venire jussi-
set; sed credo, divino nutu ita esse factum, ut
perfidiam conjugis ad liquidum deprehenderet.

20 Ut ergo comperit, filias suas claro matri-
monio nupsisse, generorum petiit genitorem,
casus narrat, uxoris noxam detegit. Porro Hugo
Excafridus fidelium amicorumque auxilio, libe-
rorum, socerorum, antiquumque amicum (pulsus
mox rivali) in honorem restituit. Praeterea
decretum est, ut conjugem recipiat; sic enim
posse fieri juxta majorum instituta; nec prorsus
ullum esse dedecus: nam ille, qui hanc
habebat, simul ac vidisset, commune sibi judi-
cium incumbere, cesserat justo rectoque,
alium jus deserere paratus. Alter tamen pro
nota homicidae voluntatis, ipsam ab animo re-
spuit. Prorsus cui prava conscientia majus vul-
nus intulisset, quam corporeae castitatis viola-
tio.

* an ignaviae

E

ubi a mulier-
cula agnita.

F

tandem sua
bona recupe-
rat, multiplici
beneficio
S. Fidis.

A tio. Ut autem in superioribus paucis suppleam, addunt etiam, illum a primis piratis potionem herbae potentem assumpsisse, et ita magicis praecantationibus tactam, ut semel ex ea bibentes, adeo lethea oblivione hebetentur, ut nec genus ultra, nec domum meminisse possint; dein superna sibi miseratione sanctam Fidem apparuisse, et a stupore illius oblii excitasse, atque in mentem revocasse, et tamen post illa memoriam habuisse tardiozem, disponente Deo scilicet, ut antiquae correptionis vestigiis adhuc testificantibus, perpendant alii, quantis de malis eum Dominus absolverit.

21 Hactenus jam saepe laudatus, Antegavensis scholasticus, Ceterum, cum ea, quae apud Labbeum sequuntur octo miraculorum capita, partim ex apographo nostro codicis Ms. reginae Sueciae jam ante edita fuerint, partimque, meo quidem iudicio, Bernardum, Andegavensem scholasticum, uti ex variis loquendi modis illic adhibitis colligo, auctorem nequaquam habeant, ea in hac Appendice, non invidis pluribus, praetermitti posse censui. Vident, ea, si quis horum etiam avidus est lector, citato jam saepe tomo II Novae Bibliothecae Mss. a pag. 513, consulatque a me dicta, quibus Commentario finem imposui.

AUCTORE J. G. Car hic quaedam S. Fidis miracula ex Labbeo non recusu.

DE SS. MARCELLO, CASTO, EMILIO ET SATURNINO MM.

FORTE CAPUAE IN CAMPANIA FELICI.

EX MARTYROLOGIIS.

Sanctorum Martyrum in Martyrologiis annuntiatio : variae variorum de iisdem conjecturae.

S.EC. INCERTO. Sanctorum Martyrum varia apud veteres

De sanctis Martyribus agimus, quorum quidem apud martyrologos, veteres juxta ac recentiores, hoc die frequenter occurrunt nomina; sed aetas, palaeogra, ceteraque vitae martyriae adjuncta vel dubia omnino sunt, vel penitus in oculo latent: conservatam utcumque illorum ad nostram aetatem usque memoriam Hieronymianis codicibus, unde ad alios martyrologos derivati videntur, potissimum debemus. Quid hi de Martyribus nostris memorent, primum audiamus: sic habet codex Epternacensis antiquissimus: In Apulia natalis Castri et Emili, Marcelli, Saturnini. At codex Lucensis Florentini geminam homonymorum Martyrum annuntiationem exhibet; alteram quidem Capuae, quae Campaniae Felicis civitas est; alteram in Apulia, omisso tamen hic Marcello, additque Ammono. Verba illius sunt: In Capua natalis sanctorum Marcelli, Casti, Emili, Saturnini. Et paulo infra: In Apulia Casti, Emili, Saturnini. Ammoni presbyteri. Lucensi Corbeiensis apud Acherium tom. IV Spicilegii pag. 676 editionis antiquioris consonat; addit tamen Marcello et Sociis Donatellum. Contra Epternacensi partim consonat Corbeiensis brevior, apud nos tom. VII Junii excusus, qui unam hanc habet annuntiationem: Capua natalis sanctorum Marcelli, Casti, Emili. Addo et Richenoviensem, cujus verba sunt: Et in Apulia, Casti, Marcelli, Emili, Saturnini. Hic quidem ad diem sequentem Marcellum Capuae annuntiat, sed alterum ab eo, quem hodie una cum Castro, Emilo et Saturnino memorat, ut infra videbitur. Spectatis itaque citatorum codicum verbis, dubium est, tum duplexne, an una tantum homonymorum Martyrum classis sit admittenda; tum, si una tantummodo admittatur, Capuae in Campania, an in Apulia, alibi fortassis martyrii palman

promeruerint. At priusquam de his disseramus, reliquos martyrologos consulamus, lucis forsitan aliquid allaturus.

2. Ex veteribus martyrologis Bedam, Usuardum, Adonem, Notkerum et Rabanum in suis ad hunc diem Annotatis Baronius citat: Beda autem purus tom. II Martii praefatus, vacat hoc die: at inter Bedae auctaria Martyrum nostrorum meminere Barberinianum et Divionense in hunc modum: Apud Capuam sanctorum Marcelli, Casti, Emili, Saturnini. Verbis pene iisdem, nullo quoad rem discrimine, Ado, Usuardus, et Notkerus utuntur. Rabani annuntiatio, ut apparet, mutila sic habet: Et in Apulia Casti et Emili. Itaque hos inter martyrologos convenit, si Rabanum exceperis, de numero et nominibus Martyrum, de Capua civitate Campaniae, martyrii vel cultus loco, de una denique, quantum quidem apparet, martyrum classe. Unde conficere licet, Donatellum, quem codex Corbeiensis Acherii ceteris adjicit, ad memoratos Martyres verosimilitus non pertinere. Similiter Ammonus, quem ceteris codex Lucensis addit, alio verosimilitus spectat: nec enim infrequens in his codicibus est, ut Sancti, licet locis passi diversis, uni tamen loco videantur adscribi. Romae praeterea codex Epternacensis Ammonum videtur adscribere, verbis supra citatis mox ista subjiciens: Romae Januarii, Ammoni presbyteri. Haec martyrologi veteres: quid recentiores? Plerique Romano Martyrologio consonant, quod ita habet: Capuae natalis Sanctorum martyrum Marcelli, Casti, Emili et Saturnini. Plura Galesinius, cujus propterea haec verba transcribo: Capuae sanctorum martyrum Marcelli presbyteri, Casti, Emili, Saturnini, Rogati, Antonii et Aviti. Ita ille ex libro quodam scripto, ut in Annotatis ad diem 6 Octobris habet.

3. Quis, qualisque fuerit liber scriptus, unde ista

E J. B. recentioresque martyrologos